

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Esin ÖZEL

TÜRK TEKSTİL SANAYİ ENDÜSTRİ-İÇİ TİCARETİN YAPISI ve İNCELENMESİ

İktisat Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2012

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Esin ÖZEL

TÜRK TEKSTİL SANAYİ ENDÜSTRİ-İÇİ TİCARETİN YAPISI ve İNCELENMESİ

Danışman

Doç.Dr.Kemal TÜRKCAN

İktisat Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

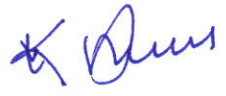
Antalya, 2012

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Esin ÖZEL'in bu çalışması, jürimiz tarafından İktisat Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Hakan I.

Üye (Danışmanı) : Doç. Dr. Kemal TÜRKCAN

Üye : Dr. Korum DUMA

Tez Konusu: TÜRK TEKSTİL SANAYİ ENDÜSTRİ-İÇİ TİCARETİN
YAPISI VE İNCELENMESİ

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi 05.10.2012

Mezuniyet Tarihi 18.10.2012

Doç.Dr.Zekeriya KARADAVUT
Müdür

.....

İÇİNDEKİLER

ÖZET	viii
SUMMARY	ix
ÖNSÖZ	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ENDÜSTRİ-İÇİ TİCARET

1.1 Uluslararası Dış Ticaretin Açıklaması ve Endüstri-içi Ticaretin Oluşumu Süreci.....	2
1.2 Endüstri-İçi Ticaretin Tanımı ve Literatür İncelemesi	4
1.3 Endüstri-İçi Ticaret Teorileri.....	5
1.4 Yeni Dış Ticaret Modelleri.....	6
1.4.1 Yapısal Olarak Rekabetçi Piyasalarda Endüstri-içi Ticaret.....	6
1.4.2 Davranışsal Olarak Rekabetçi (Oligopolcü piyasalarda) Endüstri-içi Ticaret,.....	9
1.4.3 Brander ve Krugman(1984) Modeli	9
1.5 Endüstri-içi Ticareti Ölçme Yöntemleri / Endeksleri.....	10
1.5.1 Balassa Endeksi	10
1.5.2 Verdoorn Endeksi	11
1.5.3 Grubel ve Lloyd Endeksi	11
1.5.4 Michaely Endeksi	12
1.5.5 Greenaway ve Milner Endeksi.....	12
1.6 Endüstri-içi Ticaret Üzerine Ampirik Çalışmalar	13
1.6.1 Belli Başlı EİT Ampirik Çalışmaları.....	13
1.6.2 Türkiye İçin Yapılan Çalışmalar	14

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK TEKSTİL SANAYİ, YAPISI ve DIŞ TİCARET

2.1 Tekstil Sanayi ve Çalışma Kolları	18
2.2 Türk Tekstil Sanayinin Tarihçesi	19
2.2.1 Osmanlı'dan 2000'lere Türk Tekstil Sanayinin Tarihçesi.....	19

2.2.2 2003'den Günümüze Türk Tekstil Sektörünün Mevcut Durumu.....	25
2.3 Türk Tekstil Sektörü Mevcut Durumunun Diğer Açıklayıcıları	33
2.3.1 İşyeri Sayısı.....	33
2.3.2 Üretim	34
2.3.3 Sanayi Üretim Endeksi	35
2.3.4 Kapasite kullanım oranı	36
2.3.5 İstihdam Durumu	38
2.4 Ülke Gruplarına Göre Tekstil ve Hammaddeleri İhracatı	39
2.5 Dünya Tekstil Dış Ticaretine Genel Bir Bakış	42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK TEKSTİL SANAYİ ENDÜSTRİ-İÇİ TİCARET ÖLÇÜMLERİ ve ENDÜSTRİ-İÇİ DİŞ TİCARETİN BELİRLEYENLERİNE YÖNELİK BİR UYGULAMA

3.1 Endüstri-içi Ticaretin Ölçülmesi	47
3.2 Endüstri-içi Ticaret Endeksinin Hesaplanmasında Kullanılan Verilerin Niteliği ve Kaynağı.....	48
3.3 Türk Tekstil Sanayinde Endüstri-içi Ticaretin Yapısı	49
3.4 Ampirik Model ve Modelde Kullanılan Değişkenler	50
3.4.1 Endüstri-içi Ticaret Modelinin Kurulması	50
3.4.2 Endüstri-içi Ticaretin Belirleyicileri.....	51
3.5 Ekonometrik Tahmin Yöntemi	54
3.6 Panel Veri Analizi Sonuçları	57
SONUÇ	62
KAYNAKÇA.....	66
EK 1- NACE Rev. 1.1'e Göre Tekstil-Giyim Sektörü Sınıflandırması.....	70
EK 2- 2002 -2011 Yılları Arası Tekstil ve Konfeksiyon İhracat Rakamları	71
EK 3- Türkiye İle Olan Endüstri-içi Ticareti Hesaplanan Ülkeler	72
EK 4- Uyumlaştırılmış Mal Tanım ve Kod Sistemine(HS 1996) Göre Tekstil Sektörü Kodları.....	74
EK 5- Ara Mallar İçin Regresyon Sonuçları	90

EK 6- Bitmiş Mallar İçin Regresyon Sonuçları	91
EK 7- Toplam Mallar İçin Regresyon Sonuçları.....	92
EK 8- EİT Endeksleri.....	93
Ö Z G E Ç M İ Ş	97

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1 Endüstri-içi Ticaretin Yatay ve Dikey olarak ayrımı.....	6
Şekil 3.1 Model Regresyon Seçimi İçin Yapılması Gereken Testler	55

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2.1 Yıllara Göre Türk Tekstil-Giyim İthalat İhracatı ve Toplam İthalat İhracat İçindeki Payı.....	23
Tablo 2.2 Tekstil ve Hazır Giyim Endüstrisinde Bazı Temel Göstergeler (1990-2002).....	24
Tablo 2.3 Türkiye Tekstil İhracatının Genel İhracata Oranı ve Yıllara Göre Değişimi 1998-2011.....	31
Tablo 2.4 Üretim Endeksinin Alt Faaliyet Kolları İtibariyle Gelişimi (2005=100).....	35
Tablo 2.5 Yıllara Göre Kapasite Oranları	37
Tablo 2.6 Ülkelerin Toplam Tekstil-Giyim İthalat Oranları.....	44
Tablo 3.1 Endüstri-içi Ticaretin Modelde Beklenen İşaretleri.....	51
Tablo 3.2 Değişkenlerin Korelasyon matrisleri.....	57
Tablo 3.3 Türk Tekstil Sanayi Tesadüfi Etkiler Modeli Panel Veri Analizi Sonuçları,1996-2006.....	58
Tablo 3.4 Türk Tekstil Sanayi FGLS Panel Veri Analizi Sonuçları.....	59

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 2.1 Tekstil-Giyim İhracatı Oranları.....	24
Grafik 2.2 1998-2011 Yılları Arasında Genel ve Tekstil İhracatı Karşılaştırılması.....	31
Grafik 2.3 Genel İhracat İçindeki Tekstil'in % Payı.....	32
Grafik 2.4 İş Yeri Sayısının Değişimi.....	34
Grafik 2.5 Üretim Değerlerinin Gelişimi.....	35
Grafik 2.6 Üretim Endeksinin Gelişimi ve % Değişimi.....	36
Grafik 2.7 Kapasite Kullanım Oranları.....	38
Grafik 2.8 İstihdamın Gelişimi.....	39
Grafik 2.9 Ülke Gruplarına Göre Türkiye Tekstil ve Hammaddeleri İhracatı Oranları.....	42
Grafik 3.1 Türkiye İle Diğer 168 Ülkelerin 1996-2006 Yılları Arasında Tekstil ve Hazır Giyim Sanayi Temel Alınarak Yapılan Endüstri-İç Ticaret Değişimi	49
Grafik 3.2 Ülkeler için 1996-2006 Yılları Arasında Toplam EİT Değerleri Farkı.....	50

KISALTMALAR LİSTESİ

AB:	Avrupa Birliği
Ar-GE:	Araştırma Geliştirme
BEC:	Geniş Ekonomik Grupların Sınıflandırılması
DTM:	Dış Ticaret Müsteşarlığı
DTÖ:	Dünya Ticaret Örgütü
EAT:	Endüstriler Arası Ticaret
EİT:	Endüstri içi Ticaret
EKK:	En Küçük Kareler Yöntemi
FGLS:	Uygun Genelleştirilmiş En Küçük Kareler Yöntemi
GATT:	Ticaret ve Tarifeler Genel Anlaşması
GL İndeksi:	Grubel-Lloyd endeksi
HS:	Uyumlaştırılmış Mal Tanım ve Kod Sistemi
İTKİB:	İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri
NACE:	Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistikî Sınıflaması
OECD:	İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
SITC:	Standart Uluslararası Ticaret Sınıflandırılması

ÖZET

Geleneksel dış ticaret teorilerinde, dış ticaret ülke içerisinde üretilmeyen malların tedarikini sağlama rolünü üstlenmektedir. Ancak 1960lı yılların başından itibaren, iktisatçılar dünyada benzer ürünlerin eşanlı olarak hem ihraç edilip hem de ithal edildiğini gözlemlemişlerdir. Endüstri-içi ticaretin dünya ticaretinin önemli bir bölümünü oluşturduğunun anlaşılmasından sonra, bu konuda daha kapsamlı çalışmalar yapılmaya başlandı . Endüstri İçi Ticaret (EİT) kavramı, aynı endüstriye ait malların iki yönlü değişimi olarak tanımlanabilir.

Tekstil ve konfeksiyon sektörü sanayileşme sürecine damgasını vuran en önemli sektördür. Ve bu sektör, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınmasında önemli roller oynamıştır. Tekstil ve konfeksiyon üretimi önce sanayileşmiş ülkelerde başlamış zamanla emek yoğun bir endüstri olması sebebiyle gelişmekte olan ülkelere doğru kaymıştır. Çalışmamızda Türkiye tekstil sanayi ürünleri ithalat ve ihracatını ve 220 ülke ile olan endüstri içi ticaretinin gelişimi ve yapısı incelenecektir. 1996-2006 dönemini kapsayan, HS'ye göre 6 basamaklı tekstil grubuna ait verilerle, standart Grubel-Lloyd endeksi kullanılarak ara, bitmiş ve toplam mallar için endüstri-içi ticaret hesaplanacaktır. Çalışmamızda son olarak, Tük tekstil sanati endüstri-içi ticaretin belirleyicileri panel ekonometri teknikleri yardımıyla tespit edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk tekstil sanayi, Endüstri içi ticaret, Grubel-Lloyd endeksi

SUMMARY

In traditional trade theories, foreign trade plays the role of filling the gap of products not produced within the country. However, in the early 1960s increasing exchange of similar products, intra-industry trade, in the world trade have been observed by economists. After the realization of the fact that intra industry trade has become a very important part of world trade, more comprehensive studies on intra-industry trade have been conducted. Intra-industry trade (IIT) is defined as exchange of goods in forms of export and import within the same industry.

Textile and ready made clothes sector are the most important sector for industrialization. They have played an important role in developing economies growth. For industrialized countries, textile and ready made clothes sectors had been started before. But in time, these sectors started to grow up in new developing countries because of being labor-intensive industry. In this study, we'll examine the intra-industry trade structure and development of the Turkish textile industry export/import activity with 220 countries. In addition using Grubel-Lloyd Index, we'll calculate the IIT indicates of textile industry product. Category for intermediate goods, final goods and total goods accordance with 6 digit level of Harmonized System (HS 1996) for the period of 1996-2006. Finally, we will study determinants of trade of Turkish textile industry using panel econometric techniques.

Key Words: Turkish Textile Industry, Intra-industry Trade, Grubel-Lloyd Index

ÖNSÖZ

Tez konusunun tespitinden tamamlanması aşamasına kadar geçen süre içerisinde değerli bilgilerini ve yardımını esirgemeyen danışmanım Doç. Dr. Kemal Türkcan'a, destekleri ile her zaman yanımda olan ve sevgileriyle güç veren annem Huriye ÖZEL ve babam Cahit ÖZEL'e teşekkür ederim.

GİRİŞ

Türkiye'de tekstil ve hazır giyim sanayii, ihracatın ve ülke ekonomisinin itici gücü konumunda olan bir sektördür. Sağladığı istihdamı, üretim sürecinde yarattığı katma değer ve Uluslararası ticaretteki ağırlığı nedeniyle önemli bir sanayi dalı haline gelmiştir. Türk tekstil sanayi, sürdürülebilir iktisadi büyümeyi sağlayan en önemli sektörlerden biri durumundadır.

Yapılan bu çalışmanın çeşitli amaçları vardır. Öncelikle Türk Tekstil Sanayi'nin geçmiş ve günümüz mevcut durumunun değerlendirme amacı güdülmektedir. Daha önce yapılan çalışmalarda, sadece belirli bir zaman yada olay çalışma alanı seçilmişken, çalışmamızda Cumhuriyetin ilk yıllarından günümüze kadar olan mevcut durum değerlendirilmiştir. Bu çalışmanın diğer bir amacı ise, 1996-2006 yılları zaman diliminde ara, bitmiş ve tüm mallara ait endüstri-içi ticaretin belirleyicileri panel ekonometri teknikleri ayrı ayrı kullanılarak tespit etmektir. Literatürde, ürün gruplarında ayırım yapılmak yerine genellikle tekstil sanayi kollarından biri incelenmiştir. Bu çalışma, bütün ürün gruplarının ayrı ayrı incelenmesi ve karşılaştırma olanağı sağlaması nedeniyle literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yapılan çalışmada, Türkiye'nin gelişmesinde önemli role sahip olan Türk tekstil sanayii için 1960'ların sonunda ortaya çıkan ve giderek artan öneme sahip olan endüstri-içi Ticaret kavramı değerlendirilmiştir. Bu çalışma üç ana bölümden oluşmuştur.

Birinci bölümde, endüstri-içi ticaret kavramı açıklanmış ve bu kavramı açıklamak için ortaya koyulan yeni dış ticaret teorileri kısaca değinilmiştir. Bu konuda yapılan amprik çalışmalar özetle sunulmuş ve endüstri-içi ticareti belirlemek için geliştirilen belli başlı EİT endeksleri açıklanmıştır.

İkinci bölümde, Türk tekstil sanayi yapısı incelenmiş ve Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren sektörün gelişimi açıklanmıştır. Sektör yapısını açıklamak için dış ticaret verilerinin yanı sıra, üretim, yaratılan istihdam gibi endüstri göstergeleri kullanılmıştır.

Üçüncü ve son bölümde ise, EİT endeksleri ara, bitmiş ve bütün mallar için hesaplanmış; Türk tekstil sanayi EİT'nin temel belirleyicilerini test etmek amacıyla amprik bir model belirlenmiş ve panel ekonometrisi aracılığıyla ayrıntılı bir analiz gerçekleştirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ENDÜSTRİ-İÇİ TİCARET

Geneleksenel dış ticaret teorileri, ülkeleri dış ticarete yönelten sebeplerin başında belirli mallarının üretiminde uzmanlaşmanın geldiğini ve uzmanlaşma sonucu karşılıklı dış ticaret kazanç sayesinde büyümenin hızlanacağına işaret etmektedir. Dış ticaret teorilerinde ülkelerin hangi malları ihraç ve ithal edecekleri, ülkelerarası maliyet ve fiyat farklarına, karşılıklı arz ve talep yapılarına, bir malın ülkede var olup olmamasına ve bunların sonucu olarak ortaya çıkan dış ticaret hadlerindeki farklılıklara bağlıdır. Bununla birlikte zaman içerisinde ülkelerin sahip oldukları üretim faktörlerinin, talep yapılarının ve üretim yöntemlerinin değişmesi söz konusudur. Zaman içerisinde oluşan bu değişimler, ülkelerin ihraç ve ithal ettiği malların fasıllarının değişmesine, dezavantajlı ürünlerin avantajlı, avantajlı ürünlerin dezavantajlı konuma gelmesine yol açabilmektedir.

Küresel ekonomi bu değişimi daha da hızlandırmakta, ülkeler üretim, mal ve hizmet ticaretinde dünya ekonomik gelişmeleri doğrultusunda yeniden yapılanmaya gitmekte ve kendileri için en uygun olan mal üretimini ve ticaretini seçerek dış ticaretten daha fazla kazanç sağlamaya çalışmaktadırlar.

Endüstri-içi dış ticaret (EİT) bir ülkenin aynı endüstriye ait malları hem ihraç hem de ithal etmesi olarak tanımlanmaktadır. Bir ülkenin karşılaştırmalı avantaja sahip olduğu malda uzmanlaşarak bu malı ihraç etmesi ve benzer şekilde dezavantajlı olduğu malı ithal etmesi durumunda oluşan ticarete de endüstriler-arası dış ticaret (EAT) denilmektedir.

1.1 Uluslararası Dış Ticaretin Açıklaması ve Endüstri-içi Ticaretin Oluşumu Süreci

EİT nedenlerinin anlaşılması ve endüstri-içi ticaret teorisinin ticaretin geleneksel açıklamasından temel farklılıkların algılanabilmesi için, endüstri-içi ticaret konularını incelemenden önce, bu kısımda öncelikle dış ticaretin geleneksel açıklaması ele alınacak ve varsayımları belirtilecektir. Bu bağlamda; uluslararası dış ticaretin açıklanması amacıyla sırasıyla mutlak üstünlükler, karşılaştırmalı üstünlükler ve Heckscher-Ohlin (HO) teorileri üzerinde durulacaktır.

Adam Smith'in dış ticaretin yapılış nedenlerini açıklamak için öne sürdüğü teori Mutlak Üstünlük Teorisi'dir. Uluslararası iktisadın bir bilim haline gelmesi Smith'in bu çalışmasıyla başlar. Ondan önce geçerli olan Merkantilist düşünce tarzına göre, dünya servetleri sabittir,

dış ticaret yoluyla arttırılamaz ve ticaret yapan ülkelerden birinin kazancı diğerinin kaybını oluşturur. Oysa Mutlak Üstünlük Teorisi (ve bunun dayanağı olan serbest ticaret ve uluslararası işbölümü) ile her iki ülkenin dış ticaretten yarar sağlayacağı, dünya kaynaklarının böylece en uygun biçimde kullanılmış olacağı ortaya konulmuştur. Mutlak Üstünlük Teorisi'ne göre, her ülke diğerlerinden daha düşük maliyetle ürettiği, dolayısıyla mutlak üretim üstünlüğüne sahip olduğu malları üretmeli (bunların üretiminde uzmanlaşmalı) ve bunları ihraç ederek, pahalıya üretebildiği malları ise dışarıdan ithal etmelidir. Dolayısıyla, bir ülke pazarda bulunan diğer ülkelere nispeten düşük maliyetle çalıştığı sektörü için ihracatçı, diğer sektörleri içinse ihracatçı olacaktır.

Bu yaklaşıma göre, bir malın maliyeti (talep koşullarının bulunmaması durumunda o malın fiyatı) üretiminde harcanan emek miktarıyla belirlenir. Üretimde kullanılan sermaye mallarının değeri de, onların üretiminde kullanılan emekle ölçülür. Maliyet kavramını oluşturan tek unsur olan emek, aynı zamanda homojen (türdeş) bir üretim faktörüdür (Seyidoğlu,2003,s.81).

Eğer bir ülke tüm ürünlerde mutlak üstünlüğe sahipse ne olur sorusu akla gelebilir. 1817 yılında David Ricardo yayınlamış olduğu “Ekonomi Politığın ve Vergilendirmenin İlkeleri” isimli eserinde bu soru üzerinde durmuş ve Adam Smith'in Mutlak Üstünlük Teorisini geliştirerek Karşılaştırmalı Üstünlük Teorisi'ni ortaya atmıştır. Karşılaştırmalı üstünlük bir ülkenin bir mal ya da hizmeti öteki mal ve hizmetlere göre daha düşük maliyetle üretebilmesi halidir. Ricardo'ya göre eğer bir ülke diğer ürünlerden daha fazla verim aldığı bir ürünün üretiminde uzmanlaşırsa (diğer ülkelerin aynı ürünü daha etkin üretip üretmediğine bakılmaksızın) ticaretten elde edilen toplam verim artacaktır. Serbest ticaret, ticarete katılan tüm taraflar için yarar sağlayacaktır.

Ricardo'ya göre uluslararası ticareti mutlak üstünlüklere dayandırmaya gerek yoktur. Böyle bir yaklaşım ayrıca teorinin kapsamını daraltır. Uluslararası ticaret için üzerinde durulması gereken, ülkelerin bazı malları ucuza üretmeleri yani, bu mallarda mutlak üstünlüğe sahip olmaları değildir. Tersine, önemli olan üstünlüklerin derecesidir. Bir ülke, diğerleriyle karşılaştırıldığında, hangi malların üretiminde daha yüksek bir üstünlüğe sahipse o mallarda uzmanlaşmalıdır. Başka bir deyişle, Ricardo'ya göre uluslararası ticaretin temelini mutlak değil, karşılaştırmalı üstünlükler oluşturur.

Tüm bu hususlar çerçevesinde, Ricardo'nun karşılaştırmalı üstünlük teorisinin; emek–değer teorisine dayanan, emeği homojen bir üretim faktörü olarak gören, işgücünün ülkeler

içinde tam hareketli ülkeler arasında tam hareketsiz olduğunu kabul eden, üretimde sabit maliyetlere ve tam uzmanlaşmaya dayanan ve bir arz teorisi niteliğinde olma gibi bazı temel varsayım / özellikleri bulunmaktadır (Seyidoğlu, 2003,s.21).

Yukarıda bahsedildiği üzere, karşılaştırmalı üstünlük teorisinde, karlı uluslar arası dış ticaretin nedeni, emek verimliliğinin sebep olduğu ülkeler arasındaki yurtiçi üretim maliyeti farklılıklarıdır. Burada, uluslararası dış ticareti yaratan emek verimlilik farkı olmasına rağmen, emek verimliliğindeki farkların nedeni üzerinde durulmamaktadır. Dolayısıyla, uluslararası ticaretin gerçek nedeni açıklanmış olmamaktadır (Seyidoğlu, 2003: s. 63-81).Bu eksikliği gidermek amacıyla, Faktör Donanımı Teoremi geliştirilmiş bulunmaktadır. Bu noktada, Faktör Donanımı Teorisi, Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisinin farklı bir yorumu ve vazgeçilmez bir parçası olarak kabul edilmektedir.

Faktör Donanımı Teorisi veya Faktör Oranları Teorisi olarak da ifade edilen, H-O teoremine göre, bir ülke hangi üretim faktöründe zenginse, bolluk içerisindeyse, üretimde bu faktörün yoğun kullanılmasını gerektiren mallarda karşılaştırmalı üstünlük elde eder, buda daha düşük maliyetle üretim yaparak uzmanlaşmasını sağlar. Daha açık bir ifadeyle, ülkeler bol olan faktörünü daha yoğun olarak kullanan malları ihraç eder (ya da o mallarda ihtisaslaşma sağlar); kıt olan faktörü yoğun olarak kullanan malları da ithal eder.

H-O teoreminde, iki ülke-iki mal ve iki faktörlü basitleştirmenin yanı sıra ülkelerin faktör donanımları bakımından birbirinden farklı olduğu, malların faktör yoğunlukları bakımından farklılık gösterdiği, mal ve faktör piyasalarında tam rekabet şartlarının bulunduğu, faktörlerin ülke içi endüstriler arasında hareketli ancak ülkeler arasında hareketsiz olduğu, bir malın üretim fonksiyonunun (üretim teknolojisinin) tüm ülkelerde aynı olduğu, üretimde ölçeğe göre sabit getiri olduğu, faktör donanımları hariç iki ülkenin benzer olduğu (ülkelerin talep koşullarının birbirinin benzeri olduğu) gibi temel varsayımların yapıldığı görülmektedir (A.Bedir,2009,s 89).

1.2 Endüstri-İçi Ticaretin Tanımı ve Literatür İncelemesi

Grubel ve Lloyd(1975, s.20)'a göre, bir endüstrinin ihracat değerinin aynı endüstrideki ithalat değeriyle tam olarak karşılanması EİT olarak tanımlanmaktadır. Yani, aynı endüstri kapsamında yer alan ürünlerin hem ihraç hem de ithalatı EİT olarak tanımlanmaktadır.

Aquino (1978, s.27)'e göre, endüstri-içi ticaret, hemen hemen aynı malların karşılıklı değişiminden oluşan dış ticarettir. Loertscher ve Wolter (1980,s.280-293)'e göre ise, endüstri-içi ticaret, aynı endüstrideki eş anlı ihracat ve ithalattır. Lindert ve Pugel (1996, s.96),

endüstri-içi ticareti aynı veya benzer malların (aynı endüstrideki mallar) iki yönlü ticareti olarak tanımlamaktadır.

Benzer şekilde, Havrylyshyn ve Kunzel (1997, s.5), eksik rekabete dayalı kısmen farklılaştırılmış ürünlerde veya farklı tercihlere sahip olabilen ülkelerdeki tüketicilerin talep ettiği yakın ikame mallar arasındaki ticaret yapısını endüstri içi ticaret olarak ifade etmektedir.

Genel olarak belirtmek gerekirse, EİT, benzer özelliklere sahip ülkeler arasında aynı endüstriye ait bir ürünün hem ithalatının hem de ihracatının yapılmasıyla ortaya çıkan bir ticaret türüdür (Rivera Batiz ve Oliva,2003, s.39.)

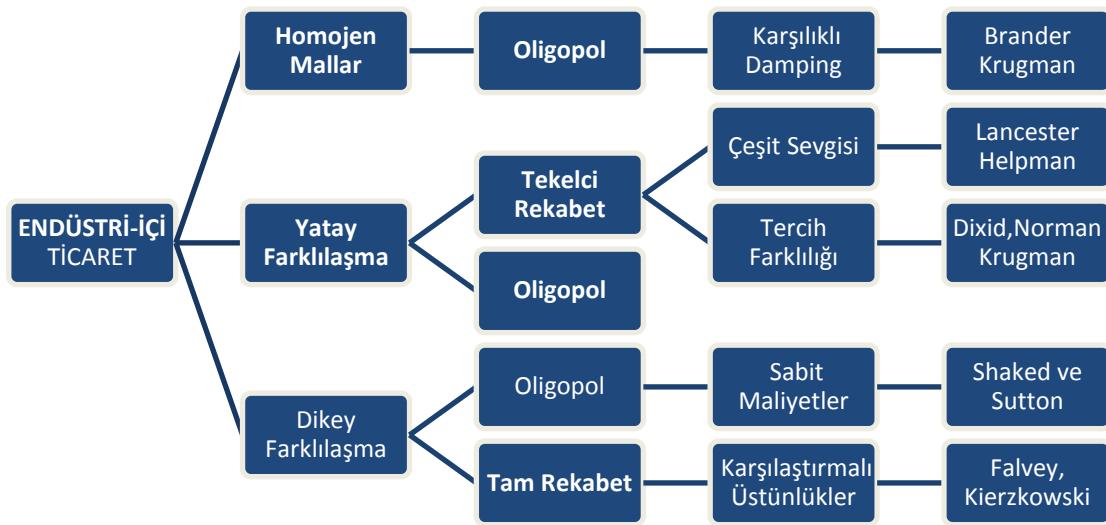
1.3 Endüstri-İçi Ticaret Teorileri

EİT analizlerinde geliştirilen modellerin başarısını ve açıklama gücünü arttırmak üzere yapılan önemli bir ayrım vardır. Yatay ve dikey farklılaşma biçiminde yapılan bu ayrım, EİT'in daha detaylı ve yoğun incelenmesine imkân tanımış ve büyük bir kabul görmüştür.

Endüstri-içi ticaret yatay ve dikey endüstri-içi ticaret olarak iki kategoride incelenmektedir. Farklılaştırılmış çeşitlere sahip benzer ürünlerin uluslararası ticareti yatay endüstri-içi ticaret, kalite ve fiyat açısından farklılığı bulunan farklılaştırılmış ürünlerin uluslararası ticareti ise dikey endüstri içi ticaret olarak tanımlanmaktadır.

Genel olarak ifade etmek gerekirse, yatay endüstri-içi ticarete tam rekabet koşullarında olmayan piyasa yapısı baskın unsur olurken, dikey endüstri içi ticarete kalite yönüyle olduğu gibi, karşılaştırmalı üstünlüklere dayalı olarak ürün farklılaştırması dinamikleri etken olmaktadır (OECD, 2002).

Şekil 1.1'de, endüstri-içi ticaretin yatay ve dikey olarak ayrımı yapılmıştır; EİT teorik olarak açıklamak amacıyla ortaya atılan modeller ise yeni ticaret modelleri başlığı altında ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

Şekil 1.1 Endüstri-içi Ticaretin Yatay ve Dikey Olarak Ayrımı

Kaynak: Lionel Fontagné ve Michael Freudenberg, “Longterm Trends in Intra-Industry Trade” yararlanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

1.4 Yeni Dış Ticaret Modelleri

Endüstri-içi Ticareti açıklamak amacıyla oluşturulan yeni dış ticaret modellerini iki ana başlık altında değerlendirebiliriz;

- Yapısal olarak rekabetçi piyasalarda endüstri-içi ticaret,
- Davranışsal olarak rekabetçi (Oligopolcü) piyasalarda endüstri-içi ticaret,

1.4.1 Yapısal Olarak Rekabetçi Piyasalarda Endüstri-içi Ticaret

Rekabetçi piyasalar, çok sayıda ve küçük ölçekte üretim yapan firmaların bulunduğu piyasalardır. Rekabetçi piyasaları açıklayan başlıca üç model bulunmaktadır. Bunlar; Neo-Heckscher-Ohlin EİT Modeli, Neo-Chamberlinian Monopolcü Rekabet Modeli ve Neo-Hotelling Monopolcü Rekabet Modeli’dir.

1.4.1.1 Neo-Heckscher-Ohlin EİT Modeli

Heckscher-Ohlin-Samuelson (HOS) teoreminin endüstri-içi ticareti açıklamada yetersiz kalması yeni teorilerin ileri sürülmesine neden olmuştur, fakat faktör donatımlarının ticaretin başlamasında belirleyici rolü oynadığı fikri, alternatif teorilerinin hiçbirinde tamamen terk edilmemiştir. Bu nedenle bu teorilere Neo-Heckscher-Ohlin-Samuelson (Neo-HOS) teorileri denmiş ve Falvey(1981) ile Falvey ve Kierzkowski(1987) tarafından geliştirilmiştir.

Bu iki model arasında iki belirgin fark bulunmaktadır, İlki, Neo-HOS modelinde sermaye faktörünün belli bir sektöre ait olduğu kabul edilmektedir. Sermaye, belirli bir sektördeki firmalar arasında serbestçe hareket edebildiği halde, sektörler arasında hareketsizdir. İkincisi, en azından bir sektör, homojen ürün üreten sektörden farklı olarak, farklılaştırılmış bir ürün üretmektedir. Diğer bir değişle mal dikey olarak farklılaştırılmıştır. Örneğin, ürün kalite bakımından farklılaştırılmıştır.(A.Aydın,2008,s.51)

Falvey geliştirdiği modelde; dünyada sadece iki ülke bulunduğu, üretim faktörleri sadece emek ve sermayeden oluştuğu ve başlangıçta her ülkenin faktör donanımlarının farklılık gösterdiği varsayılmaktadır. Bu modelde ürün kalitesi sürekli değişmekte ve kaliteli ürünlerde ev sahibi ülke karşılaştırmalı üstünlük elde edecektir. Tüketici tercihleri gelirin bir fonksiyonu olup, gelir ile yüksek fiyatlı mallara olan talep de doğru orantılı olacaktır.

Talep olgusu ise, Falvey ve Kierzkowski (1987) tarafından analize dâhil edilmiştir. Bir malın farklı türlerin bulunması durumunda, tüketicinin her zaman yüksek kaliteli ürünü daha düşük kaliteli ürüne tercih edeceği kabul edilmiştir. Tüketici tercihlerini sınırlayan gelir olup, düşük gelirli tüketicilerin geliri arttıkça tercihleri düşük kaliteli üründen yüksek kaliteli ürüne doğru olacaktır.

1.4.1.2 Neo-Chamberlinian Monopolcü Rekabet Modeli

Modelde ticareti açıklamak için belirleyici unsur, faktör donanımı değil, azalan maliyet ve ürün farklılaşması gibi değişkenlerdir. Paul Krugman(1979,1980,1981) tarafından oluşturulan bu modelde, tüketicilerin aynı fayda fonksiyonuna sahip olduğu ve firmaların ise birbirinden farklı çeşitte mallar üretmek zorunda olduğu varsayılmaktadır. Ayrıca bu modelde, ortalama maliyetler üretim miktarına göre belirlenip, üretilecek ürünlerin çeşidinin sayısı, emek miktarı tarafından belirlenmektedir. Neo-Chamberlinian modellerine göre dış ticaret belirleyicileri azalan üretim maliyetleri ve ürün farklılaştırılmasıdır.

HOS modellerinden farkı ise, dikey farklılaştırma yerine yatay farklılaştırmayı varsaymalarıdır. Ürünler dikey olarak farklılaştırıldığında tüketiciler ürün kalitesine göre farklı alternatifleri sıraya dizdikleri kabul edilirken, yatay farklılaşmada belirli bir kalitedeki malın farklı türlerini arasında yapılan tercihlerin tüketiciler arasında farklılık gösterdiği kabul edilmektedir. Dikey farklılaşmada kabul edilen tek bir sıralama varken, yatay farklılaşmada bu durum söz konusu olmayacaktır.

1.4.1.3 Neo -Hotelling Monopolcü Rekabet Modeli

Yapısal rekabetçi piyasalarda EIT'in açıklanmasına yönelik diğer modeller Neo- Hotelling modelleridir. Firmaların kâr maksimizasyonu ve dengede sıfır kâr marjı ile karakterize edilen Chamberlinian modellerle benzerlik taşısa da farklılaştığı nokta fayda fonksiyonudur. Neo Hotelling modellerinde, Chamberlinian modellerin aksine bir malın yatay farklılaştırılmış çeşitleri fayda fonksiyonuna asimetric olarak girmektedir. Neo Hotelling modelleri, Temel Neo Hotelling Modeli ve Genişletilmiş Neo Hotelling modelleri olarak ikiye ayrılmaktadır.

1.4.1.3.1 Temel Neo Hotelling Modeli

Bu modelde yatay ürün farklılaştırması söz konusudur. Tüketiciler belirli bir malın alternatifleri için farklı tercihlere sahiptir ve ürün çeşitleri tüketicinin fayda fonksiyonunda asimetric olarak yer almaktadır. Üretim boyutunda, üreticiler azalan maliyetlerle faaliyet gösterirken, benzer niteliklere sahip iki farklı ekonomi, ticaretin başlaması ile beraber tek ve büyük bir ekonomi halini almakta, dolayısıyla ölçek ekonomilerinin ortaya çıkması ile ticaretten kazançlar birlikte hareket etmektedir.(A.Aydın,2008,s.60)

1.4.1.3.2 Temel Neo Hotelling Modeli Uzantısı(Genişletilmiş Neo-Hotelling) Monopolcü Rekabet Modelleri

Benzer iki ülkenin durumunu ele alan temel modele yapılan ilâveler ve düzenlemelerle ortaya çıkan yeni modellerin temel nitelikleri şunlardır: Modellerde yatay ürün farklılaştırması söz konusudur. Ürün çeşitleri tüketicinin fayda fonksiyonuna asimetric olarak girmektedir. Ticaret yapan ülkelerde zevk ve tercihler benzerdir ve ürün çeşidi boyunca tercihlerin dağılımı söz konusudur. Her bir ürün çeşidinin üretiminde azalan maliyetler geçerlidir. Tüketici sayısı itibariyle ülke büyüklüklerinde farklılık vardır. Ayrıca, ülkelerin faktör donatımı ve ürün çeşitlerinin faktör yoğunluklarında da farklılıklar vardır. Tüketici sayısı ile ölçülen ülke büyüklüğünün değiştiği düşünüldüğünde, farklılaştırılmış malların üretimi ölçek ekonomilerine konu olursa, büyük ülke otarsi durumunda daha düşük birim maliyetlerle üretim yapacaktır. Denge durumunda küçük ülke, toplam mal çeşitlerinin yarısından fazlasını ithal edecektir. Modellerin genel özelliklerine bakıldığında hepsinin; farklılaştırılmış malları ele aldığı, içsel ölçek ekonomilerinin sınırlı olduğu yani minimum üretim ölçeğinin piyasa toplamına göre küçük kaldığı, piyasaya girişin serbest olduğu, piyasaların bölümlendirmeden ziyade entegre edildiği dikkati çekmektedir.

1.4.2 Davranışsal Olarak Rekabetçi (Oligopolcü piyasalarda) Endüstri-içi Ticaret,

Oligopol piyasalarında firma sayısı az ve firma davranışları rakip firmaların davranışlarına bağlı olduğundan genel olarak kabul görmüş tek bir model yoktur. Piyasadaki firma az sayıda olmasına rağmen toplam piyasaya göre büyük ölçekli firmalardır. Bu piyasadaki firmaların herhangi birinin üretim miktarı, fiyat ya da reklam konusundaki kararı, diğerlerinin kararları üzerinde etkilidir. Bu nedenle oligopol piyasalarında firmalar bağımsız hareket edemezler, rakiplerinin de tepkilerini dikkate almaları gerekir. Oligopol piyasalarında stratejik karşılıklı bağımlılık bu piyasaların incelenmesinde bir zorluk oluşturur.

1.4.3 Brander ve Krugman(1984) Modeli

Uluslararası ticarete dumping kavramı monopolistik fiyat farklılaştırması teorisiyle açıklanabilir. Karını maksimize etmek isteyen firma yurt dışında daha yüksek bir talep elastikiyeti olduğunu düşünürse yurtiçi ve yurtdışı piyasalarını farklılaştırabilir ve dışarıda daha düşük fiyat politikası izler. Brander ve Krugman bu tür bir açıklamanın dumpingin oluşumunu ülke taleplerinde oluşacak farklılığa bağlı olarak tesadüfî bir şekilde oluşacağını kendi geliştirdikleri modelde ise oligopolistik davranışa bağlı olarak dumpingin oluşumundaki sistematik sebepleri gösterdiklerini belirtirler.(Brander, Krugman,1983,s.313-321)

Brander ve Krugman tarafından geliştirilen modelde, birbirine eş özellikler gösteren iki ülkenin her birinde homojen bir malı üreten tek bir üretici vardır. Miktar ise firmalar tarafından stratejik değişken olarak görülmektedir. Her iki ülkede de doğrusal talep fonksiyonu vardır ve aynı üretim maliyetlerine sahiptirler. Her ülkedeki piyasalar bölünmüştür. Buradaki amaç, kar maksimizasyonu ilkesine göre hareket eden bir ülkedeki firmanın üretim miktarını, diğer ülkeye bağlı olmadan sadece kendi ülkesinin şartlarına göre belirlediği varsayımının altyapısını oluşturmaktır.

1.4.3.1 Shaked ve Sutton Modeli (1984)

Dikey farklılaştırılmış mallar Neo Heckscher-Ohlin modellerinde analiz edilmişti. Bu modellerde malın kalitesini sermaye emek-oranları belirlemektedir. Rekabetçi piyasalarda dikey olarak farklılaşmış bu mallardan kalitesi yüksek olan daha sermaye yoğun üretim teknikleriyle üretilmekte ve fiyatları da daha yüksek olmaktadır.

Oligopol piyasalarında ise mal farklılaşması, Shaked ve Sutton modelinde kalite yönünden olmaktadır. Yine yüksek sermaye-emek oranı daha yüksek kaliteyi göstermektedir. Shaked ve Sutton modeli üç aşamalı karar verme süreci ile açıklamaktadır. İlk önce her bir firma veri bir piyasaya girip girmeme konusunda daha sonra üretecekleri malın kalitesine, en

son olarak da ürettikleri çeşidin satış fiyatına karar vereceklerdir. Bu kararları verirken de piyasada var olan ve piyasaya giren firma sayısını göz önünde bulunduracaklardır. Dikey farklılaştırılmış mallar üreten iki ülkeli bir modelde düşük gelirli tüketici düşük kaliteli ürünü tercih etmekte, yüksek gelirli tüketiciler yüksek kaliteli ürünü satın almak için daha çok yapmaya istekli olacaklardır.(A. Shaked,ve J. Sutton,1984, s.36-37)

1.4.3.2 Eaton ve Kierzkowski (1984) Modeli

Eaton ve Kierzkowski' nin geliştirdiği bu modelde sırasıyla piyasaya girip girmeyeceklerine, hangi farklılaştırılmış mal çeşidini üreteceklerine, fiyata ve çıktıya karar vermektedirler. Modelin talep yönünde biri homojen A malı, diğeri farklılaştırılmış B malı olmak üzere iki temel mal olduğu varsayılır. Her tüketici, B malının ideal bir çeşidine sahiptir. Eğer tüketici bu çeşidi elde edemezse, alternatif bir çeşidi, ideal çeşidine vereceği fiyattan daha düşük bir fiyata satın alacaktır. (J.Eaton ve H.Kierzkowski,1984,s.70)

Modelin arz tarafında B malı ölçeğe göre artan getiri şartlarında, homojen A malı ise ölçeğe göre sabit getiri şartlarında üretilir. Homojen A malı bir tüketicinin B malı satın almadığı zaman gelirini harcamasını sağlamakta ve farklılaştırılmış mallarda uluslararası ticaret ortaya çıktığı zamanlarda dengeleyici bir unsur işlevi görmektedir.

1.5 Endüstri-içi Ticareti Ölçme Yöntemleri / Endeksleri

Endüstri içi ticaretin hesaplama yöntemi / endeksi olarak, başta Standard Grubel-Lloyd endeksi olmak üzere, Uyarlanmış Grubel-Lloyd endeksi, Balassa endeksi, Verdoorn Endeksi, Aquino endeksi,Michaely Endeksi ve Greenaway ve Milner Endeksi gibi birçok endeks bulunmaktadır. Söz konusu endeksler genelde diğer endekslerin bazı eksikliklerini gidermek amacıyla türetilmiştir.

1.5.1 Balassa Endeksi

Balassa (1966), Ortak Pazarın kurulmasının AET ülkeleri arasındaki dış ticarete etkilerini inceleyerek, geliştirmiş olduğu aşağıdaki endeksle ülkelerin endüstriler-arası uzmanlaşma seviyelerinde düşüş olduğunu, dolayısıyla korumaların indirilmesinin AET ülkelerinde endüstri-içi uzmanlaşmayı artırdığını tespit etmiştir.

$$B = \frac{1}{n} \sum \frac{|X_i - M_i|}{X_i + M_i} \quad (1.1)$$

Burada X_i ve M_i sırasıyla i mal kategorisinin ihracat ve ithalatı, n ise mal kategori sayısıdır. Endeks 0 ile 1 arasında değişmekte olup, 0'a yaklaştıkça endüstri içi ticaret düzeyi artmaktadır. Örneğin, endeks değerinin 0 olması, belirlenen kategoride ihracat ve ithalatın eşitlenmesi ve tamamen endüstri-içi ticaretin oluşması; endeks değerinin 1 olması ise ülkenin söz konusu mal kategorisinde tamamen ithalat veya ihracatçı olduğu dolayısıyla tam bir endüstriler-arası uzmanlaşmanın bulunduğunu göstermektedir.

Balassa endeksinin, ilk bakışta esas itibarıyla endüstriler-arası dış ticaret hakkında bilgi verdiği görülürken, aynı zamanda endüstri- içi ticaret için de aynı şekilde açıklayıcı olmaktadır.

1.5.2 Verdoorn Endeksi

Tüm endüstriler için, endüstri içi ve endüstriler arası uzmanlaşmayı şu formülle ölçmektedir:

$$U_i = \frac{X_i}{M_i} \quad (1.2)$$

X_i endüstrisinin ihracatı, M_i ise ithalatıdır. Bu oran 0 ile $+\infty$ arasında bir değer almaktadır. Zamanla oran bire yaklaşırsa endüstri içi uzmanlaşmanın varlığı, birden uzaklaşırsa da endüstriler arası uzmanlaşmanın ortaya çıktığı kabul edilir. Bu ölçünün kullanımındaki en önemli dezavantaj, uzmanlaşmadaki eşitsizliği aynı derecede ölçmesidir. Oysa oranın frekans dağılımı farklılaşmaktadır. Tüm gözlemler sıfır ile bir arasında yoğunlaştığından bu arzulanmayan bir özelliktir. (A.Aydın,2008,s.123)

1.5.3 Grubel ve Lloyd Endeksi

En sık kullanılan ölçüt Grubel-Lloyd endeksidir. Bu endeks aşağıdaki şekilde Formüle edilmiştir;

$$EIT_{AB} = \frac{\sum_{i=1}^n (X_i + M_i) - \sum_{i=1}^n |X_i - M_i|}{\sum_{i=1}^n (X_i + M_i)} \quad (1.3)$$

Formülde, EIT_{AB} A ve B ülkeleri arasında i endüstrisinin göreceli endüstri içi ticaretini gösteren endeks değeridir. “i”, SITC ürün grubunu, X ihracatı, M ithalatı, ise EAT’i ifade etmektedir. Formülün payı EIT’i, geneli ise EİT’in toplam ticaretteki payını vermektedir.

EİT; 0 ile 1 arasında değer almaktadır. Eğer söz konusu değer 0 veya 0'a yakın ise ülkeler arasındaki ticaretin yönünün EAT; 1 veya 1'e yakın ise ticaretin EİT yönlü olduğunu ve ticarete uzmanlaşmanın ortaya çıktığını ifade etmektedir.

1.5.4 Michaely Endeksi

Michaely, 1962 yılında yayınladığı çalışmasında 36 ülke ve 5 mal sınıfını ele almış ve ihracat ve ithalatın kompozisyonu ile malın ticaret hadlerindeki dalgalanmalar arasındaki ilişkiyi inceleyebilmek amacıyla “benzemezlilik endeksi” ni kullanmıştır.

$$D = \sum_{i=1} \left| \frac{X_i}{X} - \frac{M_i}{M} \right| \quad (1.4)$$

Denklemdaki X ve M sırasıyla bir ülkenin toplam ihracat ve ithalat değerlerini, Denklemdaki X ve M sırasıyla bir ülkenin toplam ihracat ve ithalat değerlerini X_i ve M_i ise i mal cinsinin ihracat ve ithalatını gösterir. Buradaki D oranı ise 0 ile 2 arasında değişir. 0 değerini alması halinde ihracatın ve ithalatın tam benzerliği durumu, 2 değerini alması halinde ise ülke tarafından aynı yılda ihraç ve ithal edilen aynı sınıf malların olmadığı yani tam endüstriler arası ticareti ifade etmektedir.

1.5.5 Greenaway ve Milner Endeksi

Toplulaştırma sorunu üzerinde çalışan Greenaway ve Milner, belirli bir toplulaştırma düzeyinde kategorik toplulaştırmanın boyutlarını değerlendirmek için bir endeks önermiştir.

$$C_i = 1 - \frac{\sum_{j=1}^m |X_{ij} - M_{ij}|}{\sum_{j=1}^m |X_{ij} + M_{ij}|} \times 100 \quad (1.5)$$

i terimiyle ifade edilen, belirli bir istatistikî toplulaştırma düzeyinde n sayıda endüstrinin i' ninci; j ise $i-1$ toplulaştırma düzeyinde m sayıdaki alt grup kategorisinin j ininci elemanıdır. C_i ile ifade edilen EİT oranı 0 ile 100 arasındadır. C_i , Grubel ve Lloyd endeksine göre daha düşük ya da eşit bir değer alacaktır. Grubel ve Lloyd endeksinde yapıldığı gibi belirli bir toplulaştırma kategorisinde ihracat ve ithalatları toplamak ve ardından mutlak farkını almak yerine bu endekste, belirli bir toplulaştırma düzeyindeki (3. basamak) her bir alt kategorinin (4. basamak) mutlak ticaret dengesizlikleri toplanmaktadır.

Greenaway ve Milner, önerdikleri endeksin doğru sonuç verebilmesi için, dengesizlikleri gidermenin endüstri- içi uzmanlaşmanın değil de kategorik toplulaşmanın bir

ürünü olduğu şeklindeki varsayımlarının doğrulanması gerektiğini belirtmiştir. Aksi takdirde *Ci* aşağı doğru sapmalı bir sonuç verecektir. Ayrıca Greenaway ve Milner, kategorik toplulaştırma sorunu olduğu durumda ve bu sorunun alt grup ticaret dengesini dengelemede kategorik toplulaştırma sorununun belirlendiğinde *Bi* ya da *Ci* endekslerinin hangisinin ne zaman kullanılacağını bilinemediğini belirtmişlerdir.(Greenaway ve Milner,1986,s.76-77)

1.6 Endüstri-içi Ticaret Üzerine Ampirik Çalışmalar

1.6.1 Belli Başlı EİT Ampirik Çalışmaları

A.Narayan ve R. Dardis(1994) tarafından yapılan çalışmada, otuz dokuz ülke baz alınarak EİT örneği ve belirleyicileri değerlendirilmiştir. İki örnek kümesi seçilerek yapılan analizlerde 1977,1982 ve 1987 yılları için endüstri içi ve endüstri arası ticaret ayrımı yapılmış, yakın karakteristik özelliklere sahip ülkelerde endüstri içi ticaretin, farklı özelliklere sahip ülkelerde ise endüstriler arası ticaretin yoğun olduğu sonucuna varılmıştır.

Türkiye’de endüstri içi ticaret seviyesinin ölçüldüğü, Martin Kurt Schüller’in İspanya ile Türkiye’de endüstri içi ticaretin gelişimini 1973-1991 dönemi için analiz ettiği çalışmasında Grubel-Lloyd endeksini 5 basamaklı dış ticaret istatistiklerini kullanarak hesaplamıştır. (Schüller,1995,s.89).

Lee ve Lloyd (2002); OECD üyesi 20 ülke için, 1992-1996 periyodunda, 1 basamaklı ayrıma göre hizmetler EİT’ini araştırmışlardır. Çalışmada Türkiye’nin 1992-1996 yılları ortalaması hizmetler EİT oranı 0,49 olarak hesaplanmıştır.

Lovely ve Nelson(2002) tarafından yapılmış olan çalışmada , işgücü piyasalarında, spesifik olarak işsiz kalmanın maliyeti, endüstriler-arası ticaret durumunda daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Aynı sektör kapsamında daha kolay uyum sağlanırken (EİT), endüstriler arasında (EAT) uyum maliyeti daha yüksektir

Yapılan başka bir çalışmada, Li ve Diğerleri(2003), 1995-1996 yıllarını kapsayacak şekilde, doğrudan yabancı yatırımlarını da içeren, sigorta hizmetlerinde ABD’nin ticaret ortaklarıyla EİT’ini araştırmıştır. Çok Uluslu Şirketlerin önemi vurgulanan analizde, ABD ile ticaret ortakları arasındaki ticaret yoğunluğunun, ürün farklılaştırmasını arttırdığını ve tüketici refahını olumlu yönde etkilediğini tespit etmişlerdir.

J.Milgram–Baleix ve I. Moro–Egido(2005) tarafından yapılan çalışmada , İspanya’nın doksanlı yılların ortalarında Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri, Asya ve Akdeniz ülkeleriyle artan endüstri-içi ticareti konu almışlardır. 188 ülke ve 1998-2000 yıllarını kapsayan bu çalışmada,

Farklı gelirlerdeki ülkeler arasındaki karşılaştırmalı üstünlüğünü yatay endüstri-içi ticaret ile açıklamış, teknik farklılıkların fiziksel sermaye farklarının azalmasına yol açarak, yatay endüstri içi ticareti arttırdığı sonucuna varılmıştır.

Avustralya'nın 1970-1999 yılları arasındaki tekstil ve hazır giyim endüstri-içi ticaretini konu alan çalışma I. Havrila and P. Gunawardana(2006) tarafından yapılmış olup, 11 ülke ile olan karşılıklı ticaret Grubel-Lloyd endeksine göre hesaplanmıştır. Ekonomik gelişmişlik derecesinin pozitif; uzaklığın negatif etkilediği sonucuna varılmıştır.

Don P. Clark and Kathleen Rees(2006) tarafından, 1992-2004 yılları arasında Amerika tekstil ve hazır giyim sektöründe ortaya çıkabilecek yapısal uyum sorunları değerlendirmek amacıyla yapılan çalışmada Çin, Meksika ve DR-CAFTA üyesi ülkelerle karşılıklı ticaret değerlendirilmiştir. Lee ve Lloyd (2002); OECD üyesi 20 ülke için, 1992-1996 periyodunda, 1 basamaklı ayrıma göre hizmetler EİT'ini araştırmışlardır. Çalışmada Türkiye'nin 1992-1996 yılları ortalaması hizmetler EİT oranı 0,49 olarak hesaplanmıştır.

1.6.2 Türkiye İçin Yapılan Çalışmalar

Türkiye'de endüstri içi ticaret seviyesinin ölçüldüğü ilk çalışmalardan biri, Martin Kurt Schüler'in İspanya ile Türkiye'de endüstri içi ticaretin gelişimini 1973-1991 dönemi için analiz ettiği çalışmasıdır. Schüler çalışmasında Grubel-Lloyd endeksini 5 basamaklı dış ticaret istatistiklerini kullanarak hesaplamıştır. Çalışmasında ulaştığı sonuçlardan ilki, İspanya'da endüstri-içi ticaretin 1973 yılından 1990 yılına kadar % 21'a yükselirken, Türkiye'de ise %14,5 yükseldiğidir. Schüler'e göre Türkiye'nin İspanya'ya göre daha düşük bir endüstri-içi ticaret değerine sahip olmasının nedeni, yeterince sanayileşememesidir(Schüler,1995,s.89). Çalışma da ortaya konan bir diğer sonuç ise İspanya'nın endüstri içi ticaretinin en yoğun olduğu bölge grubu Avrupa Topluluğu (AT) iken, Türkiye'nin AT ile diğer gelişmekte olan ülkelerle arasındaki endüstri içi ticaret seviyesinin neredeyse aynı seviyede olduğudur.

1989-99 dönemini kapsayan bir çalışmada Çepni ve Köse(2000) tarafından yapılmış olup, SITC 2 basamaklı ayrıma göre Türkiye'nin, çeşitli İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı(OECD) ülkeleri ve AB ülkeleri ile dış ticaretinde EIT oranlarını hesaplamışlardır. Türkiye'nin EIT oranlarında artış görüldüğü ve AB ülkeleriyle olan EIT oranlarının, diğer ülkelere kıyasla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Gönel(2001), tekstil sektörü için EİT'in payını araştırmıştır, 1990-1997 yıllarında EİT'in artış gösterdiği belirtilmiş, GL endeksi dışında, MEIT endeksleri de dikkate alınmış ve ticaret yapısında değişime yol açıp açmadığına bakılmıştır. İlgili dönemde, tekstil ve alt

sektörlerinin tamamına yakınında EİT oranları artmıştır. Ancak, sektörün karşılaştırmalı üstünlüğünü kaybetmekte olduğu da belirtilmiştir. Bunun sebebi olarak da, izlenen liberal dış ticaret politikaları ile ihracat yanında ithalâtın da artması sonucunda, yerli üretimin yerini ithal mallarının almasına, dolayısıyla da EIT oranının artmasına bağlanmıştır.

Erk ve Tekgöl (2001) tarafından yapılan başka bir araştırmada, 1993-1998 dönemi Türkiye ile Avrupa Birliği (AB) arasında ticarete konu olan 97 ürün grubunun EİT ve yatay-dikey farklılaşma düzeyleri incelenmiş olup, Türkiye ve AB arasındaki ticaretin karşılaştırmalı üstünlüklere dayanmasının yanı sıra önemli bir kısmının EİT yapısında dikey mal farklılaştırmasının olduğu ifade edilmektedir.

1989-1998 dönemini kapsayan Küçükahmetoğlu (2002) tarafından yapılan çalışmada, SITC Rev.3 kapsamındaki üç basamaklı ürün grubundaki ithalat ve ihracat verileri ve standart G-L endeksinin kullanılmıştır. Türkiye'nin EİT'i düşük düzeyde bulunmuş ve Türkiye'nin AB ülkeleri ile ticaretini zamanla serbestleştirmesi ve daha sonra Gümrük Birliği yoluyla iktisadi bütünleşmeyi gerçekleştirmesi bu ülkelerle olan EİT'in artmasına yardımcı olmuştur sonucuna varılmıştır.

Erlat ve Erlat (2003) tarafından yapılan araştırma, 1969-1999 dönemi, SITC Rev.3'e göre 3 basamaklı sektörel verilerle, 15 AB üye ülkeyi kapsayan dünya ticareti ile Türkiye'nin EİT'in statik ve dinamik yapısını analiz etmiştir. Buna göre genel anlamda ticaretin EAT özelliğe sahip olduğu ve bu özelliğin 1980 sonrası dönemde sınırlı olarak EİT'e dönüştüğü belirlenmektedir.

OECD ile ve iki yönlü olarak OECD ülkeleri ile ticareti için SITC Rev.3 verileri kullanılarak Şimşek (2005) tarafından yapılan başka bir çalışmada iki yönlü ticaret endeksi kullanılmış, 1992-2003 yıllarında Türkiye'nin dünyayla, tüm olarak, sonrasında birim değer farklılığı temelinde yatay ve dikey endüstri-içi dış ticaret ayrımı yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda, Türkiye'nin endüstri-içi dış ticaret içinde daha çok düşük kalite dikey endüstri-içi dış ticaretin hâkim olduğu belirtilmektedir.

Yenilmez ve Kutlu(2005)'nin yaptığı çalışmada, Türkiye ile AB ülkeleri(14) arasındaki EİT'in önemi araştırılmış, gümrük birliği sonrası dönemde gerek EİT oranları gerekse ticari ürün çeşitliliği sayısında belirgin artış tespit etmiştir. Diğer varılan sonuç ise, EİT'in yoğun görüldüğü ürün grupları sınaî ürünler olup, Türkiye'nin AB ülkeleri ile ileri teknoloji gerektiren ürünlerde rekabet gücü olduğudur.

Çakmak(2006)'in Türkiye ile dış ticaretin önemli bir bölümünün gerçekleştirildiği dört AB ülkesi; Almanya, İtalya, Fransa ve İngiltere arasında imalat endüstrisi dış ticaretinde endüstri-içi ticaretin yapısı ve önemini ortaya koyan çalışmasında 1991-2004 dönemi için imalat endüstrisinde endüstri-içi ticareti hesaplanmıştır. EİT oranları, SITC (Rev.3) 3 basamaklı ürün grupları düzeyinde, düzeltilmemiş Grubel-Lloyd endeksinin ağırlıklandırılmış ortalamaları kullanılarak hesaplanmıştır. Söz konusu bu dört ülke ile Türkiye arasındaki EİT oranlarına göre yapılacak sıralamada dönem boyunca değişme gözlemlenmiştir. Özellikle çalışma dönemini kapsayan 1991–2004 döneminin başlarında, Türkiye ile imalat endüstrisi EİT düzeyi en yüksek ülkeler sırasıyla İngiltere, İtalya, Almanya ve Fransa iken, dönem sonlarında bu sıralama Fransa, İtalya, Almanya ve İngiltere şeklinde değişmiştir. Her dört AB üyesi ülke için imalat endüstrisinde EİT oranları en yüksek olan sektör, SITC 6 (başlıca sınıflara ayrılarak işlenmiş mallar)'dır. İngiltere hariç diğer üç AB üyesi ülke ile imalat endüstrisi EİT oranları, özellikle SITC 65 (Dokumacılık ürünleri) ve daha sonra SITC 66 (Metal dışı mineral mamuller)'da yoğunlaşırken, bu dört üye ülke içinde yalnızca İtalya ile SITC 84 (Hazır giyim) sektörü için EİT oranı yüksek bulunmuştur. Ürün farklılaştırması ve ölçeğe göre artan getirinin, endüstri içi uzmanlaşmayı geliştirdiği ve bu uzmanlaşmanın ise daha çok ölçek ekonomisine bağlı ve özellikle ürün farklılaşmasına uygun olan imalat endüstrisi ürünlerinde görüldüğü ve bu uzmanlaşma sonucu elde edilen kazançların ise endüstriler arası uzmanlaşmanın sağladığı kazançlardan daha yüksek olduğu vurgulanmıştır.

Deviren ve Karataş(2007), Türkiye ile Çin Halk Cumhuriyeti arasındaki dış ticarete, EİT endeksinin 0,50'den yüksek olduğu sektörleri belirlemek, ürün grupları ve teknolojik özellikler itibariyle EIT yapısını açıklamak üzere, 1995-2005 yılları itibariyle bir analiz yapmıştır. Bu analiz sonucunda, Türkiye ile Çin Halk Cumhuriyeti arasındaki ticaretin daha çok EAT niteliğinde olduğu tespit edilmiştir.

Kaya ve Atış (2007) tarafından Türkiye'nin kimya sanayi ürünleri ithalat ve ihracatında öne çıkan ülkeler ile EİT'in gelişimini araştırma amacını taşıyan çalışmada, Türkiye ile AB üyesi ve aday ülkeleri arasında 1990-2005 dönemini kapsayan Standart Uluslararası Ticaret Sınıflandırılması (SITC) Rev.3'e göre 5 basamaklı kimya sanayi ürün grubuna ait verilerle, standart G-L endeksi kullanarak statik ve dinamik analiz yapılmıştır. Buna göre, Türkiye'nin kimya sanayi EİT düzeyi genel olarak sektör tüketiminin dışa bağımlı olması nedeniyle düşük seviyededir.

1989-2005 dönemindeki Türkiye'nin EİT'ini ve ülkeye özgü belirleyicilerini araştırmak amacıyla Aydın (2008) tarafından yapılan çalışmada, belirlenen periyottaki AB üyesi olan ve AB üyesi olmayan ülkelerle ticari ilişkiler incelenmiş ve ülkeye özgü

belirleyiciler modellenerek test edilmiştir. Belirleyicilerin ülkenin ticaret ortakları ile arasındaki ticari dengesizlik, kalkınma düzeyi ve dışa açıklık farklılıkları olduğunu ve söz konusu belirleyiciler ile EİT arasındaki ilişkinin negatif yönlü olduğunu belirtmektedir. Türkiye ile ticaret ortakları arasındaki coğrafi uzaklık arttığında EİT oranlarının düştüğü, AB ile Gümrük Birliği ve doğrudan yabancı yatırım girişleri ile EİT arasında pozitif ilişkinin görüldüğü vurgulanmaktadır.

A.Bedir(2009) tarafından yapılan uluslar arası ticarete fiyata dayalı rekabet gücü ile endüstri içi ticaret arasındaki ilişkiyi konu alan çalışmasında, uluslar arası rekabet gücünün ülke,sektör ve firma düzeyinde incelenmiş, Türkiye imalat sanayi endüstrilerinin kaliteye ve fiyata dayalı rekabet eden endüstriler ayrımında endüstri-içi ticareti 1995-2005 dönemi kapsar biçimde incelenmiştir.Belirtilen yıllar arasında Türkiye imalat sanayiinde fiyata dayalı rekabet eden endüstrilerde ortalama endüstri-içi ticaretin boyutu düşük ve sabit seyrederken, kaliteye dayalı rekabet eden endüstrilerin ortalama endüstri-içi ticaret oranları hem mertebe olarak daha yüksek hem de artış eğilimi göstermektedir. Regresyon sonuçları analiz edildiğinde imalat sanayinin geneli itibariyle, Türkiye’de imalat sanayi endüstrilerinde uluslararası rekabet gücü rakiplerine yaklaştıkça endüstri-içi ticaretinin artacağı söylenebilir. (A.Bedir,2009, s.234)

Aydın(2010) tarafından yapılan bir diğer çalışmada, Türkiye’nin çeşitli ülkelerle olan ticari hizmetler endüstri içi ticareti hesaplanmış ve temel özellikleri değerlendirilmiştir. Türkiye’nin hizmetler dış ticaretinde Almanya, İtalya, Fransa ve Rusya Federasyonun önemli bir yere sahip olduğu vurgulanan bu makalede, Ölçek ekonomileri ve farklılaştırılmış ürünler yaratma kapasitesi ile doğrudan bağlantılı olan EİT oranlarının yükselmesi, ekonominin rekabet gücü kazanmaya başladığını ve global ekonomiye entegrasyon sürecinin hızlandığını işaret etmektedir.

Özkaya(2010) Türk tekstil sanayinde EİT oranlarını etkileyen unsurları konu ettiği çalışmasında, yatay endüstri-içi ticaret ve dikey endüstri-içi ticaret ayrımı dikkate almış, 1989-2009 döneminde, Türkiye’nin tekstil sektöründeki EİT ile ilgili gelişmeler ortaya koyarak, endüstri-içi ticareti etkileyen faktörleri tespit etmek amacıyla ülkeye ve sektöre özgü belirleyicileri esas alan regresyon analizi yapmıştır.Bu analiz sonuçlarına göre kişi başına düşen gelir ve ölçek ekonomileri tekstil sektöründe endüstri-içi ticaret düzeyini olumlu etkilerken, doğrudan yabancı yatırım olumsuz etkilemektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK TEKSTİL SANAYİ, YAPISI ve DIŞ TİCARETİ

Türkiye'nin dış ticareti içinde tekstil endüstrisinin bugünkü yerinin anlaşılabilmesi ve gelecekle ilgili sağlıklı tahmin ve planların yapılabilmesi ancak bu sektörün gelişiminin analiziyle mümkündür. Osmanlı Devletinden günümüze kadar olan zaman dilimini kapsayan bu gelişimin daha kolay anlaşılabilmesi açısından, 2000'li yıllara kadar olan döneme kısaca değinilmiştir. Günümüz tekstil piyasasını anlamak ve geleceğe dair tahmin yürütmek için son yıllar ayrıntılı olarak incelenmiştir.

2.1 Tekstil Sanayi ve Çalışma Kolları

Tekstil ve hazır giyim sektörü, elyaf ve ipliği kullanım eşyasına dönüştürecek süreçleri kapsayan işlemleri içerir. Bu tanıma göre; sektör elyaf hazırlama, iplik, dokuma, örgü, boya, baskı, apre, kesim, dikim üretim süreçlerini kapsamaktadır. Elyaftan iplik ve mamul kumaşa kadar olan kısım tekstil, kumaştan giyim eşyası elde edilene kadar olan süreç ise hazır giyim sektörünün içinde değerlendirilmektedir.

SITC Rev 3'e göre tekstil endüstrisi, üç ana başlık altında sınıflandırılmaktadır. Bunlar; SITC 26 (tekstil elyafları ve hammadde) grubu, SITC 65 (tekstil ipliği, dokuma, mensucat ve ilgili ürünleri kapsayan dokumacılık) grubu ve SITC 84 (hazır giyim ve aksesuarları) grubudur.

Tekstil ürünleri imalatı, Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistiki Sınıflaması (NACE) Rev. 1.1.'e göre üçlü düzeyde 7 alt sektör, dörtlü düzeyde ise 21 alt sektörden oluşmakta, hazır giyim sektörü ise üçlü düzeyde 3 alt sektör, dörtlü düzeyde ise 6 alt sektörden oluşmakta olup EK1'de bu sektörler listelenmiştir.

Çalışmada, EİT verileri hesaplanırken baz alınan sınıflandırma ise, Uyumlaştırılmış Mal Tanım ve Kod Sistemi HS 1996, (Harmonized Commodity Description And Coding System) olup, 6 basamaklı ürün gruplarına göre analiz edilmiştir.

Tekstil Endüstrisi Sınıfları'nı içeren ürün gruplarını özetlememiz gerekirse;

Lif en genel tanımıyla, enine kesitine göre boyu çok uzun olan, esnek, eğrilebilir maddelerdir. Tekstil yapılarının temel unsurunu teşkil eden elyaf veya lif, temin edildikleri

kaynakların türlerine göre adlandırılırlar. Lifler devamlı (filament) veya devamsız (stapel) olarak da sınıflandırılmaktadır.

Lifler uzunluk, kalınlık ve dayanıklılık kazandırılmak amacıyla eğrilip bir araya getirilerek iplik elde edilir. Eğrilmiş iplikler daha sonra tekrar bükülerek daha kalın ve dayanıklı hale de getirilebilir. İplikler örme ve dokuma kumaş üretiminde kullanılabileceği gibi dikiş ipliği olarak da kullanılabilir. İplik elde etme aşamasında ring, open-end, friksiyon veya hava jeti yöntemleri kullanılmaktadır. Günümüzde en çok ring ve open-end iplikçilik yaygındır.

İpliklerin düz bir yüzey elde edilecek şekilde bir araya getirilmesiyle dokuma veya örme kumaş elde edilir. Dokuma kumaş elde edilirken çözgü ve atkı adı verilen iki iplik grubu yatay ve dikey olarak birbirinin altından ve üstünden geçirilirken, örme kumaş elde edilmesinde bir (atkı örme) veya birden fazla (çözgü örme) aynı yönde dizili iplik birbirleriyle ilmeklerle tutturulurlar.

Örme ve dokumanın yanı sıra çeşitli yöntemlerle dokusuz yüzey (tafting yüzeyler, yapıştırılmalı yüzeyler, mali yüzeyler ve non-woven yüzeyler) de elde edilebilmektedir. Bazı teknik tekstiller ve yer döşemesinde (halıfleks vb.) kullanılan bu tür yüzeylerin elde edilmesi günümüzde tekstil sanayinin gelişen bir kolunu oluşturmaktadır.

Mamul kumaş ve aksesuarlarla standart ölçülere göre belli üretim teknikleri kullanılarak standart hazır giyim eşyası elde edilir. Hazır giyim imalatı sırasıyla model hazırlama, kalıp çıkarma, pastal çizimi, kesim, dikim, temizleme, ütü ve ambalajlama üretim sürecini takip etmektedir. Bu süreç sonunda iki boyutlu kumaşa beğenilere ve kaplanacak şekle uygun üç boyutlu hacim kazandırılmaktadır.(Sanayi Genel Müdürlüğü, Tekstil Sektörü Raporları 2010)

2.2 Türk Tekstil Sanayinin Tarihçesi

2.2.1 Osmanlı'dan 2000'lere Türk Tekstil Sanayinin Tarihçesi

İlkel insanların başlıca mücadelesi enerjisini sağlayabileceği yiyeceği bulmak üzerine olmuştur. Örtünme ise barınma ihtiyacından sonra gelmektedir. Örtünmenin ihtiyaç olmasına ilk sebep soğuktan korunmaktır. Örtünmeye iten diğer bir sebep ise güzel görünme, hoş gitme beğenilme veya farklı olma duygusudur. Örtünmek için ise kumaşa ihtiyaç vardır. Eski

devirlerdeki kumaşların üretilmesinde kullanılan araç ve gereçler, pişmiş toprak, tas, kemik, maden gibi materyallerden yapıldığı için günümüze kadar ulaşmışlardır.

Dünyanın en eski yerleşim alanlarından biri olan Anadolu'da tekstil ve hazır giyim üretimi yaklaşık 3000 yıllık bir tarihi geçmişe sahiptir. Sanayi devrimine kadar özellikle pamuklu ve ipekli sanayi ve ticaretinde Hindistan'dan sonra en önemli merkez durumda olan Anadolu, sanayi devrimiyle birlikte yüksek kaliteli düşük maliyetli ürünleri pazara sunan Avrupa ülkeleri karşısında rekabet gücünü kaybetmeye başlamıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Duraklama döneminde süregelen savaşlar, iç isyanlar, yenilgiler halkın yaşam düzeyini olumsuz yönde etkilerken dokumacılık da bir sarsıntı geçirmiştir. Bu dönemde, yükselme dönemindekini aksine olarak, Asya ve Amerika'nın zenginliklerinin akması ile ticareti gelişen ve ekonomisi büyük bir canlılık gösteren Avrupa'nın dokunmuş kumaşları Osmanlı Pazarını doldurmaktaydı. Bu nedenle eskiden Bursa'dan kadife ve ipekli kumaşlar satın alan Avrupalılar bu defa ipek ipliği almakla yetiniyorlardı.(DPT IV. 5 Yıllık Kalkınma Planı,1992, s.8-12)

Sanayii devrimi döneminde, Batı'da John Key'in 1733'te dokuma tezgâhlarında geliştirdiği kamçılı tefe ve uçan mekik düzeni, 1745'de eklediği pedalla; dokuma tezgâhlarının daha da etkin bir duruma getirmiştir. 1767'de İngiltere'de J.Hargreaves iplik eğirme makinesini bulmuş, 1769'da Arkwright makaralı dokuma makinesi geliştirmiştir. 1785'de ilk buharla çalışan iplik eğirme ve dokuma makinesi yapılmış, 1792'de Amerika'da Eli Whitney'in bulduğu otomatik pamuk temizleme makinesi, hem Avrupa'da kullanılmaya başlanılmıştır. 1800'de Fransa'da Joseph Maria Jacquard'ın geliştirdiği jakarlı makineler dokumacılıkta birçok kolaylıklar sağlamış ve önceden kumaşlara 4-5 işçi tarafından güçlkle işlenen en karmaşık desenler bir tek işçi tarafından rahatça işlenebilmiştir. Bu dönemde Avrupa'da makineli üretime ve iş bölümü esasına dayanan fabrika tipi sanayinin ucuz ve seri imalatı karşısında, Türkiye'de ancak küçük sanayii biçiminde olan dokumacılık gerilemiştir. Yabancı kökenli malların ucuzluğuna kapitülasyonların verdiği ayrıcalıklar da eklenince, yerli dokuma sanayinin rekabet gücü yok denecek düzeye inmiştir.(DPT IV. 5 Yıllık Kalkınma Planı,1992, s.20-22)

Bu yeni düzene uyum sağlamak için kurulan fabrikalar İzmir, İstanbul ve Çukurova Bölgesi'nde (Adana, Tarsus) yoğunlaşmıştır. Buralarda ham maddenin yeterli olması, elverişli iklim koşullarının yaşanması bu fabrikaların açılmasında başlıca etkenler olmuştur. Osmanlı

döneminde açılan ve daha sonra Cumhuriyet yönetimine devrolan bu fabrikaların isimleri değiştirilip kapasiteleri arttırılmıştır.

1923 İzmir İktisat Kongresi'nden iki yıl sonra, Nisan 1925 de kurulan Sanayii ve Maadin Bankası, Osmanlı İmparatorluğu'ndan kalan Bakırköy Bez, Feshane (Defterdar) Yünlü Dokuma, Hereke Yünlü ve İpekli Fabrikalarını denetimi altına alarak, yönetim ve işletmelerini üstlenmiştir. Banka, ayrıca aynı yıl kurulan, Isparta ve Bünyan (Kayseri) Halı Fabrikası şirketlerine de ortak olmuştur.

1932 yılında Devletçilik uygulamasının ilk örneği olarak Devlet Sanayii Ofisi (DSO) kurulmuştur. Sanayii yatırımları üzerinde denetim yetkisine sahip olan DSO 1933 yılında kaldırılmış yerine Sümerbank kurulmuş ve Sanayii ve Maadin Bankası'nca işletilen dokuma fabrikaları bu kuruluşa devredilmiştir.

Cumhuriyet döneminin Birinci Beş Yıllık Sanayii Planı doğrultusunda 1939 yılına kadar pamuklu dokuma tüketimini karşılaması için Sümerbank tarafından yeni fabrikalar kurulmuştur. Bu uygulama ile Kayseri, Nazilli, Ereğli ve Malatya fabrikaları kurulmuştur.

1940 sonlarında dünyayı saran ikinci Dünya Savaşı Türkiye üstünde de etkisini göstermiştir. Savaşa girmemekle birlikte savaş ekonomisi uygulayan Türkiye'de genelde tüm sanayii yatırımları özelde pamuklu dokuma yatırımları büyük ölçüde durmuştur. 1945 yıllarına kadar özel sektöre ait dokuma sanayinde çalışan büyük ölçekli bir işyeri kurulamamıştır. 1949 yılı itibariyle, fabrikalar özel sektör denetimine alınmıştır.

1950 sonrasında iyi giden hava koşullarının da etkisiyle tarımsal gelirlerde bir artış kaydedilmiştir. Böylece, Çukurova'da sermaye oluşmuş, Bossa, Güney Sanayii gibi Çukurova'da birçok yeni tesis kurulmuştur. Ayrıca Sümerbank, 1950-1962 döneminde İzmir, Denizli, Erzincan, Bergama, Manisa ve Antalya fabrikalarını işletmeye açmıştır.

"Planlı Kalkınma" döneminde, plan hedeflerine ulaşmayı amaçlayan ülkemizde sanayii yatırımları, gelişmekte olan ülkelerin sanayisi sayılan ve emek yoğun olan tekstil sektöründe yoğunlaşmıştır.

Türkiye'de 1950'lerin ortalarında özel sektör öncülüğünde yürütülen sanayileşme çalışmaları 1963'den itibaren uygulamaya konulan beş yıllık planlı kalkınma çerçevesinde, ithal ikamesi ve kamu kesimine ağırlık veren bir sanayileşme politikasıyla devam edilmiştir. Beşer yıllık planlı kalkınma modeline bağlı olarak sanayileşme, 1970'lerden itibaren daha da kapsamlı hale getirilerek, özellikle sanayileşme ve sanayii ürünlerinin ihracatına yönelik politikaları da ön plana alınmıştır. (A.Uğur,2004,s.35)

Öyle ki II. Beş Yıllık (1968-1972) ve ardından gelen III. Beş Yıllık (1973-1977) kalkınma planlarında, daha önce uygulanan tarım ve sanayii sektörlerinin dengeli büyümesi ilkesi terk edilerek ilk kez sanayileşmeye öncelik verilerek ülke genelinde kalkınma kutupları yaratılmaya çalışılmış ve bu yöndeki özel sektör teşvikleri de hızlandırılmıştır.(S.Yılmaz, 2006,s.10)

Türkiye’de 1970’li yılların ortalarında başlayan ve sonlarında giderek artan dış ticaret açığı ile bunun sonucunda ortaya çıkan ekonomik krizi engellemek ve giderek küreselleşen dünya ekonomisine ayak uydurmak için dönemin hükümet radikal kararlar almak zorunda kalmıştır. Bu nedenle dördüncü beş yıllık kalkınma planı çerçevesinde 24 Ocak 1980 tarihinde kabul edilen ve “24 Ocak Kararları” olarak da bilinen geniş kapsamlı bir istikrar programı devreye sokuldu. Türk ekonomisi ve özellikle de dış ticareti için bir dönüm noktası oluşturan bu programa göre ülke ekonomisinde serbest piyasa mekanizması kurallarına islenmesi sağlanarak dünya ekonomisiyle bütünleşmesi gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte ithal ikamesine dayalı sanayileşme stratejisi yerine ihracata dayalı sanayileşme stratejisi benimsenmiştir.(A.Uğur,2004,s.36)

Tekstil-Giyim sektörünün 1980’lerde ihracatta bu derece kendisini göstermesindeki nedeni Osmanlı’nın son dönemlerinden itibaren ithalatının neredeyse yarısının tekstil – giyim ürünlerinin oluşturmasında aramak gerekir. Bu ürünlerin ithalatı yerine cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren ithal ikamesi stratejisine uygun olarak başlangıçta devlet eliyle daha sonra da özel sektöre verilen teşviklerle yapılan yatırımlar etkili olmuştur. Bununla birlikte, tekstil – giyim sanayisinin çok büyük sermaye gerektirmemesi, ülkenin bu sanayii için ham madde ve işgücü açısından yeterli kapasiteye sahip olması üretimin hızla artmasının diğer nedenini oluşturmuştur. Yapılan yatırımlar sonucunda 1970’lerden başlayarak ülke iç tüketimini bütünüyle karşılayan bu sektör, özellikle 1980’den itibaren ihracata yönelik sanayileşme stratejisinin benimsenmesi ve bu yöndeki teşviklerin de artmasıyla ihracatının da giderek yükselmesinde etkili olmuştur. (A.Uğur,2004,s.37)

Tekstil – Giyim ürünleri ihracatın artmasında bu iç etkenlerle birlikte dış etkenler de önemli bir yer tutmuştur. Tekstil – giyim ihracatımızın % 65’e varan oranın basta Almanya, Fransa, İngiltere olmak üzere işgücü ve ham madde yönünden Türkiye’nin daha avantajlı olduğu Avrupa ülkelerine yapılması, ihracatımızın sürekli artmasındaki başlıca dış nedeni oluşturmuştur. Ayrıca tekstil – giyim ihracatında diğer birçok önde gelen ülkeye göre Türkiye’nin en büyük pazar alanını oluşturan AB’ne coğrafi yönden yakın olması, ihracatımızın sürekli artmasına vesile olmuştur.

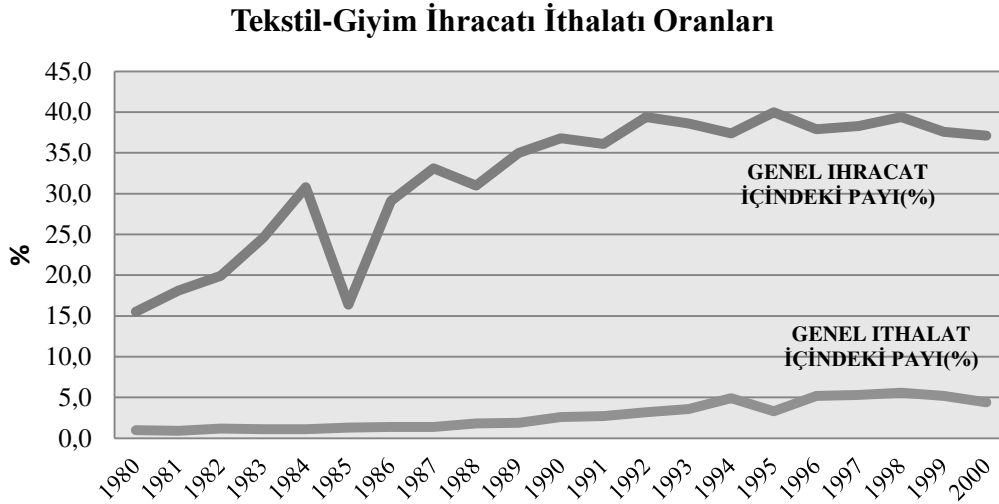
1990'dan itibaren VI. beş yıllık kalkınma planı çerçevesinde ekonomide dışa açılma ve ihracatı arttırma sürecine devam edilmesi, eski Sovyetler Birliği ülkeleriyle giderek artan bavul ticaretinin önemli bir bölümünü tekstil – giyim ürünlerinin oluşturması, 1994 yılında ülkenin içine girdiği ekonomik krize bağlı olarak yüksek oranda bir devalüasyonun yapılması, 1995 yılında Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ve bir yıl sonra Avrupa Gümrük Birliği'ne girilmesi tekstil –giyim ihracatımızın artmasına neden olmuştur.

Tablo 2.1 Yıllara Göre Türk Tekstil-Giyim İthalat İhracatı ve Toplam İthalat-İhracat İçindeki Payı

Yıllar	Tekstil-Giyim İhracatı(\$)	Genel İhracat İçindeki Payı(%)	Tekstil-Giyim İthalatı(\$)	Genel İthalat İçindeki Payı(%)
1980	451,948,471	15.5	79,401,444	1.00
1981	848,802,940	18.1	78,256,081	0.90
1982	1,142,078,492	19.9	103,451,182	1.20
1983	1,410,591,427	24.6	98,006,013	1.10
1984	2,197,560,112	30.8	117,569,622	1.10
1985	13,035,148,789	16.4	145,930,912	1.30
1986	2,172,274,143	29.1	160,014,907	1.40
1987	3,371,159,931	33.1	202,603,134	1.40
1988	3,615,585,278	31.0	258,497,731	1.80
1989	4,070,553,285	35.0	298,468,747	1.90
1990	4,771,142,804	36.8	583,458,974	2.60
1991	4,907,332,060	36.1	564,339,154	2.70
1992	5,797,854,577	39.4	736,664,800	3.20
1993	5,929,796,141	38.6	1,605,363,635	3.60
1994	6,776,023,525	37.4	1,146,709,973	4.90
1995	8,653,056,072	40.0	1,161,903,718	3.30
1996	8,799,648,740	37.9	2,282,020,483	5.20
1997	10,048,539,555	38.3	2,256,425,454	5.30
1998	10,630,631,308	39.4	2,559,704,721	5.60
1999	9,993,767,514	37.6	2,114,989,688	5.20
2000	10,291,644,697	37.1	2,400,156,806	4.40

Kaynak: DİE, Dış Ticaret İstatistikleri, 2003

Tablo 2.1 'de görülebileceği üzere toplam ihracatımızın içinde tekstil-giyim oranı 1995 yılına kadar dalgalı seyrederken, 1995 yılından 2000 yılına kadar genelde azalarak 2000 yılında %37,1 kadar gerilemiştir. İthalat rakamlarına bakarsak, toplam ithalatın içinde tekstil-giyim oranı 1980'den başlayarak 2000 yılına kadar genellikle artış göstermiştir. İthalat ve ihracat oranlarının toplam payda olan değişimi açıkça Grafik 2.1 'de görülmektedir.

Grafik 2.1 Tekstil-Giyim İhracatı Oranları

Tekstil-giyim oranının azalmasında ihracatımızın içinde başta makine ve ulaşım araçları olmak üzere diğer sanayii kollarının artışının yanında, son yıllarda tekstil –giyim ürünleri ihracat artış hızının yavaşlaması da etkili olmuştur. Yavaşlamada 1997 yılında ortaya çıkan Asya krizinin giderek dünyanın diğer bölgelerinde ekonomilerde kendisini hissettirmesi ve 1999 yılında meydana gelen Marmara depreminin etkili olduğu söylenebilir.

Ayrıca başta Çin Halk Cumhuriyeti olmak üzere ham madde, enerji ve işçi ücretleri konusunda daha avantajlı durumda olan ülkelerin giderek kendisini göstermesi de etkili olmuştur. Nitekim bu ülkeler dış pazarlarımızı etkilediği gibi tekstil – giyim ithalatımızda da kendilerini göstermeye başlamışlardır. Sonuçta Türkiye’de 1970’lerden itibaren ülke sanayisinde kendini hissettiren tekstil – giyim sektörü, 1980 yılından itibaren dışa açılma politikası ve sağlanan teşviklerle genel ihracatımızın ödemeler dengesinin sağlanmasında bel kemiği görevini üstlenmiştir.(S.Yılmaz, 2006,s.12)

Tablo 2.2 Tekstil ve Hazır Giyim Endüstrisinde Bazı Temel Göstergeler(1990-2002)

	1990	1995	2000	2002	YILLIK %ARTIŞ (1990-2002)
YURTIÇİ ÜRETİM	7,986	10,018	17,035	17,418	6.7
ÜRETİM	12,108	13,778	26,111	27,728	7.1
İHRACAT	5,161	6,777	11,877	19,936	8.6
İTHALAT	799	1,268	2,879	3,698	13.6

Kaynak:SPO,Sector Profiles of Turkish Industry,A General Outlook,2004

1990 yılından başlayarak 2002'ye kadar süren periyodun temel yapı taşları incelendiğinde, üretimin her geçen yıl arttığı, ithalat ve ihracat rakamlarının da bu durumu destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Türkiye'de ihracat ve istihdam açısından son derece önemli bir sektör olan tekstil ve hazır giyim sektörü, büyük ölçüde dışa bağımlı bir sektördür. 1990–2002 döneminde % 8,6 artan ihracata karşın, ithalat %13.6 artmıştır.(SPO,2004,s.22) Özellikle İtalya'dan sonra Avrupa'nın en büyük tedarikçisi durumunda olan Türkiye'de, 1996–2000 yılları arasında AB'ye yönelik ihracat % 20 oranında artarken, aynı dönem içinde AB'den gerçekleştirilen tekstil ve hazır giyim ithalatı % 75 oranında artmıştır. Her ne kadar ülkelerin karşılaştırmalı üstünlük ve ticaret performanslarına yönelik çalışmaların çoğunda tekstil ve hazır giyim endüstrileri birbiriyle yakın ilişkileri nedeniyle beraber ele alınsalar da, Türkiye'de bu iki endüstrinin özellik ve yapıları birbirinden oldukça farklıdır. Örneğin, Dünyanın en büyük tekstil üreticileri arasında yer alan Türkiye, tekstil ürünlerinde en büyük 13 ihracatçı ülke arasında yer alırken, üretim açısından daha geri sıralarda yer alan hazır giyim endüstrisi, Dünya ihracatında 4. sıradadır. Buna ek olarak, büyük ölçüde EAT özelliği taşıyan hazır giyimin aksine, tekstil sektöründe EİT payı bir hayli yüksektir. (Ö.Çakmak, s.69)

2.2.2 2003'den Günümüze Türk Tekstil Sektörünün Mevcut Durumu

2003 yılından günümüze kadar olan tekstil-hazır giyim endüstrisi gelişimi ayrıntılı olarak yıl bazında incelenecektir.

Önceki yıllarda 3 milyar dolar civarında seyreden Tekstil sektörünün toplam ihracat rakamı 2003 sonu itibariyle 3,7 milyar dolara ulaşmıştır. 2003 yılı itibariyle toplam 395 milyar \$ olan Dünya tekstil ve hazır giyim ticaretinin yaklaşık 200 milyar \$'ı hazır giyim ticaretinden oluşmaktadır. Sektörün en önemli hammaddesi olan pamuk üretiminde Dünya'nın 7. büyük üreticisi olan Türkiye'nin, sahip olduğu yüksek ihracat potansiyeli ile 2003 yılında dünya tekstil ihracatındaki payı %2,7, hazır giyimdeki payı ise %3,4 olmuştur. 2003 yılı itibariyle hazır giyim ihracatında Çin, Hong Kong ve İtalya'dan sonra 4. sırada gelen Türkiye'nin en önemli ihraç piyasası ise (toplam hazır giyim ihracatın yaklaşık %73'ü) Avrupa Birliği'dir. Dünya tekstil ihracatında ise 13. sırada bulunan Türkiye için bu sektörde de en önemli piyasa (toplam tekstil ihracatının %38'i) yine Avrupa Birliği ülkeleridir. AB'den sonra ise toplam ihracat içinde en büyük pay, %12 ile ABD'nindir. Toplam ihracatın %32'sini, GSMH'nin %10,7'sinin ve toplam istihdamın %10,9'unu tekstil ve hazır giyim ihracatının oluşturduğu Türkiye'de, üretiminin yaklaşık yarısını ihraç eden sektörün toplam ithalat içindeki payı ise %7,4'dür(İTKİB,2004).

Dünya Bankası tarafından, yılın ilk üç çeyreği üzerinden yapılan tahminlere göre, 2004 yılında dünya ekonomisi 2003 yılına oranla yaklaşık %4 oranında büyümüştür. Türkiye'nin genel ihracatı 2003 yılına kıyasla %33,7 oranında bir artışla 2004 yılında 64 milyar dolara yükselmiştir. Tekstil sektörünün de içinde bulunduğu tarıma dayalı işlenmiş ürünler ihracatı ise 2004 yılında %20,5 oranında artış kaydederek, 5,1 milyar dolardan 6,1 milyar dolara yükselmiştir. Tekstil sektörü ihracatının genel ihracat performansı ve sanayi ürünleri ihracatı performansının bir miktar gerisinde kaldığı ve bu yüzden sektör ihracatının genel ihracattan aldığı payın 2003 yılındaki %7,6 düzeyinden, 2004'te %7,1'e gerilediği görülmektedir. (İTKİB,2005). Genel bir çıkarım yapmamız gerekirse, Tekstil İhracatı artışı genel İhracat artışının gerisinde kalmıştır.

2005 yılında tekstil ihracatı 2004 yılına kıyasla %6,5 oranında artarak 4,8 milyar dolar olmuştur. Tekstil ihracatının artış oranı genel ihracatın artış oranının (%14,7) gerisinde kalmış, ancak hazır giyim ve konfeksiyon ihracatının artış oranından (%4,7) daha yüksek olmuştur. Tekstil ihracatının artış hızı düştüğü için, genel ihracat içerisindeki payı da gerilemektedir. 2005 yıl sonu itibariyle bu pay %6,6 olarak hesaplanmıştır. (İTKİB,2006).

2006 yılına ilişkin Türkiye İhracatçılar Meclisi tarafından açıklanan ihracat kayıt rakamlarına göre, Türkiye'nin genel ihracatı 2005 yılına kıyasla %16,8 oranında bir artışla 85,8 milyar dolara yükselmiştir. 2006 yılında tekstil ihracatı 2005 yılına kıyasla %14,7 oranında artarak 5,6 milyar dolar olmuştur. Tekstil ihracatının artış oranı, genel ihracatın artış oranının (%16,8) çok az gerisinde kalırken, hazır giyim ve konfeksiyon ihracatının artış oranından (%2,1) oldukça yüksek olmuştur. 2006 yılı başında dünya hazır giyim ticaretinde yaşanan durgunluk, petrol fiyatlarındaki aşırı artışlar, yeni rekabet ortamından kaynaklanan zorluklar ve ana pazarımız olan AB ekonomisindeki durgunluk dikkate alındığında, tekstil ihracatın gösterdiği performansın oldukça iyi olduğu ve 2005 yılında genel ihracat içindeki payı %6,6 olan tekstil ihracatının 2006 yılında bu payı koruduğu (%6,5) söylenebilir.(İTKİB,2007).

2007 yılına ilişkin Türkiye İhracatçılar Meclisi tarafından açıklanan ihracat kayıt rakamlarına göre, Türkiye'nin genel ihracatı 2006 yılına kıyasla %23,5 oranında bir artışla 105,9 milyar dolara yükselmiştir. 2007 yılında tekstil ihracatı 2006 yılına kıyasla %17,5 oranında artarak 6,6 milyar dolara ulaşmıştır. Tekstil ihracatının artış oranı, genel ihracatın artış oranının (%23,5) biraz gerisinde kalırken, hazır giyim ve konfeksiyon ihracat artış oranından (%14,5) daha yüksek olmuştur. Tekstil ihracatının artış oranının, genel ihracat artış oranından daha az olmasının doğal sonucu olarak; 2006 yılında genel ihracat içindeki %6,5

olan payı da 2007 yılında %6,2'ye düşmüştür. Ancak, hazır giyim ve konfeksiyon sektörü ile beraber tekstil sektörü (toplam ihracat değeri 22,6 milyar dolar) halen Türkiye'nin en çok ihracat yapan sektörü konumunu korumaktadır. 2007 yılında %17,5 oranında artan tekstil ihracatının yanında tekstil ithalatı da hız kazanmıştır.

Hem tekstil hem de konfeksiyon sektörünün mevcut durumunu değerlendirirken, sektörün bir bütün olarak ithalat boyutunu da ele almak gerekir. Çünkü ansal ticaret durumu analizinde ihracatın olduğu kadar, ithalatın da mutlaka bir payı ve etkisi bulunmaktadır. Yapılan ithalat ya tekstil sanayi ya da konfeksiyon sanayi için hammadde ve ara malı niteliğindedir. Sonuçta, yapılan bütün ithalat, ihracata yönelik üretim yapan tekstil ve konfeksiyon sektörüne yansımaktadır. Dış Ticaret Müsteşarlığı Bilgi Sistemin'den temin edilen TÜİK kaynaklı verilere göre 2007 yılının Ocak-Ekim döneminde Türkiye'ye;

- 2 milyar dolar değerinde, 1,2 ton pamuk, yün ve sentetik-suni lif,
- 1,9 milyar dolar değerinde 610 bin ton pamuk, yün ve sentetik-suni iplik ve
- 1,8 milyar dolar değerinde 282, 5 bin ton pamuklu, yünlü ve sentetik-suni liflerden mamul kumaş, ithal edilmiştir.

Bu veriler ışığında, Türkiye'nin temel hammaddeler itibarıyla 2,1 milyon ton elyaf, iplik ve dokuma kumaş ithal ettiği ve bu ithalatın değer olarak 5,8 milyar doları bulduğu ifade edilebilir. Söz konusu ithalatta, 2007 yılının Ocak-Ekim döneminde, 2006 yılının aynı döneminde, 2006 yılının aynı dönemine kıyasla miktar olarak %28 oranında, dolar bazında ise %35 oranında dikkate değer bir artış kaydedilmiştir. (İTKİB,2008).

1998 yılından 2007 yılı sonuna kadar gerçekleştirilen genel ihracat incelendiğinde, on yıllık süreçte ihracatın dolar bazında yaklaşık dörde katladığı görülmektedir. Genel ihracatın yıllık ortalama artış oranı % 16,5 olarak hesaplanmaktadır. Türkiye'nin tekstil ihracatı ise on yıllık süreçte iki buçuk kat artmıştır. Tekstil ihracatının ortalama yıllık artış oranı %11 olarak hesaplanmaktadır. Bu bağlamda, tekstil ihracatının, genel ihracat artışının dikkate değer oranda gerisinde kaldığı görülmektedir.

2008 senesinde Türkiye genel ihracatı 2007 yılına kıyasla %20,3 oranında artarak 127,5 milyar dolara ulaşmıştır. Sanayi ihracatı ise % 20,4 oranında artarak 110,7 milyar dolara çıkmıştır. Türkiye'nin tekstil ihracatı 2008 yılında geçen yıla kıyasla %3,9 artışla 6,8 milyar dolara ulaşmıştır. Aradaki ihracat artışı oranı farkları neticesinde, tekstil ihracatının Türkiye

genel ihracatı içindeki payı %6,2'ten %5,3'e, sanayi ihracatındaki payı ise %7,1'den %6,2'ye gerilemiştir. Dolayısıyla, sektörün ihracat performansı genel ihracat performansının ve sanayi ihracat performansının gerisinde kalmıştır.

Dış Ticaret Müsteşarlığı Bilgi Sisteminden edilen TÜİK kaynaklı verilere göre 2008 yılının Ocak-Ekim döneminde Türkiye'ye,

- 1,2 milyar dolar değerinde, 869,2 bin ton pamuk, yün ve sentetik-suni lif,
- 1,8 milyar dolar değerinde 540 bin ton pamuk, yün ve sentetik-suni iplik ve
- 1,6 milyar dolar değerinde 215, 6 bin ton pamuklu, yünlü ve sentetik-suni liflerden mamul kumaş, ithal edilmiştir.

Bu veriler ışığında, Türkiye'nin temel hammaddeler itibariyle 1,6 milyon ton elyaf, iplik ve dokuma kumaş ithal ettiği ve bu ithalatın değer olarak 5,2 milyar doları bulduğu ifade edilebilir. Söz konusu ithalatta, 2008 yılının Ocak-Ekim döneminde, 2006 yılının aynı dönemine kıyasla miktar olarak %21 oranında, dolar bazında ise %8 oranında düşüş kaydedilmiştir. (İTKİB,2009).

1998 yılından 2008 yılına kadar olan süreçteki genel ve tekstil ihracatı incelendiğinde, ihracatın dolar bazında 4.5 kat arttığı görülmektedir. Genel ihracatın yıllık ortalama artış oranı 16.0 iken tekstil ihracatının yıllık ortalama artış oranı 10,3 olarak hesaplanmıştır.

2009 yılında Türkiye'nin genel ihracatı ise %23 oranında düşüşle 132 milyar dolardan 101,6 milyar dolara gerilemiş; Sanayi ihracatı ise %26,7 oranında azalarak 110,9 milyar dolardan 81,3 milyar dolara düşmüştür. Hem genel ihracattan hem de sanayi ihracatından oransal olarak daha az düşüş kaydeden tekstil ihracatının Türkiye toplam ihracatı içindeki payı %5,2'den %5,4'e, sanayi ihracatındaki payı ise %6,1'den %6,8'e yükselmiştir.

Bu veriler çerçevesinde, 2009 yılında tekstil sektörünün, ihracatındaki önemli kayıplara rağmen genel ihracat performansından ve sanayi ihracat performansından nispeten daha iyi bir performans gösterdiği söylenebilir.

Dış Ticaret Müsteşarlığı Bilgi Sistemi'nden temin edilen TÜİK kaynaklı verilere göre 2009 yılının Ocak-Ekim döneminde Türkiye'ye;

- 1,4 milyar dolar değerinde, 901,1 bin ton elyaf(pamuk, yün, suni-sentetik, bitkisel ve ipek lifleri)

- 1,4 milyar dolar değerinde 505,2 bin ton iplik(pamuk, yün, suni-sentetik, bitkisel ve ipek iplikleri)
- 1,3 milyar dolar değerinde 175,1 bin ton dokuma kumaş(pamuklu,yünlü, suni-sentetik, bitkisel ve ipek liflerinden mamul dokuma kumaşlar)
- 186,7 milyon dolar değerinde 24,3 bin ton örme kumaş ve
- 271,1 milyon dolar değerinde 64,7 bin ton dokusuz yüzey, votka ve keçe ithal edilmiştir.

Bu veriler ışığında, Türkiye'nin temel hammaddeler itibariyle 1,7 milyon ton elyaf, iplik, dokuma ve örme kumaş ile dokusuz yüzey ithal ettiği ve bu ithalatın değer olarak 4,9 milyar doları bulduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu ithalatı, 2009 yılının Ocak-Ekim döneminde, 2008 yılının aynı dönemine kıyasla miktar olarak %10 oranında, dolar bazında ise %23 oranında azalma olmuştur. (İTKİB,2010).

2009 yılına gelindiğinde ise, genel ihracatın yıllık ortalama artış oranı %15,4 tekstil ihracatının ortalama yıllık artış oranı ise %8,7 olarak hesaplanmıştır. Tekstil ihracatının, Türkiye genel ihracatından aldığı pay ise 2008 yılında %5,2 iken, 2009 yılında %5,4'e yükselmiştir.

Türkiye'nin tekstil ihracatı, 2010 yılında 2009 yılına kıyasla %18,4 oranında artışla 6,5 milyar dolara ulaşmıştır. 2010 yılında Türkiye'nin genel ihracatı %11,3 oranında artışla 102,1 milyar dolardan 113,7 milyar dolara yükselirken; sanayi ihracatı %15 oranında artarak 81,3 milyar dolardan 93,5 milyar dolara, tarıma dayalı işlenmiş ürünler ihracatı ise %18,4 oranında artışla 7,7 milyar dolardan 9,1 milyar dolara yükselmiştir. Tekstil ve konfeksiyon sektörü birlikte değerlendirildiğinde, 21,2 milyar dolarlık toplam ihracat rakamı ile Türkiye'de en fazla ihracat yapan sektör konumuna yükseldiği görülmektedir.

2010 yılına kadar olan süreç özetlenirse; küresel krizin tüm dünyayı etkisine aldığı 2009 yılına kadar 2000-2008 yılları arası 8 yıllık süreçte ihracatın dalgalı bir seyir ile arttığı açıkça görülmektedir. Artış oranındaki dalgalanmalara rağmen 2009 yılında Türkiye genel ihracatı %19,9 oranında gerilemiştir. Bunun yanı sıra 2010 yılında %11,3 oranında artarak 113 milyar doları aşmıştır.Genel ihracattaki duruma benzer şekilde tekstil ihracatı da 2000 yılından 2009 yılına kadar dalgalı bir şekilde devamlı artmış, 2009 yılında %19 oranında ihracat kaybı yaşamıştır. Bunun yanı sıra 2010 yılında %18,4 oranında artarak ihracatımız 6,5 milyar dolara ulaşmıştır. Sektörün ihracat artışı oransal olarak Türkiye genel ihracat artışının(%11,39

üstündedir. Bunun sonucu olarak, tekstil ihracatının genel ihracattaki payı 2009 yılında %5,4 iken, 2010 yılında %5,7 seviyesine yükselmiştir.

Paralel şekilde, tekstil ihracatında kaydedilen yüksek artış sonucu, tekstil ihracatının Türkiye'nin sanayi ürünleri ihracatı içerisindeki payı da %6,8 düzeyinden %7 düzeyine çıkmıştır. Tarıma dayalı işlenmiş ürünler ihracatındaki payı ise önceki yıllara aynı kalmıştır.

2010 yılında, tekstil ve konfeksiyon sektörü birlikte değerlendirildiğinde 21,2 milyar dolarlık toplam ihracat rakamı ile Türkiye'nin en fazla ihracat yapan sektör olma durumunu korumuştur.

Dış Ticaret Müsteşarlığı Bilgi Sistemi'nden temin edilen TÜİK kaynaklı verilere göre 2010 yılının Ocak-Ekim döneminde Türkiye'ye;

- 2,6 milyar dolar değerinde, 1,2 milyon ton elyaf (pamuk, yün, suni-sentetik, bitkisel ve ipek lifleri)
- 2,4 milyar dolar değerinde 776,4 bin ton iplik (pamuk, yün, suni-sentetik, bitkisel ve ipek iplikleri)
- 2 milyar dolar değerinde 235,2 bin ton dokuma kumaş (pamuklu,yünlü, suni-sentetik, bitkisel ve ipek liflerinden mamul dokuma kumaşlar)
- 338,1 milyon dolar değerinde 51,8 bin ton örme kumaş ve
- 336,5 milyon dolar değerinde 79,6 bin ton dokusuz yüzey, votka ve keçe ithal edilmiştir.
- 459,4 milyon dolar değerinde 68,7 bin ton diğer tekstil ürünleri ithal edilmiştir.

Bu veriler ışığında, Türkiye'nin temel hammaddeler itibariyle 2,5 milyon ton elyaf, iplik, dokuma ve örme kumaş ile dokusuz yüzey ithal ettiği ve bu ithalatın değer olarak 8,1 milyar doları bulduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu ithalatı, 2010 yılının Ocak-kasım döneminde, 2009 yılının aynı dönemine kıyasla miktar olarak %27,5 oranında, dolar bazında ise %46 oranında artış olmuştur. (İTKİB,2011).

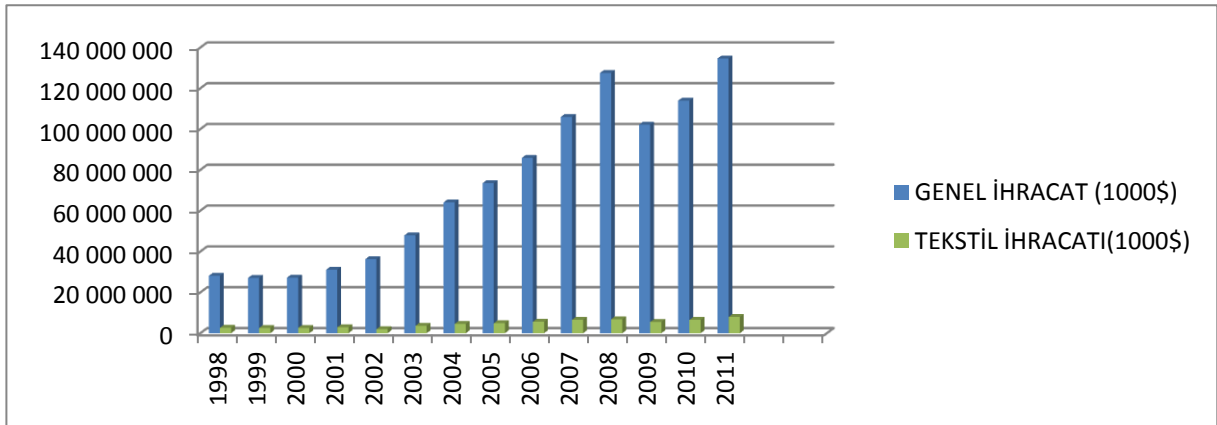
2011 yılının Ocak-Aralık döneminde Türkiye'nin genel ihracatı %18,2 oranında artışla 113,9 milyar dolardan 134,6 milyar dolara yükselirken; sanayi ihracatı %19,3 oranında artarak 93,5 milyar dolardan 115,5 milyar dolara, tarıma dayalı işlenmiş ürünle ihracatı ise %20,7 oranında artışla 9,1 milyar dolardan 11 milyar dolara çıkmıştır. Tekstil ihracatı ise 2011

yılının Ocak-Aralık döneminde 2010 yılının eş dönemine kıyasla %21,9 oranında artarak 8 milyar dolara ulaşmıştır.

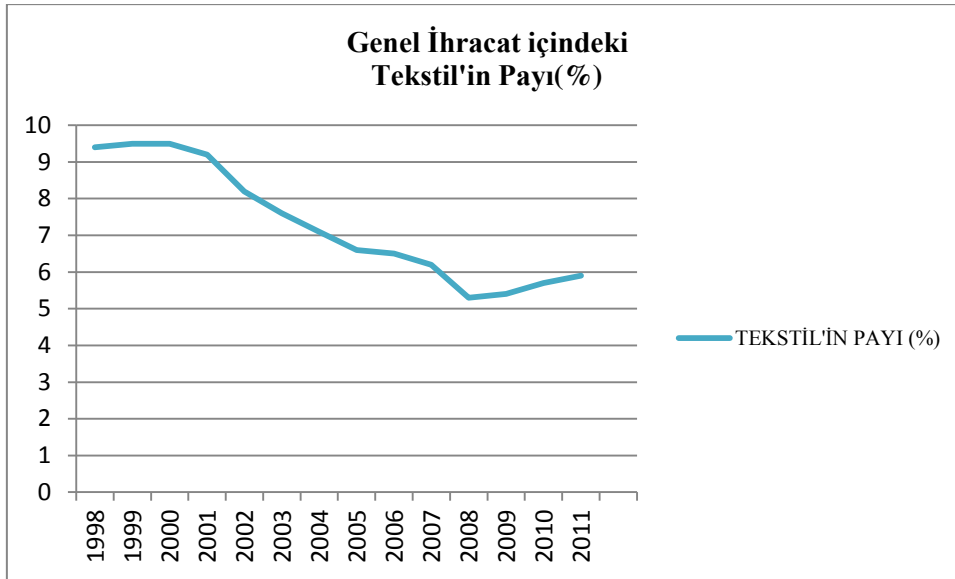
Tablo 2.3 Türkiye Tekstil İhracatının Genel İhracata Oranı ve Yıllara Göre Değişimi 1998-2011

YIL	GENEL İHRACAT (1000\$)	DEĞİŞİM (%)	TEKSTİL İHRACATI (1000\$)	DEĞİŞİM (%)	TEKSTİL'İN PAYI (%)
1998	28,054,932		2,631,277		9.4
1999	26,992,209	-3.8	2,565,465	-2.5	9.5
2000	27,201,538	0.8	2,590,818	1	9.5
2001	31,063,595	14.2	2,867,083	10.7	9.2
2002	36,205,090	16.6	1,979,471	3.9	8.2
2003	47,880,277	32.2	3,661,104	22.9	7.6
2004	64,010,231	33.7	4,565,602	24.7	7.1
2005	73,444,821	14.7	4,860,887	6.5	6.6
2006	85,774,644	16.8	5,576,708	14.7	6.5
2007	105,925,486	23.5	6,551,786	17.5	6.2
2008	127,498,828	20.3	6,807,831	3.9	5.3
2009	102,142,613	-19.9	5,513,638	-19	5.4
2010	113,883,219	11.5	6,522,737	18.3	5.7
2011	134,571,338	18.2	7,953,651	21.9	5.9
1998-2011		13.7		7.7	

Kaynak: İTKİB AR & GE VE MEVZUAT ŞUBESİ

Grafik 2.2 1998-2011 Yılları Arasında Genel ve Tekstil İhracatı Karşılaştırılması

Grafik 2.3 Genel İhracat İçindeki Tekstil'in % Payı

Sektörün 2011 yılında kaydettiği performans dolayısıyla tekstil ihracatının Türkiye genel ihracatı içindeki payı %5,7'den %5,9'a, sanayi ihracatı içindeki payı %7'den %7,1'e yükselmiştir.

Tablo 2.3'de görüldüğü gibi 2011 genel ihracatın 2011 yılı sonu itibariyle 134,6 milyar dolara ulaştığı görülmektedir. Genel ihracatın artış oranı ise %13,7 olarak hesaplanmaktadır. 1998- 2011 yılları arasında tekstil ihracatı ise 7,95 milyar dolara ulaşırken, yüzde değişim oranı is %7,7 olarak hesaplanmıştır.

İthal edilen hammadde miktar ve değerine de değinmemiz gerekirse; Ekonomi Bakanlığı Bilgi Sistemi'nden temin edilen TÜİK kaynaklı verilere göre 2011 yılının Ocak-Ekim döneminde Türkiye'ye;

- 3,1 milyar dolar değerinde, 1 milyon ton elyaf(pamuk, yün, suni-sentetik, bitkisel ve ipek lifleri)
- 2,8 milyar dolar değerinde 821,1 bin ton iplik(pamuk, yün, suni-sentetik, bitkisel ve ipek iplikleri)
- 2,3 milyar dolar değerinde 259,3 bin ton dokuma kumaş(pamuklu, yünlü, suni-sentetik, bitkisel ve ipek liflerinden mamul dokuma kumaşlar)
- 488,7 milyon dolar değerinde 69,2 bin ton örme kumaş ve
- 330,7 milyon dolar değerinde 70,7 bin ton dokusuz yüzey, votka ve keçe ithal edilmiştir.

- 567,2 milyon dolar değerinde 76,6 bin ton diğer tekstil ürünleri ithal edilmiştir.

Bu veriler ışığında, Türkiye'nin temel hammaddeler itibariyle 2,3 milyon ton elyaf, iplik, dokuma ve örme kumaş ile dokusuz yüzey ithal ettiği ve bu ithalatın değer olarak 9,6 milyar doları bulduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu ithalatla, 2011 yılının Ocak-kasım döneminde, 2009 yılının aynı dönemine kıyasla miktar olarak %6,2 oranında, dolar bazında ise %19,2 oranında artış olmuştur. (İTKİB,2012).

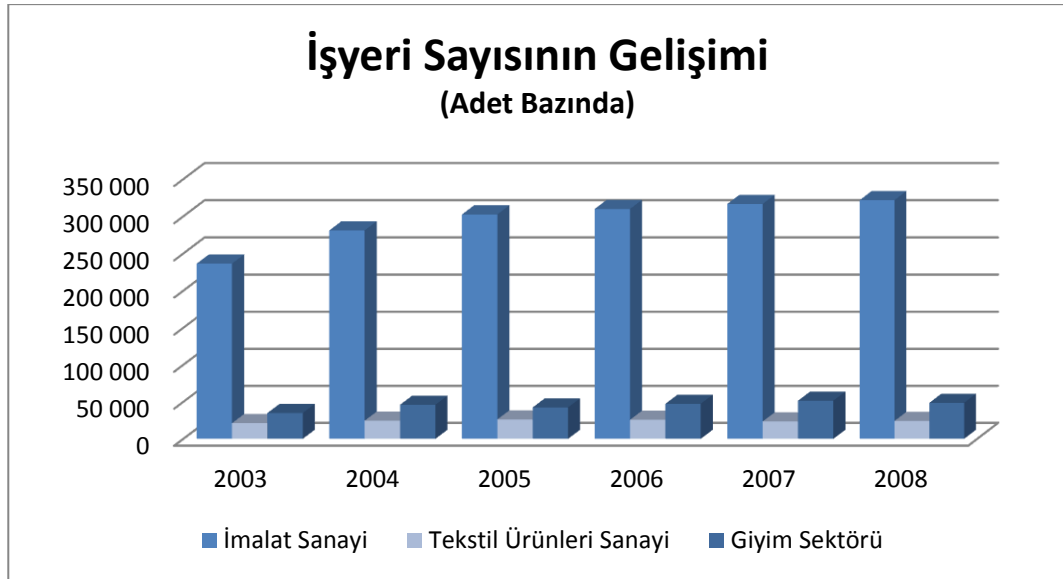
2.3 Türk Tekstil Sektörü Mevcut Durumunun Diğer Açıklayıcıları

2.3.1. İşyeri Sayısı

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre 2003 yılında tekstil ürünleri sektöründe 21,098 işyeri faaliyet gösterirken, sektörde en fazla işyerinin bulunduğu yıl 26,148 ile 2005 yılı olmuştur. Sonraki iki yılda düşüş gösteren işyeri sayısı, 2007 'de bir önceki yıla göre %8,4 oranında düşerek 23,489 olmuştken, 2008 yılında ise %2,4 artarak 24,056'ya yükselmiştir. 2003-2008 döneminde işyeri sayısındaki toplam artış, imalat sanayi genelinde %36 olmuştken, tekstil sektöründe %14 olmuştur. Tekstil ürünleri sanayine ait işyeri sayısı, 2003'de imalat sanayine ait toplam işyeri sayısı içinde %8,9 pay alırken, bu pay 2008 yılında %7,5 düzeyine gerilemiştir. Giyim sektöründe faaliyet gösteren işyeri sayısı, 2003'de imalat sanayine ait toplam işyeri sayısı içinde %14.72 paya sahip iken, bu pay 2008 yılında %15,1 düzeyine gelmiştir.(Türkiye Kalkınma Bankası, 2012, s.141)

Tekstil ürünleri sektöründeki işyeri sayısı alt faaliyet kolları itibariyle incelendiğinde en fazla işyeri sayısının 174 kodlu giyim eşyası dışındaki hazır tekstil ürünleri imalatında olduğu görülmektedir. 2008 yılı itibariyle tekstil ürünleri sektöründeki toplam işyeri sayısının %27,1'i giyim eşyası dışındaki hazır tekstil ürünleri imalatı, %19,3'ü diğer tekstil ürünleri imalatı, %18,0'ı trikotaj (örme) ve tığ-işi ürünlerin imalatı ve %15,6'sı da dokuma imalatında yer almaktadır (Türkiye Kalkınma Bankası, 2012, s.141)

Giyim sektöründe işyeri sayısı alt faaliyet kolları itibariyle incelendiğinde en fazla işyeri sayısının NACE 182 kodlu diğer giyim eşyası ve aksesuarların imalatında olduğu dikkati çekmektedir. 2008 yılı itibariyle NACE 18 no.lu giyim sektöründeki toplam işyeri sayısının %98.22'si diğer giyim eşyası ve aksesuarların imalatında iken, %1.62'si deri giyim eşyası imalatında, %0.16'sı kürkün işlenmesi ve boyanması; kürk mamulleri imalatında yer almaktadır. (Türkiye Kalkınma Bankası, 2012, s.191)

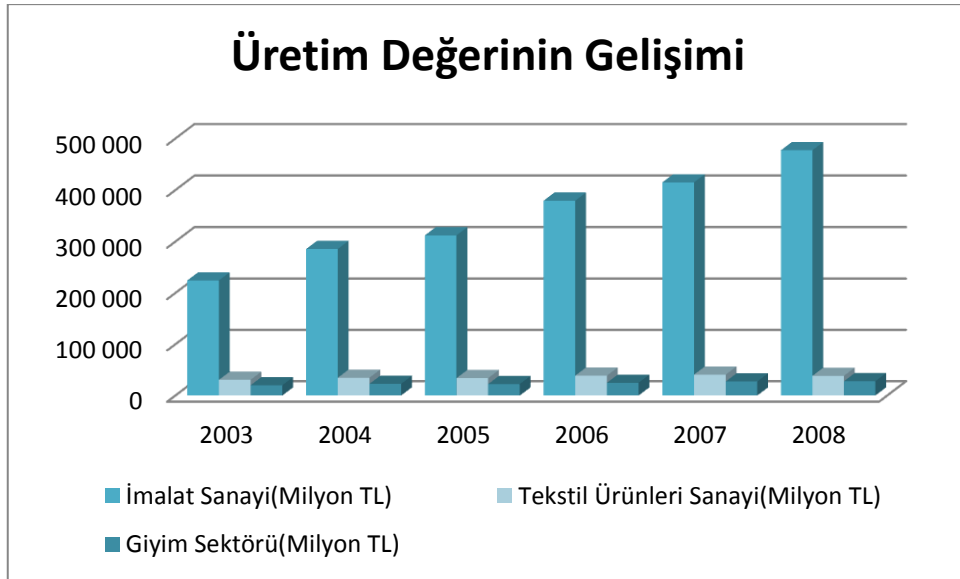
Grafik 2.4 İş Yeri Sayısının Değişimi

Kaynak:TUİK

2.3.2 Üretim

Tekstil ürünleri imalatının 2008 yılı itibariyle üretim değeri 38,261 milyon TL olup; imalat sanayi toplam üretim değerinin %8'ini oluşturmaktadır. Tekstil ürünleri imalatı içerisinde en fazla üretim değerine sahip alt faaliyet alanı tekstil elyafının hazırlanması ve eğrilmesi olurken, dokuma sektörü ikinci olarak yer bulmuştur. En az üretim değerine sahip olan alt faaliyet alanı ise trikotaj(örme) ve tığ işi çorap imalatıdır. (Türkiye Kalkınma Bankası, 2012, s.143)

Giyim sektörünün 2008 yılı itibariyle üretim değeri 27,716 milyon TL olup imalat sanayi toplam üretim değerinin %5.81'ini oluşturmaktadır. Giyim sektörü, üretim değerinin büyüklüğü açısından imalat sanayi içinde sekizinci sırada yer almaktadır. Giyim sektörü içerisinde en fazla üretim değerine sahip alt faaliyet alanı ise NACE 182 kodlu diğer giyim eşyası ve aksesuarları imalatıdır. 2008 yılında diğer giyim eşyası ve aksesuarları imalatında 26,291 milyon TL'lik üretim değeri gerçekleşmiş olup bu tutar ana sektör toplam üretim değerinin %94.86'lık kısmını oluşturmaktadır. Üretim değerinin içinde, deri giyim eşyası imalatı alt sektörünün payı %4.35 iken, kürkün işlenmesi ve boyanması ve kürk mamulleri imalatı alt sektörünün payı %0.79'dur. (Türkiye Kalkınma Bankası, 2012, s.192)

Grafik 2.5 Üretim Değerlerinin Gelişimi

Kaynak: TÜİK

2.3.3 Sanayi Üretim Endeksi

Sanayi Üretim Endeksi TÜİK'in açıkladığı istatistikler arasında yer alan endekslerden birisidir. Sanayi üretim endeksi sanayi sektöründe yer alan şirketlerin üretimlerinin bir göstergesidir. Daha da detaya girersek; sanayi üretim endeksi hesaplanması, 2005 yılındaki sanayi üretimini 100 birim kabul edip, 2011 gibi her yıldaki toplam üretimi 2005 yılına göre kıyaslanmasıdır. Üretim endeksinin Alt Faaliyet Kolları İtibariyle Gelişimi aşağıdaki tabloda görülmektedir.

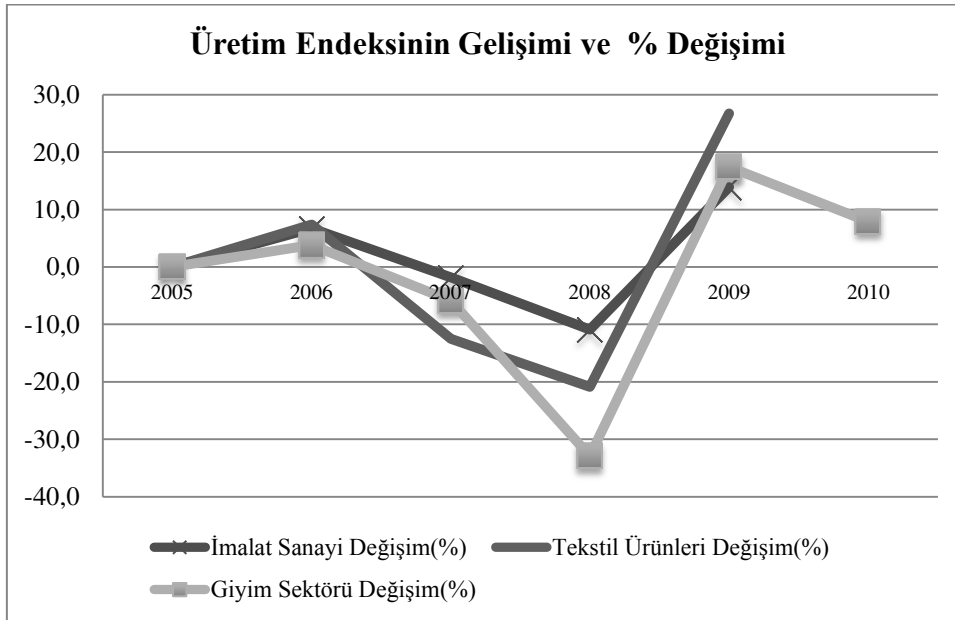
Tablo 2.4 Üretim Endeksinin Alt Faaliyet Kolları İtibariyle Gelişimi (2005=100)

NACE Revize 1.1	2006	2007	2008	2009	2010
İmalat Sanayi	107.7	114.8	112.7	100.4	114.4
Tekstil Ürünleri Sanayi	102.3	103	92	82.8	93.4
Tekstil elyafının hazırlanması ve eğrilmesi (NACE 171)	100.1	102.7	86.3	84.3	93.8
Dokuma (NACE 172)	102.2	109.8	93.2	74.4	86.8
Dokumanın aprenlenmesi (NACE 173)	107.1	105	89.6	81	96.2
Giyim eşyası dışındaki hazır tekstil ürünleri (NACE 174)	96	89.7	85.7	77.2	83.6
Diğer tekstil ürünleri (NACE 175)	110.2	106.5	97.2	87.3	103.4
Trikotaj (örme) ve tığ-ışi kumaş imalatı (NACE 176)	103.5	98.5	88	80.6	82.2

Kaynak: TÜİK

Tekstil ürünleri sanayi üretimi son yıllarda imalat sanayi üretimine göre daha kötü bir performans göstermiştir. Aşağıdaki grafikte, TÜİK tarafından yayınlanan 2005=100 bazlı üretim endeksinin yüzde gelişimi görülmektedir.

Üretim endeksindeki gelişmeler incelendiğinde, giyim sektörü üretim endeksinin 2005- 2010 döneminde yıllık ortalama %2,4 azalış kaydettiği görülmektedir. Sektör yıllar içerisinde dalgalanmalar göstermiş, 2005’de 100 olarak kabul edildiğinde, üretim endeksi 2007’de 102.8’e çıkmış, 2009 yılında 82’ye düşmüş, 2010’da ise 88.5 düzeyine yükselmiştir. Aynı dönemde imalat sanayi üretim endeksi ise yıllık ortalama %2,7 oranında artış göstererek, 2010’da 114,4 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Grafik 2.6 Üretim Endeksinin Gelişimi ve % Değişimi

Kaynak: TÜİK

2.3.4 Kapasite kullanım oranı

Kapasite kullanım oranı(KKO), bir üretim biriminin kullanım kapasitesinin, aynı üretim biriminin maksimum kapasitesine olan oranıdır. Fakat maksimum kapasiteye ulaşmak çok zor olduğundan, genellikle “çalışma derecesi” denilen formülden yararlanılmaktadır. Çalışma derecesi, kullanım kapasitesinin pratik kapasiteye olan oranıdır.KKO sanayideki üretim düzeyinin bir yansıması olup, talep ve yatırım düzeyleri ile ilgili ayrıntılı bilgiler sunmaktadır

KKO’ları sanayi işyerlerinden alınan bilgiler baz alınmakta olup, işyeri sayısı ve üretim değeri verilerine göre ağırlık verilerek hesaplanmaktadır.

Mevcut kapasitelerin kullanımı, sanayiciler tarafından talep düzeyine göre ayarlanmaktadır. Sanayiciler bakımından fazla mesailerin toplam miktarının değiştirilme kriteri, talep canlılığıdır. Talep canlılığı sürdükçe, ikinci hatta üçüncü vardiya söz konusu olmaktadır.

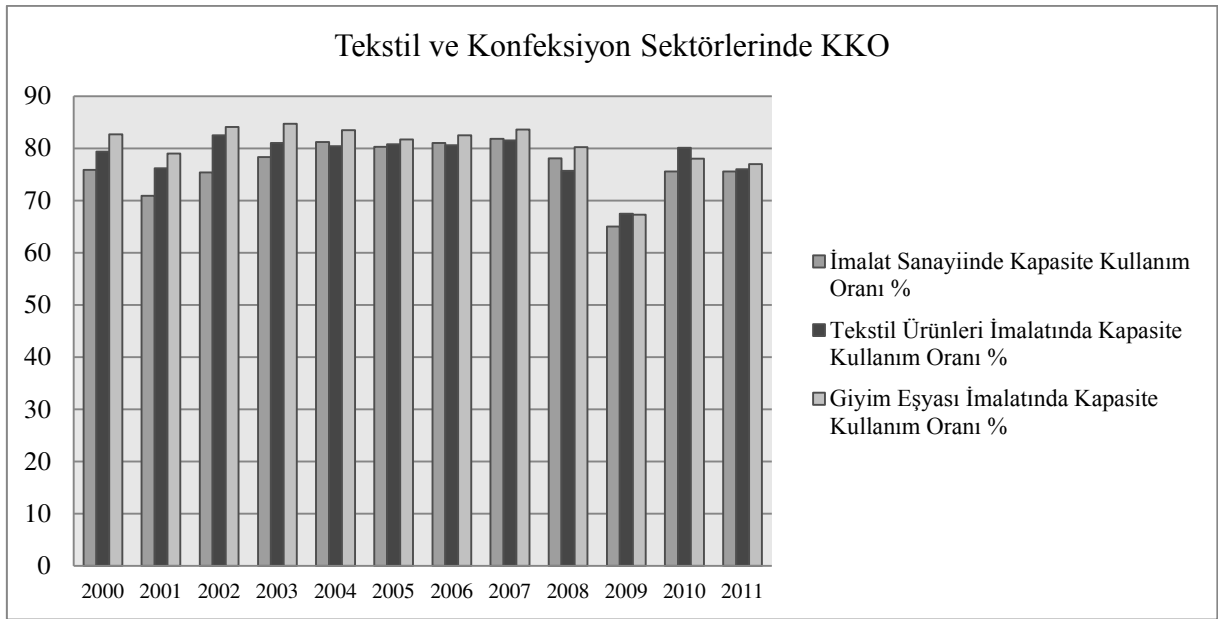
Kapasite kullanımının yüksek olduğu dönemlerde, genellikle sanayi üretimi de artmaktadır. Bununla beraber; ekonomik büyümenin hızlı olduğu dönemlerde, bu oranın yüksekliği enflasyonist baskıların ağırlaştığını da ortaya koymaktadır. %80-85 arasında yüksek bir düzeyde olduğu kabul edilen KKO, ekonominin çok daha canlı olduğu dönemlerde %90'a da yaklaşabilmektedir.%70-80 arasındaki oranlar, yeni yatırımlar yapılmasa bile, gelişme potansiyelinin bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 2.5 Yıllara Göre Kapasite Oranları

YILLAR	İmalat Sanayiinde	Tekstil Ürünleri	Giyim Eşyası
	%KKO	İmalatında % KKO	İmalatında % KKO
2000	75,9	79,4	82,7
2001	70,9	76,2	79
2002	75,4	82,5	84,1
2003	78,3	81	84,7
2004	81,2	80,4	83,5
2005	80,3	80,8	81,7
2006	81	80,6	82,5
2007	81,8	81,5	83,6
2008	78,1	75,7	80,2
2009	65	67,5	67,3
2010	75,6	80,1	78
2011	75,6	76	77

Kaynak:TCMB/İmalat Sanayi Kapasite Oranı

Açıklamalar doğrultusunda; İmalat sanayi bütün olarak değerlendirildiğinde dalgalı bir durum seyrederken; Tekstil ürünleri imalatında 2002 yılından sonra azalma durumu ağırlıklı olarak gözlemlenmiştir. Giyim eşyası İmalatında ise; imalat sanayi oranına benzer dalgalı bir durum mevcuttur. Grafikte açıkça görüldüğü gibi, 2009 yılında imalat sanayi, tekstil ve giyim eşyası imalatında ani bir düşüş yaşanmıştır.

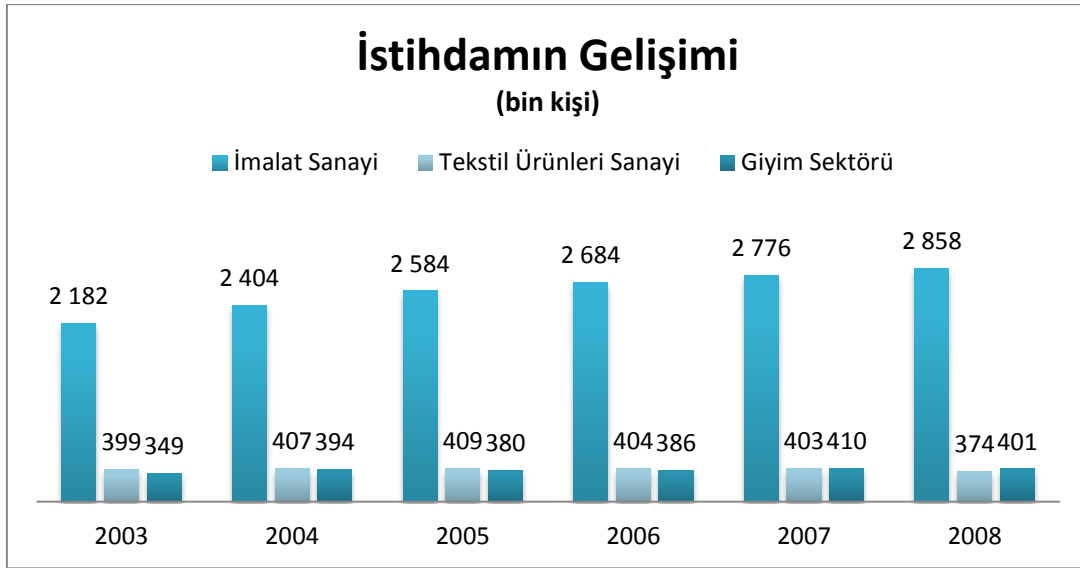

Grafik 2.7 Kapasite Kullanım Oranları

2.3.5 İstihdam Durumu

Tekstil ürünleri sanayi yarattığı istihdam açısından imalat sanayi içinde giyim eşyası sektöründen sonra ikinci sırada yer almaktadır. İmalat sanayi genelinde 2003-2008 döneminde istihdamda %31 oranında artış görülürken tekstil ürünleri sektöründe %6 oranında azalma gerçekleşmiştir. Tekstil ürünleri sektöründeki istihdam alt faaliyet kolları itibariyle incelendiğinde, en fazla istihdamın tekstil elyafının hazırlanması ve eğrilmesinde (NACE 171)%21,5, olduğu görülmektedir, sıralama yapılacak olursak; %19.2'si dokumada(NACE 172), %17.8'i giyim eşyası dışındaki hazır tekstil ürünlerinde(NACE 174) ve %12.9'u da dokumanın aprenlenmesinde(NACE 173) yer almaktadır.

Yaratılan istihdam açısından imalat sanayi içinde giyim sektörü birinci sırada yer almaktadır. TÜİK verilerine göre 2003 yılında giyim sektöründe 348,559 kişi istihdam edilirken, çalışan sayısı 2003-2008 döneminde istikrarlı bir şekilde artarak 2008 yılında 400,677 'e yükselmiştir. Ancak 2003-2008 döneminde istihdamdaki artış oranı imalat sanayinin gerisinde kalmıştır. Nitekim bu dönem içerisinde imalat sanayi genelinde toplam istihdamdaki artış oranı %31 olarak gerçekleşirken, giyim sektöründeki istihdam artışı imalat sanayi genelinin bir hayli altında olup %15 olarak gerçekleşmiştir. Giyim sektöründe istihdam edilenlerin imalat sanayi istihdamı içindeki payı 2003'te %16 iken, bu oran 2008'de %14 düzeyine gerilemiştir.

Grafik 2.8 İstihdamın Gelişimi

Kaynak: TÜİK

2.4 Ülke Gruplarına Göre Tekstil ve Hammaddeleri İhracatı

İTKİB AR&GE VE Mevzuat Şubesi tarafından her yıl hazırlanan Tekstil İhracat performans değerlendirmesi raporlarından yararlanılarak hazırlanan ihracat rakamları tablosu ektedir. Bu tabloya göre, Tekstil ve hammaddeleri ihracat oranları göz önüne alındığında, ülke gruplarına göre yapılan ihracat rakamlarına göre Grafik 2.9 hazırlanmıştır.

2003 yılı ihracat kayıtlarına bakıldığında, en kötü ihracat performansı 2002 yılına göre %11 gerileyen ABD pazarında görülmektedir. Tekstil ihracatının hem miktar hem de değer bazında artış gösterdiği ülkeler ve bölgeler de olmuştur. Örneğin başta Rusya Federasyonu ve Ukrayna olmak üzere eski SSCB yerine kurulan devletler, AB'ne katılma aşamasına gelmiş olan Doğu ve Orta Avrupa ülkeleri, Kuzey Afrika ve Orta Doğu ülkeleri ve Çin Halk Cumhuriyeti'ne yönelik ihracatımızda kayda değer artışlar olduğu tespit edilmektedir. Elde mevcut verilere göre bu bölgelere yapılan ihracat artışı aşağıdaki şekilde gerçekleşmiştir.

2004 yılı geride kalırken, başlıca ülke grupları itibariyle tekstil ihracat kayıtları göz önüne alındığında, sadece Çin, Hindistan, Malezya, Tayvan gibi ülkelerin gruplandırıldığı Diğer Asya Ülkeleri grubunda %3,1 oranında bir düşüş görülürken, diğer bütün ülke gruplarında %17 ile %52 arasında değişen oranlarda artışlar görülmektedir. Oransal olarak en büyük artış Afrika ülkeleri (%51,9 oranında) ile eski SSCB ülkelerinde (%42,2) olmuştur. AB ülkeleri, konfeksiyon ihracatında olduğu gibi tekstil ihracatında da toplamdan aldığı %45 civarında pay ile en büyük pazar olma özelliğini korumaktadır.

2005 yılında Türkiye'nin tekstil ihracatının %42'lik bir bölümü AB ülkelerine yapılmıştır. Bulgaristan, Romanya, Makedonya gibi ülkelerin gruplandırıldığı diğer Avrupa ülke grubu ile eski SSCB ülkeleri, sırasıyla %10,4 ve %10,5'lik paylarıyla en fazla tekstil ihraç edilen ikinci ve üçüncü ülke grupları olmuştur. ABD, Kanada, Japonya, İsviçre gibi ülkelerin dahil olduğu diğer OECD ülke grubu ile Suudi Arabistan, İsrail, Kuveyt gibi ülkelerin gruplandırıldığı Ortadoğu ülke grubuna tekstil ihracatı sırasıyla %0,8 ve %5,3 oranında düşüş kaydetmiştir. Oransal olarak en büyük artış eski SSCB ülkeleri (%45,7 oranında) , diğer Avrupa ülkeleri (%25,1 oranında) ve diğer Asya ülkelerinde (%19,8 oranında) olmuştur. AB ülkeleri (AB 25) hala en fazla tekstil ihraç edilen ülke grubudur ve tekstil ihracatındaki payları 2006 yılında %42,1'den %44,5'e çıkmış durumdadır. AB Ülkeleri'ne yönelik ihracattaki artış oranı %21,2 olarak gerçekleşmiş olup, ihracat toplamı 2,5 milyar dolara ulaşmıştır.

2006 yılında oransal olarak en yüksek ihracat artışı Eski S.S.C.B. ülkelerine yönelik tekstil ihracatında elde edilmiştir (%24,8). Eski S.S.C.B. ülke grubu AB ülkelerinin ardından Türkiye'nin en fazla tekstil ihraç ettiği ikinci ülke grubudur. Romanya, Bulgaristan gibi ülkelerin yer aldığı Diğer Avrupa Ülkeleri tekstil ihracatı açısından üçüncü büyük pazardır. 2006 yılında bu ülke grubuna gerçekleştirilen tekstil ihracatı, geçen yıla göre %17,8 oranında artarak 597,4 milyon dolara ulaşmıştır. 2006 yılında diğer OECD ülke grubuna 272,7 milyon dolarlık tekstil ihracatı gerçekleştirilmiştir. Diğer ülkeler ve bölgeler ihmal edildiğinde, ihracatı düşüşü görülen tek ülke grubu bu ülke grubu olmuştur. Küresel ve ülkesel ekonomik şartlar, bu düşüşün arkasındaki temel nedenler olarak görülmektedir. Ortadoğu ülkelerine yönelik tekstil ihracatı 2005 yılına kıyasla %5,2 oranında artarak 365,5 milyon dolara ulaşmıştır. Afrika ülkelerine yönelik tekstil ihracatı 2006 yılında %22,6 oranında artarak 349,8 milyon dolara ulaşmıştır. Diğer Asya ülkelerine gerçekleştirilen ihracat, 2006 yılında %10,1 oranında artarak 202,1 milyon dolara ulaşmıştır.

2007 yılında Türkiye'nin tekstil ihracatı başlıca ülke grupları itibariyle ele alındığında, bütün ülke gruplarında artışlar görülmektedir. Oransal olarak ihracatın en fazla arttığı ülke grubu, %33,5 düzeyinde artış kaydeden eski SSCB ülke grubu olmuştur, toplam tekstil ihracatından aldığı pay %11,7'den %13,3'e çıkmıştır. En ağırlıklı olarak çalışılan ülke grubu ise, hazır giyim ve konfeksiyonda olduğu gibi AB ülkeleridir. Ülke grubunun toplamının yıllık artış oranı(%14,5), Türkiye'nin toplam tekstil ihracatının artış oranından(%17,5) düşük kaldığı için, toplam tekstil ihracatından aldığı pay %54,8'den %53,4 seviyesine gerilemiştir.

AB ülkeleri ve eski SSCB ülkelerinden sonra en fazla tekstil ihraç eden ülke grubu Afrika ülkeleri olmuştur. En fazla tekstil mamulü ihraç eden ülkeler ise sırasıyla İtalya, Rusya Federasyonu, Almanya, Romanya, Polonya ve İngiltere’dir.

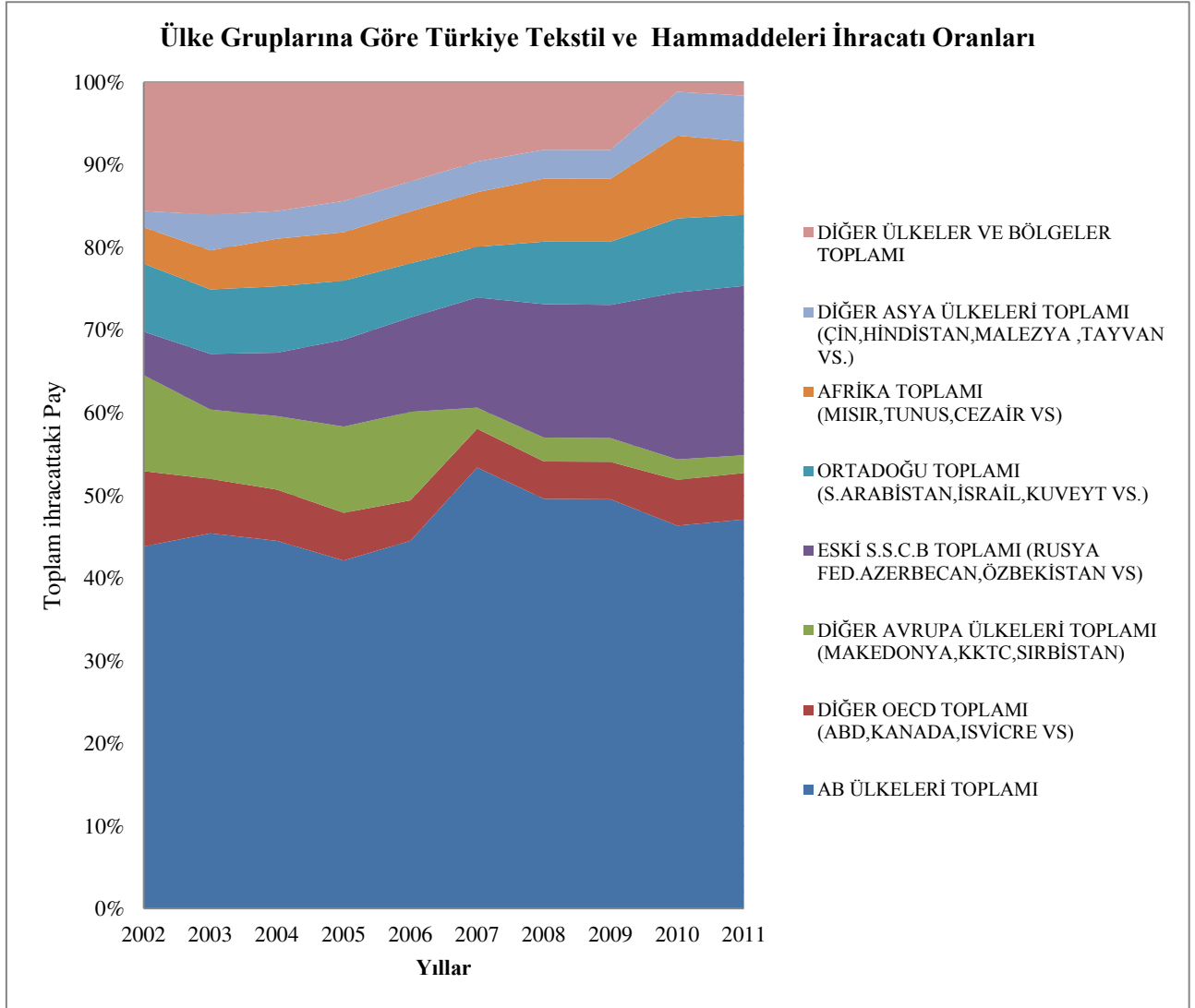
2008 yılında, AB-27 ülkeleri ve diğer Asya ülkeleri dışında diğer tüm ülke gruplarında artış kaydedilmiştir. AB-27 ülke grubu Türkiye’nin en büyük tekstil ihracat pazarı(oransal olarak %49,6) olması nedeniyle önceki yıla göre yaşanan %3,5 düşüş, toplam tekstil ihracatını büyük ölçüde etkilemiştir. Diğer OECD ülke grubuna olan ihracat 2007 yılında göre %0,3 oranında artış göstermiş, Diğer Avrupa grubundaki artış ise %17,3 olmuştur. Eski SSCB ülkelerine yapılan ihracatta ise %25,8 oranında artış yaşanmış, Ortadoğu ülkelerindeki artış ise %28,3 olmuştur. En fazla tekstil ihraç eden ülkeler ise sırasıyla Rusya Federasyonu, İtalya, Almanya, Romanya, Polonya olmuştur.

Küresel krizin etkisi ve AB ülkelerinde yaşanan pazar daralmasının, Türk tekstil ihracatını olumsuz etkilemiştir. 2009 yılında bütün ülke gruplarında ihracat düşüşü yaşanmıştır; AB ülkelerine yapılan tekstil ihracatında %19,3, Diğer OECD Ülke Grubunda %28,1, Diğer Avrupa Ülke Grubuna %20,4; Eski SSCB ülkelerinde ise %28,6 olduğu kaydedilmiştir. En fazla tekstil ihraç eden ülkeler ise sırasıyla Rusya Federasyonu, İtalya, Almanya, Romanya, Polonya olmuştur.

2010 yılında en fazla tekstil ve hammaddeleri ihraç eden ülkeler ise sırasıyla Rusya Federasyonu, İtalya, Almanya, Romanya, Polonya olmuştur. AB ülkelerine yapılan ihracat geçen yıla kıyasla %11,2 oranında artmıştır, fakat bu oran genel tekstil ihracat artış oranının altında kaldığı için ihracattaki payı düşmüştür. Diğer OECD Ülkeleri grubuna olan ihracat ise %34,8 oranında artış göstererek, toplam tekstil ihracattaki payı %4’den %4,6’ya yükselmiştir. İhracat kaybının tek yaşandığı ülke grubu “Diğer Avrupa Ülkeleri” grubu olup önceki yıla göre yapılan ihracatta %2,1 oranında düşüş yaşanmıştır. Eski SSCB Ülkelerine gerçekleştirilen ihracat ise önceki yıla kıyasla %39,9 oranında artış göstermiştir. Göze çarpan yüksek oranlı ihracat artışı yaşanan diğer ülke grubu ise, %34,1 oranla Diğer Asya Ülkeleri olmuştur.

2011 yılında Türk Cumhuriyetleri ülke grubu dışındaki tüm ülke gruplarına yapılan tekstil ihracatında artış gözlemlenmiştir. Toplam ihracatın %47,1’lik bölüm AB ülkesine yapılmış, geçen yıla kıyasla %23,9 oranında ihracat artmıştır, Eski Doğu Bloğu Ülkelerine yönelik yapılan ihracatta ise %25,8 oranında artış olmuştur. Afrika ülkelerine yapılan ihracat % 7,9 oranında artmasına rağmen, toplam ihracat artışından düşük kalması nedeniyle

toplamdan aldığı pay %8,9'a gerilemiştir. 2011 yılında en fazla tekstil ve hammaddeleri ihraç eden ülkeler ise sırasıyla Rusya Federasyonu, İtalya, Almanya, İngiltere, İran, Polonya, Romanya olmuştur.

Grafik 2.9 Ülke Gruplarına Göre Türkiye Tekstil ve Hammaddeleri İhracatı Oranları

Kaynak: İTKİB AR & GE VE MEVZUAT ŞUBESİ

2.5 Dünya Tekstil Dış Ticaretine Genel Bir Bakış

I. Dünya Savaşı yıllarında mal ve hizmetlerin uluslararası ticaretteki hızı, savaşın etkisiyle dünya ticaret gelişme hızından yüksek olmuştur. Savaşın bitimiyle giderek daralan uluslararası ticaret nedeniyle o dönemde en büyük üretim ve dolayısıyla dış ticarete sahip olan ABD’nde 1929’da ortaya çıkan ekonomik bunalım, giderek etkisini arttırarak bütün dünyayı olumsuz etkilemiştir.

II. Dünya Savaşı sonrasında ise yine böyle bir ekonomik bunalımın yaşanmaması için 30 Ekim 1947 tarihinde ABD başkanlığında diğer önde gelen 22 ülkenin de katıldığı bir anlaşma imzalanmıştır. 10 Ocak 1948 tarihinde yürürlüğe giren ve günümüzde kısacası GATT (General Agreement on Trade and Tariffs-Ticaret ve Tarifeler Genel Anlaşması) olarak da bilinen bu anlaşmayla temeli dış ticaret üzerindeki engelleri kaldırarak serbest uluslararası ticarete dayalı bir dünya ekonomik sisteminin oluşturulması kararlaştırılmıştır (Engin, 1992,s. 17-20). Böylece bu anlaşmayla savaş sonrasında giderek daralan dünya ticareti, uygulanan serbest uluslararası ticaret sonucunda sekteye uğramadığı gibi uluslararası ticaret anlaşmazlıklarının çözümü konusunda da başarılı olunmuştur. Ancak 1960’lardan itibaren gelişmiş ülkeler emeğin ve dolayısıyla maliyetin daha ucuz olduğu gelişmekte olan ülkelere özellikle de tekstil-giyim sektöründe yapılan ithalatın yerli sanayilerine zarar verdiği ve piyasa bozucu etkisi bulunduğu tezini savunarak, gelişmekte olan ülkelerin ihracatına önceleri tek taraflı kısıtlama getirmişler, daha sonra gelişmekte olan ülkeleri iki taraflı gönüllü ihracat kısıtlama anlaşmaları yapmaya mecbur etmişlerdir.

Gelişmiş ülkeler bu düzenlemeleri, ilgili sanayilerinde gerekli yapısal uyumu gerçekleştirebilmek için bir “soluk alma” olanağını sağlamak olduğunu ifade etmişlerdir. Bu yönde ilk olarak 1950’lerin sonlarında Japon dokuma ihracatı karşısında bunalan ABD 1961 yılında pamuklu dokuma ithalatına sınırlama amacı güden “Kısa Dönemli Pamuklu Dokuma Anlaşması (Short Term Cotton Arrangement)”nı yürürlüğe koymasıyla başlamıştır. Kısa Dönemli Pamuklu Dokuma Anlaşması bir yıl sonra “Uzun Dönemli Pamuklu Dokuma Anlaşması (Long Term Cotton Arrangement)”na ve 1974 yılında ise “Çok Elyaflılar Anlaşması (Multifibre Arrangement)”na dönüşmüştür. Adından da anlaşılacağı üzere Kısa Dönemli Pamuklu Dokuma Anlaşması’na başlangıçta bir soluk alma gözüyle bakıldıysa da bu süre bir türlü bitmek bilmediği gibi özel düzenlemelerle birçok defa tadil edilerek, gerek uygulayan ülke gerekse de uygulanan ülkeler açısından giderek daha da genişletilerek kısıtlayıcı niteliği artmıştır. Niteliğini ve alanını arttıran bu sınırlamalardan 1980’den itibaren dış pazarlarda giderek etkisini gösteren Türkiye tekstil-giyim sektörü de; 1985 yılında bugünkü adıyla AB olan Avrupa Ekonomik Topluluğu ve 1986 yılında ise ABD ile Kanada tarafından uygulanan kotalardan etkilenmiştir. Böylece 1990 yılına gelindiğinde dünya tekstil-giyim ihracatının yaklaşık %50’sine kotalarla sınırlama getirilmiştir (Kanoğlu ve Öngüt, 2003: s.27-28).

Uluslararası ticaretteki bu sınırlılıklar küreselleşen dünyada gelişmiş ülkelerin dış ticaretini de giderek olumsuz etkilemesi, bu konunun tekrar ele alınmasına yol açmıştır. 1994 yılında Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 117 ülkenin katıldığı Uruguay Round Müzakeresi sonucunda uluslararası ticarete giderek etkisini arttıran bu sınırlamaların GATT'la entegrasyonunu tekrar sağlamak ve GATT'ın etkinliğini tekrar arttırmak için Dünya Ticaret Örgütü (World Trade Organization) adıyla GATT'ın devamı şeklinde bir ticaret örgütü kuruldu. 10 Ocak 1995 yılında resmen faaliyete geçen DTÖ, “Çok Elyaflılar Anlaşması”nı GATT'ın ticari kurallarına kademeli entegrasyonu için Tekstil ve Giyim Anlaşması'nı (Agreement on Textiles and Clothing) üye olunan ülkeler arasında imzalamıştır (Resmi Gazete, 25 Şubat 1995: s. 63). Bu anlaşmayla tekstil-giyim ürünlerine uygulanan kısıtlamaların 10 yıllık geçiş süreci içinde dört kademedede ve her kademedede artan oranda 2005 yılına kadar kaldırılarak serbestleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Kademeli geçiş takvimindeki oranlar ise ülkelerin toplam tekstil-giyim ithalatı baz alınarak düzenlenmiştir. Buna göre 1995 yılı başından itibaren ülkelerin toplam tekstil-giyim ithalatlarının %16'sı, 1998'de %17'si, 2002'de %18'i ve geri kalan %49 oranındaki dilimi 2005 yılında serbest bırakılacaktır. (Resmi Gazete, 25 Şubat 1995: s.63-65).

Tablo 2.6 Ülkelerin Toplam Tekstil-Giyim İthalat Oranları

Tarih	Ülkelerin toplam tekstil-giyim ithalat oranı
01.01.1995	16%
01.01.1998	17%
01.01.2002	18%
01.01.2005	49%

Kaynak: Resmi Gazete, 25 Şubat 1995, Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM), 2004

AB, 2005 yılı başında tekstil ve hazır giyim ürünlerinin tamamında kotaları kaldırmıştır. Ancak 2005 yılı başından itibaren Çin kaynaklı tekstil ve hazır giyim ithalatında ciddi artışlar yaşanmış, bu durum özellikle üreticilerin tepkisini çekmiştir. AB içinde İtalya, İspanya, Portekiz gibi Akdeniz ülkeleri bu sektörde halen önemli üretici özelliklerini sürdürmektedir. Buna karşın İsveç, Danimarka gibi kuzey ülkeleri bu sektörden büyük oranda çıkmıştır.

AB, 2005 yılı başından itibaren Çin'den tekstil ve hazır giyim ithalatında ciddi artış yaşanması nedeniyle 29 Nisan 2005 tarihinde 9 kategoride soruşturma başlatılmasına karar

vermiş, 10 Haziran 2005 tarihinde Çin ile 10 kategoride Çin ürünlerine kota konulması hususunda anlaşmıştır.

Bu anlaşmaya göre 2007 yılı sonuna kadar, 2005 yılı başında Çin'e karşı kota uygulamasına son verilen 35 kategoriden 10'unda (kazaklar, pantolonlar, bluzlar, tişörtler, bayan elbiseleri, sutyenler, keten ipliği, pamuklu kumaş, yatak çarşafı, masa ve mutfak örtüsü) yıllık yüzde 8-12,5 artış ile sınırlı kota uygulamasına tekrar başlanmasına karar verilmiştir. Kota uygulaması dışında bırakılan kategoriler ve 2008 yılı için bu anlaşmada herhangi bir kural konulmamış, AB tarafının haklarının saklı olduğu belirtilmiştir.

Anlaşmada baz kota miktarları iki kategoride Mart 2004-Şubat 2005 dönemi ithalatı, diğerlerinde ise Nisan 2004-Mart 2005 dönemi ithalatına göre belirlenmiştir. İthalatın ciddi miktarda arttığı 2005 yılının da kota miktarlarının belirlenmesinde dikkate alınması kategori taban miktarlarının geniş tutulmasına neden olmuştur.

Ayrıca kota artış miktarları da Çin'in taahhüdü olan yüzde 7,5'dan daha yüksek belirlenmiştir. Yüzde 8'lik kota artışı sadece ilk yıl üç kategoride kullanılacak daha sonra bu kategorilerde kota miktarı daha yüksek oranda artırılabilecektir. Buna ek olarak yıl içinde anlaşma öncesinde sevk edilen ve limanlarda bekleyen ürünler için kota miktarlarında artış da sağlanmıştır.

Bu gelişmeler neticesinde daha önce yapılan öngörülere paralel olarak 2005 yılı AB tekstil ve hazır giyim ithalatı ciddi miktarda artmamakla birlikte ithalat yapılan ülkelerin kompozisyonunda Çin lehine önemli kaymalar görülmüştür.

2005 yılında AB tekstil ve hazır giyim ithalatında beklendiği yönde gelişmeler yaşansa da ithalat nedeniyle tüketici fiyatlarının düşmesi ve tüketici refahının artması beklentisi öngörüldüğü kadar gerçekleşmemiştir. Sonuç itibarıyla ithalat birim fiyatlarında yaşanan düşme ithalatçıların ve perakendecilerin karını artırmıştır.

2005 yılı başından itibaren kotaların kalkması ile AB ve ABD'nin Çin'den yaptığı ithalatta özellikle ucuz ürün gruplarında miktar bazında ciddi artışlar, ithalat birim fiyatlarında ise ciddi düşüşler yaşanmıştır. Bu durumun sonucu olarak 2005 yılında Türkiye'nin sektör ihracatı değer olarak artmaya devam ederken birim değeri düşük mallarda artan uluslararası rekabet nedeniyle miktar olarak artış daha düşük seviyede kalmıştır.

2005 yılı ikinci yarısından itibaren AB ve ABD'nin Çin ile yaptığı yeni kota anlaşmaları sonucunda Çin'den yapılan ithalata sınırlama getirilmiştir. Ancak bu yeni uygulamada kota uygulanan kategori sayısı eskisine göre az, kota miktarları da yüksektir. Ayrıca bu uygulama 2008 yılı sonuna kadar sürebilecektir. Dolayısıyla yeni uygulanmaya başlanılan kotaların Türkiye tekstil ve hazır giyim sanayiine olumlu etkisi geçici ve sınırlı olacaktır.

Tekstil ve Giyim Anlaşması'na göre 2005 yılında tüm kotaların kalkmasıyla dünya tekstil giyim ihracatının genel toplamında önemli bir değişme olmamıştır. Asıl değişimin dünya mevcut tekstil-giyim ihracat miktarlarının yeni rekabet koşullarına göre ihracatı gerçekleştiren ülkeler arasında yeniden şekillenmesi üzerinde etkili olması beklenmektedir. Mevcut pazarlarda ve kotasız yeni rekabet döneminde ülkelerin ihracat oranları rekabet güçlerine göre artıp azalacaktır. Rekabet gücünü ise sektörün özellikle bol hammadde ve yoğun, ucuz işgücü gerektiren bir yapısı belirleyecektir.

Hammadde ve işgücünün yanında ileri teknoloji kullanılarak kaliteli ve yeni ürünlerin üretilmesi moda ve markaların yaratılması, pazar şartlarının iyi tanınması, pazarlama ve pazara yakınlık sektördeki rekabet güçlerini etkileyen diğer önemli etmenleri oluşturmaktadır. Ülkemizin bu dönemde mevcut pazarlardaki rekabet gücünün daha iyi anlaşılabilmesi açısından bu konuda önde gelen bazı ülkeleri Türkiye ile karşılaştırmakta yarar bulunmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin bol ve ucuz işgücü ile hammaddeyi temsilen Çin Halk Cumhuriyeti ve Hindistan'la, ileri teknolojiyle moda ve markaya egemen olan gelişmiş ülkeleri temsilen İtalya'yla, pazara yakınlık ve sektörde gelişmekte olan ülkeleri temsilen Tunus gibi en dikkat çekici ülkelerle karşılaştırılmasıyla yeni rekabet dönemindeki gücü daha kolay ortaya konulabilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK TEKSTİL SANAYİ ENDÜSTRİ-İÇİ TİCARET ÖLÇÜMLERİ ve ENDÜSTRİ-İÇİ DIŞ TİCARETİN BELİRLEYENLERİNE YÖNELİK BİR UYGULAMA

Bu bölümde, öncelikle ekonometrik modelde bağımlı değişken olarak kullanılan endüstri-içi endeksin hesaplanmasında kullanılan yöntemden bahsedilecektir. Daha sonra, Türk tekstil sanayi için hesaplanan EİT endeksleri yıllar ve ülkeler itibariyle dinamik açıdan incelenecektir. Söz konusu tartışmalar ara,bitmiş ve toplam mallar itibariyle analiz edilecektir. Bu bölümde ayrıca, Türk tekstil sanayi EİT yapısının belirleyicilerini tespit etmek amacıyla bir ekonomik model sunulacak ve bu modelde kullanılan belirleyiciler detaylı bir şekilde değerlendirilecektir. Ampirik modeli test etmek için kullanılan panel veri ekonomik tekniklerinden kısaca bahsedilecek ve son olarak panel ekonometrisi sonuçları detaylı olarak her bir mal grubu için tartışma konusu yapılacaktır.

3.1 Endüstri-içi Ticaretin Ölçülmesi

Mevcut Endüstri İçi Ticaret durumlarını hesaplamak için, ülkelere ait ihracat ve ithalat verileri 6 basamaklı HS sistemine göre tekstil ve hazır giyim sektörüne ait dış ticaret verileri kullanılmıştır. 967 başlık altında değerlendirilen bu veriler, ana başlıklar altında EK 3’de listelenmiştir.

$$Eit_{jkt} = \frac{\sum_{i=1}^n (X_{ijkt} + M_{ijkt}) - \sum_{i=1}^n |X_{ijkt} - M_{ijkt}|}{\sum_{i=1}^n (X_{ijkt} + M_{ijkt})} \quad (3.1)$$

Çalışmada, EİT hesaplaması yapılırken Grubel ve Lloyd(1971,1975) tarafından geliştirilen G-L Uyarlanmış Endeksi kullanılmıştır. GL endeksinde X_{ijkt} ve M_{ijkt} Türkiye’nin ihracat ve ithalatını, i endüstrideki ürünü, j endüstriyi, k ticaretin yapıldığı ülkeyi ve t’de zamanı belirtir. Açıkça belirtmek gerekirse, Eit_{jkt} k ülkesi ile t zamanında, i ürünlerini içeren j endüstrisinde olan ihracat ve ithalat akışını hesaplamaktadır.

EİT; 0 ile 1 arasında değer almaktadır. Eğer söz konusu değer 0 veya 0’a yakın ise ülkeler arasındaki ticaretin yönünün EAT; 1 veya 1’e yakın ise ticaretin EİT yönlü olduğunu ve ticarete uzmanlaşmanın ortaya çıktığını ifade etmektedir.

3.2 Endüstri-içi Ticaret Endeksinin Hesaplanmasında Kullanılan Verilerin Niteliği ve Kaynağı

Türk tekstil sanayi ihracat ve ithalat rakamlarını ürün bazında incelerken yaşanabilecek kümeleşme veyeniden sınıflandırma problemini ortadan kaldırmak adına, 6 basamaklı HS veri tabanı kullanılmıştır. (<http://comtrade.un.org>). HS sistemi, merkezi ürün sınıflamaları için bloklar oluşturulmasını sağlayarak revize edilmiş uluslararası ekonomik sınıflamalar sisteminin gelişmesinde anahtar rol üstlenmiştir, Veriler Birleşmiş Milletler web sayfasından temin edilmiştir. HS, Dünya Gümrük Organizasyonu tarafından dış ticaret için kararlaştırılmış, bir uluslararası gümrük ürün sınıflamasıdır. Diğer birçok ülke gibi, Üye Ülkeler 1988'den beri HS' yi hem gümrük tarifeleri hem de dış ticaret istatistikleri için kullanmaktadır. HS hiyerarşik olarak yapılandırılmış bir mal sınıflamasıdır. HS hizmetleri kapsamaz, fakat hizmetlerin fiziksel 'gösterimini' açık bir şekilde kapsar. HS, dış ticaret sınıflamaların uyumunu garanti etmek, ülkelerin dış ticaret istatistiklerini ve bunları uluslararası karşılaştırmasını garanti etmek için geliştirilmiş uluslararası bir sınıflamadır. Bu veri tabanında, ürünler(mallar) SITC'e (Versiyon 1'da 1962'dan itibaren, versiyon 2'de 1976'dan itibaren ve versiyon 3 'de ise 1988'den itibaren), Uyumlaştırma Sistemine (HS-4 yada HS-6 basamaklı ürün grupları olarak) ve genel ekonomik kategorilere (BEC) göre sınıflandırılmıştır. HS-6 basamaklı veriler, kümeleşme sorununun olmadığı en iyi ticaret verileri olarak bilinirler.

1996-2006 yıllarını kapsayan bu çalışmada, 221 ülkeye ait veriler sınanmış olup, bazı ülkeler için elde edilen verilerin modelde değerlendirilemeyecek olması nedeniyle ülke sayısı 168'e düşürülmüştür. Bu ülkeler EK 3'de listelenmiştir.

Türkiye ile diğer ülkelerin 1996 2006 yılları arasını kapsayan periyoddaki verileri için HS 6 basamaklı ürün grup verileri kullanılmıştır. (EK 4) Türkiye ile diğer ülkelerin karşılıklı ihracat ithalat rakamları ürün ve yıl bazında değerlendirilmiştir.

Ara mallar ile bitmiş malları ayırd etmek için Birleşmiş Milletler İstatistik Ofisinde hazırlanan Geniş Ekonomik Grupların Sınıflandırılması (BEC, Nations Broad Economic Categories) kullanılmıştır. (<http://unstats.un.org/unsd/default.htm>). BEC sınıflandırmasına göre mallar; yatırım, tüketim, ara malları ve diğerleri olarak dört ana grupta toplanmaktadır.

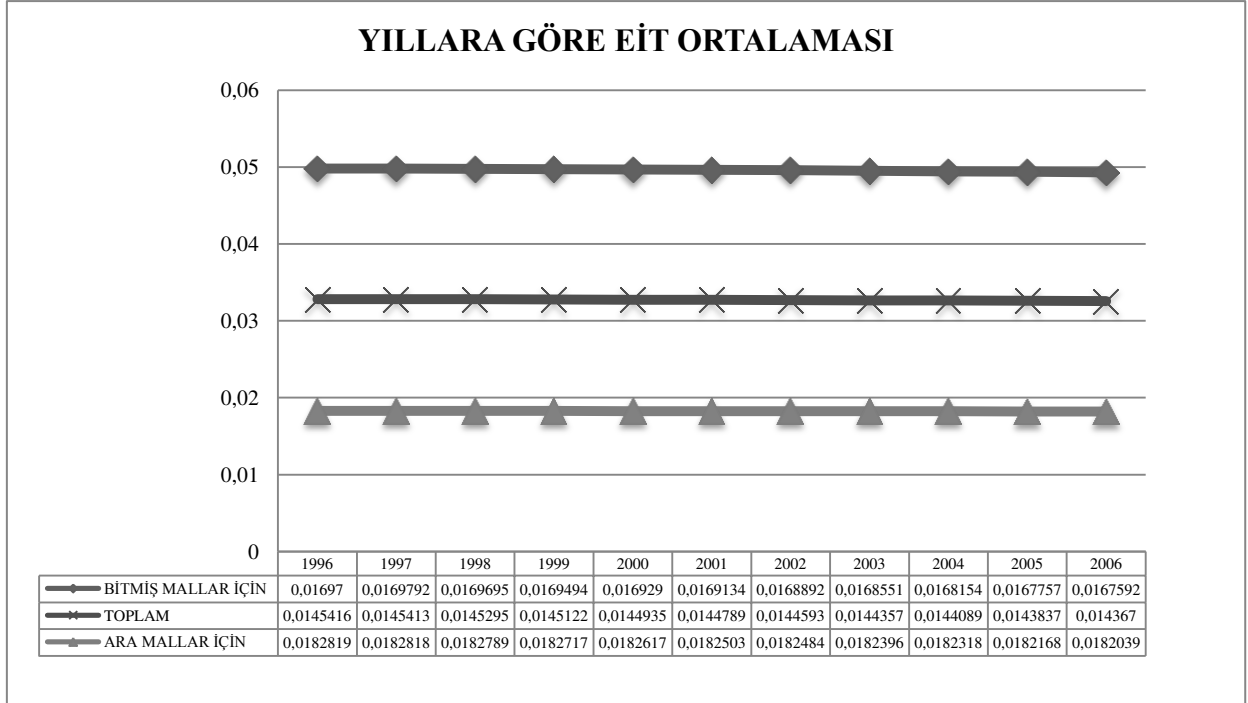
Bu bölümde, genel olarak bir ihracat modeli oluşturulacaktır. Ancak, klasik modellerdeki değişkenlerin yanı sıra, endüstri içi ticaret de bir belirleyici olarak modele dâhil edilecektir. Endüstri içi ticaret oranının artışı uluslararası bağlantıların da artması anlamına

gelmektedir. Bu durumun ise doğal olarak hem ithalatı hem de ihracatı artırıcı bir etkiye sahip olacağı düşünülmektedir.

3.3 Türk Tekstil Sanayinde Endüstri-İç Ticaretin Yapısı

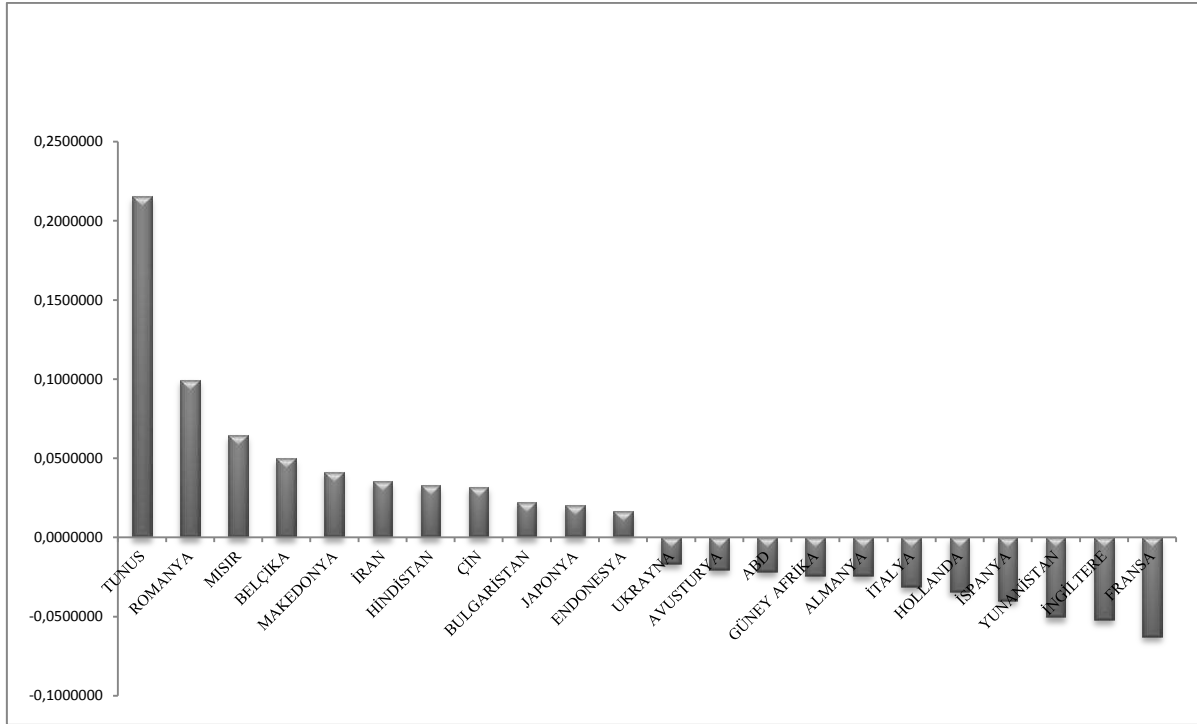
Türkiye ile diğer 168 ülkenin 1996-2006 yılları arasında karşılıklı tekstil ve hazır giyim sanayi ticareti baz alınarak hesaplanan EİT değerleri grafik 3.1’de gösterilmektedir. Hesaplama yapılırken ürün grupları BEC sınıflandırmasına göre ayrılmıştır. Toplam mallar için hesaplanmış EİT değerinin, ara mallar için hesaplanmış EİT değerlerinin, bitmiş mallar için hesaplanan EİT değerlerinin yıl bazında ortalama değerleri hesaplanmıştır.

Grafik ve eş zamanlı olarak veri tablosunu incelersek; ara mallarda EİT değerinin rakamsal değerine göre ilk yıllarda ticarete uzmanlaşmanın daha çok olduğu ama giderek EAT’e doğru yöneldiği görülmektedir. Toplam EİT değerleri göz önüne alındığında ise ilk yıllara değişim gözlemlenmezken, son 2 yıllık periyoda azalma eğilimde olduğu ve bitmiş mal ticaretinde ise 1996-2006 yılları arasında değişim gözlenmemiştir. Bu üç ürün grubunun içinde hesaplanan EİT değerleri ortalamalarına göre değerlendirme yapıldığında, en çok ara mallar için uzmanlaşmanın daha çok olduğu sonucuna varılacaktır.

Grafik 3.1 Türkiye İle Diğer 168 Ülkelerin 1996-2006 Yılları Arasında Tekstil ve Hazır Giyim Sanayi Temel Alınarak Yapılan Endüstri-İç Ticaret Değişimi

Mevcut çalışmanın yapıldığı 1996-2006 yılları arasında ülke bazında değerlendirme yapılacak olursa, bütün mal grupları dahil edilerek yapılan EİT hesaplamalarında bu yıllar arasındaki fark alındığında artış gösteren ülkeler sıra ile Tunus,Romanya,Mısır,Belçika, Makedonya, İran,Hindistan,Çin ve Bulgaristan'dır. En çok azalan ülkeler ise sırasıyla; Fransa, İngiltere, Yunanistan, İspanya, Hollanda, İtalya ve Almanya'dır.

Grafik 3.2 Ülkeler İçin 1996-2006 Yılları Arasında Toplam EİT Değerleri Farkı

3.4 Ampirik Model ve Modelde Kullanılan Değişkenler

3.4.1 Endüstri-içi Ticaret Modelinin Kurulması

Endüstri içi ticaretin belirleyicileri, ülkeye özgü ve endüstriye özgü belirleyiciler olmak üzere iki ana gruba ayırabiliriz. EIT'in ülkeye özgü belirleyicileri arasında; kişi başına gelir düzeyleri ve farklılıkları, ekonomik gelişmişlik veya kalkınma düzeyleri ve farklılıkları, taşıma ve işlem maliyetleri, ortak sınırların bulunması, coğrafi mesafe, ülke ve piyasaların ortalama ekonomik büyüklüğü, benzer dil ve ortak kültürel özelliklerin bulunması sıralanabilir. EIT'in endüstriye özgü belirleyicileri; ürün farklılaştırması, ölçek ekonomileri, piyasa yapısı, eksik rekabet, ürün devresi ve teknolojik farklılaşma, çok uluslu şirketler ve yabancı yatırımlar vb. kategorilere ayrılmaktadır. Bu değişkenler genel olarak endüstri altyapısına ilişkindir.

1996 ve 2006 yılları arasında Türkiye ile 168 ülkenin karşılıklı ticareti ara, bitmiş ve tüm ürün grupları için Eit_{jkt} ile hesaplanmıştır. Elde edilen bu değerlerle bağımsız değişkenlerin sınanması için oluşturulan modelimiz aşağıda görülmektedir.

$$EIT_{jkt} = \alpha_n + \eta_t + \beta_1 U_{jk} + \beta_2 PB_{jkt} + \beta_3 AB_{kt} + \beta_4 ST_{jk} + \beta_5 DKD_{jkt} + \beta_6 IO_{kt} + \beta_7 KDF_{jkt} + \beta_8 EBF_{jkt} + \varepsilon$$

Tekstil sektörünün mevcut durumu göz önüne alındığında, modelimizde ülkeye özgü değişkenler; ülke, endüstri ve zamanla değişen piyasa büyüklüğü(PB), zamanla ,ticaretin yapıldığı ülke ve endüstriye bağlı değişen döviz kuru değişimleri(DKD), ticaretin yapıldığı ülke ve zamandan etkilenen olası Avrupa Birliği(AB) üyeliği, zaman, endüstri ve ticaretin yapıldığı ülkeden etkilenen kalkınma düzeyi farklılıkları(KDF), sadece ticareti yapılan ülkeden ve endüstriden etkilenen sınır ticareti(ST) ve uzaklık(U)'dır. Endüstriye özgü belirleyiciler ise, ticaretin yapıldığı ülke ve zamandan etkilenen istihdam oranı(IO), ticaretin yapıldığı ülke, endüstri ve zamandan etkilenen ekonomik büyüklük farklılıkları(EBF)'dir. Modelimizde α_n ülke etkisini η_t zaman etkisini ve ε hata terimini temsil etmektedir.

Değişkenlerin beklenen işaretleri tabloda özetlenmiştir. Amprik modelde kullanılan bağımsız değişkenlerle ilgili veriler Dünya Bankası(World Development Indicators) veri tabanından alınmıştır.

Tablo 3.1 Endüstri-içi Ticaretin Modelde Beklenen İşaretleri

Endüstri-içi Ticaretin Belirleyicileri	Beklenen İşaret
Piyasa Büyüklüğü(PB)	+
Kalkınma düzeyi farklılıkları(KDF)	-
Ekonomik büyüklük farklılıkları(EBF)	-
Uzaklık(U)	-
Avrupa Birliği Üyeliği(AB)	+
Sınır ticareti(ST)	+
Döviz kuru değişimleri(DKD)	-
İstihdam Oranı(IO)	-

3.4.2 Endüstri-içi Ticaretin Belirleyicileri

3.4.2.1 Piyasa Büyüklüğü(PB_{jkt})

Piyasa büyüklüğü EIT ile pozitif ilişkilidir. Krugman(1979)'ın çeşitliliğe olan talep ve Lancaster(1980)'in ideal çeşitliliğe olan talep yaklaşımlarına göre, geniş piyasalar daha fazla

ürün çeşitliliği sunmakta, aynı zamanda ölçek ekonomilerinden yararlanmayı da mümkün kılmaktadır. Piyasa büyüklüklerini temsil etmek üzere; ticaret ortaklarının coğrafi yüzölçümleri, nüfus büyüklükleri, aktif nüfus ya da işgücü, kişi başı elektrik sarfıyatı, bin kişiye düşen otomobil sayısı ve telefon hattı sayısı, imalât sanayi üretim endeksi vb. değişkenler kullanılabilir. Yurtiçi piyasa büyüklüğünü temsilen genellikle ülkelerin GSYİH rakamları kullanılmaktadır. (B.Gövdere,2003,s.4)

Bu çalışmada piyasa büyüklüğünü belirlemek amacıyla sabit GSYİH değerleri kullanılmıştır, modelde EİT üzerinde pozitif etkisi olması beklenmektedir.

3.4.2.2 Kalkınma Düzeyi Farklılıkları(KDF_{jkt})

Benzer kalkınma düzeylerinde bulunan ülkelerde kişi başı gelirlerin birbirine yakın oldukları, kişi başına gelir düzeyleri birbirine yakın ülkelerin talep yapılarının da benzer olacağına inanılmaktadır. Bu nedenle, ortalama kişi başına düşen milli gelir artışı veya ticaret ortaklarının GSYİH benzerliği, EİT ile pozitif orantılıdır. Kişi başına gelir farklılıkları ise, talep yapıları veya faktör donatımındaki farklılıkları temsil etmek üzere EİT ile negatif ilişkilidir.

Ülkelerarası kalkınma düzeyi farklılıklarını(KDF) temsilen kişi başı GSYİH farklılıkları kullanılmıştır. GSYİH'nın nüfusa bölünmesi ile bulunan, ticaret ortaklarına ait ortalama Kişi başına GSYİH değerlerinin Türkiye'nin değeri ile benzerlik/ farklılıkları, aşağıdaki nispi eşitsizlik ölçüm yöntemi ile hesaplanarak modelde kullanılmıştır. (Abraham ve Hove, 2005, s.14-15). Formüldeki 'k' ifadesi her bir ticaret ortağını ifade etmektedir. Değişkenin beklenen işareti negatiftir.

$$KDF = 1 - \frac{\frac{GSYIH_k}{NUFUS_k} - \frac{GSYIH_{Türkiye}}{NUFUS_{Türkiye}}}{\frac{GSYIH_k}{NUFUS_k} + \frac{GSYIH_{Türkiye}}{NUFUS_{Türkiye}}} \times 100 \quad (3.2)$$

0 ile 100 arasında değer alan bu endeksin; 0 olması farklı yapıda olduklarını 100 olması ise kişi başına düşen gelirlerinin özdeş olduğunu gösterir.

3.4.2.3 Ekonomik Büyüklük Farklılıkları (EBF_{jkt})

Daha öncede belirtildiği gibi, genellikle piyasa büyüklüklerini temsil etmek üzere ülkelerin GSYİH rakamları kullanılmaktadır. Yurt içi piyasa büyüklüğü EİT ile pozitif olmasına rağmen, ülkeler veya piyasalar arası büyüklük farklılıkları ise negatif ilişkilidir.

Güncel bir yaklaşımla, toplam dünya harcamaları içinde zengin ülkelerin payı yükselirken, sermaye/işgücü bileşim farklılıkları nedeniyle EİT'den ziyade, EAT yönünde bir artış gözlenmektedir. Dolayısıyla nispi ülke büyüklük farkları artarken, EİT oranlarının düşmesi gerekir.

İlgili ticaret ortağının dünya hizmetler ticaretindeki payı ile Türkiye'nin dünya hizmetler ticaretindeki % payı arasındaki farklılık aşağıdaki yöntemle endeks değeri olarak hesaplandıktan sonra modele alınmıştır. 'X': dünya hizmetler ticaretindeki % pay, 'k': her bir ticaret ortağını temsil etmektedir. (A.Aydın,s.271).

$$EBF = \frac{|X_k - X_{Türkiye}|}{X_k + X_{Türkiye}} \quad (3.3)$$

Elde edilen değişkenin beklenen işareti negatiftir.

3.4.2.4 Uzaklık(U_{jk})

Ulaşım maliyetleri fiyatların yükselmesine neden olduğu için hem ticaret hem de EİT için önemli bir engeldir. Üretim yerinin seçilmesinde ulaşım maliyetleri önemli bir ölçüt olup, özellikle ağır ve hacimli malların hammaddeye ve tüketiciye olan yakınlığı üretim maliyetlerinin düşürülmesi açısından önemlidir. Ulaşım maliyetlerine paralel olarak; haberleşme ve uyumlu çalışma vb. için ödenecek ekstra giderlerde ticareti olumsuz etkileyecektir. Bu nedenle, uzaklık ile EİT oranları arasında negatif ilişki beklenmektedir. (Centre Detudes Prospectives et Dinformations Internationales- French Resarch Center in International Economics)'den elde edilmiştir. (www.cepii.fr)

3.4.2.5 Avrupa Birliği Üyeliği(AB_{kt})

Balassa ve Bauwens(1987), EIT oranlarının ekonomik birliklere katılım ile pozitif ilişkili olduğunu ve liberalizasyon ile birlikte genel olarak ticaret ve EIT'in arttığını ifade etmektedir. (Clark ve D.Stanley,1999,s.84) Çalışmada, ticaret ortağının AB'ne üye olması kukla(dummy)değişken olarak analize katılmıştır. AB'ne üye olan ülkeler için 1, olmayan ülkeler için ise 0 değeri verilmiştir. EİT teşvik edeceği düşünülen bu değişkenin beklenen değeri pozitiftir.

3.4.2.6 Sınır Ticareti(ST_{jk})

“Türkiye'nin ticaret ortaklarıyla ortak coğrafi sınıra sahip olması hizmetler EİT'ini arttırmaktadır” hipotezi, AB'nde olduğu gibi birbirine coğrafi olarak birbirine yakın ve ortak

sınırı sahip ülkeler arasındaki ticaret ve EİT'in yüksek olma eğiliminde olduğunu yansıtmaktadır.

Bu nedenle, modelde kullanılan bir diğer kukla değişken ST_{jk} olmuştur. Sınırı olan ülkeler için 1, diğer ülkeler için ise 0 değeri verilmiştir. EİT olumlu etkileyeceği beklenen bu değişken için ise beklenen işaret pozitifdir.

3.4.2.7 Döviz Kuru Değişimleri(DKD_{jkt})

Döviz kuru oynaklığı, ihracat ve ithalâta konu olan mal fiyatlarında ayarlamalar yapılmasına yol açtığından, döviz kuru ile EIT oranları arasında ilişki kurulmaktadır. Döviz kuru hareketleri, EIT'in toplam ticaret içindeki payını azaltıcı etki yapmaktadır. Rahman(2004), döviz kurunun Bangladeş'in ihracatında önemli, ithalâtında önemsiz olduğunu vurgularken, ülkelere göre farklı bulgularla karşılaşılabilir. (Mohammad Mafizur Rahman, 2004, s.28) Veriler Dünya Bankası veri tabanından alınmıştır.

3.4.2.8 İstihdam Oranı(IO_{kt})

Leamer (1993,1994) ve Wood (1994) tarafından yapılan çalışmalarında, dış ticaret sayesinde ABD ve dünyadaki diğer ülkelerdeki ücretlerin eşitleneceği, vasıflı işçiler ile vasıfsız işçiler arasındaki ücret farkının artacağı ve vasıfsız işçilerin yoğun olduğu sektörlerin daralarak bu sektörde istihdamın azacağını öngörmüşlerdir. (Sachs ve Shatz ,1994;s.2)

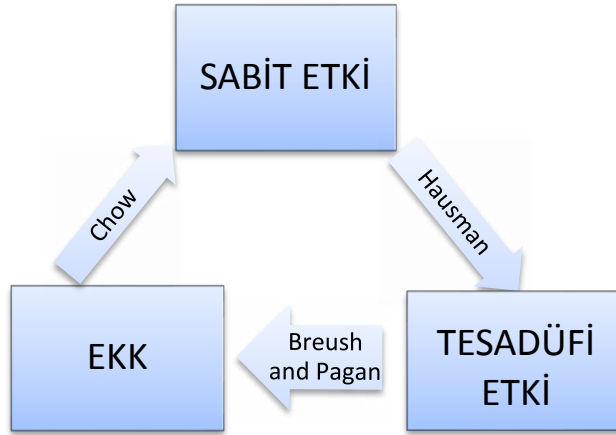
Bu doğrultuda çalışmamızda vurgulanan istihdam oranı değişkeninin beklenen etkisi EİT'i azaltması yönünde olacaktır. Veriler Dünya Bankası veri tabanından alınmıştır.

3.5 Ekonometrik Tahmin Yöntemi

Regresyon çözümlemesi, aralarında sebep-sonuç ilişkisi bulunan iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi belirlemek ve bu ilişkiyi kullanarak o konu ile ilgili tahminler ya da kestirimler yapabilmek amacıyla kullanılan istatistiksel bir yöntemdir. Bu çözümleme yönteminde iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişki açıklamak için matematiksel bir model kurulur ve bu model regresyon modeli olarak adlandırılır (Birkes ve Dodge, 1993, s.80-140).

Panel data için özel testlerden bahsetmek gerekirse, bunlar sırasıyla En Küçük Kareler Yöntemi(EKK), Sabit Etki ve Tesadüfi Etki Regresyon yöntemi olacaktır. EKK modeline göre, eğer varsayılan model doğru ise bütün hata terimleri göre göz ardı edilecektir. Ampirik modelimiz panel veri ekonometrik yöntemlerinin uygulanmasını gerektirmektedir.

Model regresyonu seçimi için uygulanması gereken testler şekilde özetlenmiştir,

Şekil 3.1 Model Regresyon Seçimi İçin Yapılması Gereken Testler

KAYNAK: P.J. William ve P.B. Wiley, Principles of Econometrics ‘den yararlanılarak oluşturulmuştur.

Şekilde açıkça görüldüğü gibi Chow Test EKK modeli ile Sabit Modelin arasındaki fark edilmeyen heterojenliği ölçmek amacıyla kullanılır. Eğer kabul sınırların içindeyse EKK, sınırlandırılmanın dışında ise tesadüfî model olduğu sonucuna varılır. Kukla değişkenler içeren bir modelin yapılacak regresyonunu belirlemek için kullanılabilir.

Tesadüfî mi yoksa Sabit Etki Regresyon modeli seçimi için; Hausman testi gerekli olan bir varsayımın geçerliliğini etkisini tahmini olarak test etmek istediğimizde kullanılan genel bir test metodudur. Sabit ya da tesadüfî etkiler modelleri arasındaki belirgin fark, sabit-zaman etkisinin bağımsız değişkenlerle ilişkili ya da ilişkisiz olup olmadığıdır.

Tesadüfî ve açıklayıcı değişkenler arasındaki ilişkiye bağlı olarak farklı özelliklere sahip iki tahminci geliştirilmiştir.

- Eğer etkiler açıklayıcı değişkenler ile ilişkisiz ise, tesadüfî etkiler (RE) tahmincisi tutarlı ve etkindir. Sabit etkiler (FE) tahmincisi ise tutarlı fakat etkin değildir.
- Eğer etkiler açıklayıcı değişkenler ile ilişkiliyse, sabit etkiler tahmincisi tutarlı ve etkin fakat tesadüfî etkiler tahmincisi tutarsızdır.

Hausman test istatistiği “Tesadüfî etkiler tahmincisi doğrudur.” Sıfır hipotezi altında χ^2 dağılımı göstermektedir.

Tesadüfî etkiler modeli ile EKK modeli arasında seçimin yapılabilmesini sağlayan Breush Pagan testi, denklemin hangi model çerçevesinde tahmin edileceğini belirlemek için uygulanabilir. Breusch pagan testi ile birim etkilerinin varyansının sıfır olması durumunda tesadüfî etkiler modelinin EKK modeline dönüşeceği sıfır hipotezi sınanmaktadır.

Model ve hipotez testlerinde STATA/SE 11.0 istatistik/Data Analiz Programı kullanılmıştır. Ara mallar, bitmiş mallar ve toplam endüstri için hesaplanan Grubel-Lloyd endeksleri üzerinden EKK Birleştirilmiş, Sabit Etki, Tesadüfî Etki ve Uygun Genelleştirilmiş En Küçük Kareler Yönteminin (Feasible Generalized Least Squares, FGLS) Regresyon analizi yapılmadan önce; Chow, Hausman ,Breush and Pagan ve Woolride Testleri uygulanmıştır.

Korelasyon katsayısı, bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin yönü ve büyüklüğünü belirten katsayıdır. Bu katsayı, (-1) ile (+1) arasında bir değer alır. Pozitif değerler direk yönlü doğrusal ilişkiyi; negatif değerler ise ters yönlü bir doğrusal ilişkiyi belirtir. Korelasyon katsayısı 0 ise söz konusu değişkenler arasında doğrusal bir ilişki yoktur.

Aşağıdaki tablo 3.4’de ayrıntıları görülen, korelasyon matrisleri incelendiğinde, Kalkınma düzeyi farklılıklarının, ekonomik büyüklük farklılıklarıyla, piyasa büyüklüğüyle, sınır ve AB üyeliğiyle negatif ilişkili, uzaklık, istihdam oranı ve döviz kuru değişimleri ile pozitif ilişkili olduğu görülmektedir. Ekonomik büyüklük farklılıkları ise uzaklık ve döviz kuru değişimleri ile tersinir, piyasa büyüklüğü, istihdam oranı, sınır ticareti ve AB üyeliği olma değişkenleri ile pozitif ilişkilidir. Uzaklık değişkeni incelendiğinde ise, döviz kuru değişimlerinden pozitif yönlü, piyasa büyüklüğü, ekonomik büyüklük farklılıkları, sınır ticareti ve Avrupa Birliği üyeliğinden negatif yönlü etkilenir. Piyasa büyüklüğüne bakıldığında, pozitif yönlü etkilendiği değişkenler istihdam, sınır ticareti ve AB üyeliğidir. Sayısal olarak tabloyu incelediğimizde arasında pozitif yönlü doğrusal ilişkisi en belirgin olan değişkenler, piyasa büyüklüğü ve ekonomik büyüklük farklılıkları iken, negatif yönlü doğrusal ilişkisi en belirgin olanlar ise, kalkınma düzeyi farklılıkları ve ekonomik düzey farklılıklarıdır.

Tablo 3.2 Değişkenlerin Korelasyon Matrisleri

Değişkenler	KDF	EBF	U	PB	IO	DKD	ST	AB
KDF	1							
EBF	-0.3505	1						
U	0.0834	-0.2062	1					
PB	-0.1816	0.4899	-0.125	1				
IO	0.234	0.2289	-0.1669	0.3992	1			
DKD	0.4352	-0.1608	0.0724	-0.1328	0.1649	1		
ST	-0.0275	0.0374	-0.342	0.0389	0.0337	0.0144	1	
AB	-0.2525	0.4258	-0.3239	0.2649	0.0923	-0.2285	0.031	1

3.6 Panel Veri Analizi Sonuçları

EİT endeksleri daha öncede belirtildiği gibi üç farklı durum için değerlendirilecektir, ara mallar, bitmiş mallar ve her ikisinin toplamını içeren toplam toplam EİT değerlendirme sonuçları EK 6,7,8’de görülmektedir.

Çalışmamızda olası tahmin modelinin seçiminin yapılabilmesi için bazı istatistiksel testler gerçekleştirilmelidir. Modellerdeki tüm değişkenler ülke ve zamana bağlı olarak değişebildiği için temel sorunuz, verilerin ülkeler ve zamanlar arasında toplanıp toplanmayacağı olacaktır.(Birleştirilmiş EKK) Bu durumun test edilmesi, ülke ve zamanın etkilerinin ortak anlamlılığının belirlenmesi için Chow Test kullanılmıştır. Bu değerlendirme için boş hipotezin altında etkin tahmin edicimiz ‘Birleştirilmiş EKK’ iken alternatif hipotezimiz altında tahmin edicimiz ise ‘Sabit Etki’ modelidir. Ayrıca, çalışmamızda boş hipotezin tesadüfi etkinin olmaması şeklinde olduğu Breusch Pagan testi ile tesadüfi bireysel etkinin anlamlılığı test edilmektedir. Bos hipotezin reddedilmesi tesadüfi etki modelinin Birleştirilmiş EKK modeline karşı tercih edilmesi gerektiğini göstermektedir.Model seçiminde sabit etki mi yoksa tesadüfi etki modelinin mi uygun olduğuna karar verilmesi için son olarak “Hausman spesifikasyon testi” kullanılmakta ve bu testte bos hipotez bireysel etkilerin modeldeki diğer değişkenlerle ilişkisiz olduğunu (tesadüfi etkinin varlığını) göstermektedir. Bos hipotezin reddedilmesi ise sabit etki modelinin tesadüfi etki modeline tercih edilmesi gerektiğini göstermektedir. Yapılan model regresyonu seçimi için uygulanması gereken testlerin sonuçlarına göre Tesadüfi etkiler modeli ana kullanılacak panel veri modeli olmuştur.Tesadüfi etkiler modeline göre elde edilen sonuçlar ise Tablo 3.5’de sunulmuştur.

Tablo 3.3 Türk Tekstil Sanayi Tesadüfi Etkiler Modeli Panel Veri Analizi Sonuçları,1996-2006

TESADÜFİ ETKİLER MODELİ			
	TOPLAM MALLAR	BİTMİŞ MALLAR	ARA MALLAR
KDF	-0.0002** (-1.9)	-0.0001953* (-1.86)	-0.0003701** (-2.35)
EBF	-0.0000439 (-0.64)	0.000051 (0.7)	-0.0001271 (-1.28)
U	-0.008363*** (-3.38)	-0.0108962*** (-3.75)	-0.0093021** (-2.74)
PB	0.0005187* (1.87)	0.0005188** (1.98)	0.0006241 (1.44)
IO	0.0003069 (0.21)	0.0005985 (0.36)	0.0015313 (0.73)
DKD	-0.0005653 (-1.15)	-0.0010578** (-2.19)	-0.0005891 (-0.79)
ST	-0.0026659 (-0.27)	-0.0123094 (-1.04)	0.0061134 (0.45)
AB	0.0333214*** (6.59)	0.0275907*** (5.47)	0.0509757*** (6.73)
Sabit	0.0741241*** (3.24)	0.0972757*** (3.66)	0.0807684*** (2.56)
R²	0.2071	0.3045	0.1381
F	96.57***	88.58***	94.78***
Breush-Pagan test (RE vs OLS)	1859.67***	3142.87***	1137.04***
Hausman test(FE vs RE)	14.52***	73.18***	12.49***
Gözlem sayısı	1859	1859	1859

Parantez içinde t değerleri belirtilmiş ve istatistiksel olarak önem dereceleri farklı seviyeler için; *(%10), ** (%5), ***(%1) olarak gösterilmiştir.

Çalışmada modellerin tahmini öncesinde değişen varyans ve oto korelasyon problemleri de incelenmektedir. İlk olarak olasılık oranı Breush-Pagan testi ile sınanmış, güçlü bir biçimde hata varyanslarının ülkelere spesifik olduğunu öngören sabit varyanslılık (homoskedasticiy) boş hipotezini reddetmiştir. Değişen varyans testine ek olarak Wooldridge otokorelasyon testi birinci dereceden otokorelasyon olmadığı şeklindeki boş hipotezin reddedildiği gözlemlenmiştir. Modelde değişen varyans ve serisel korelasyon testleri, tutarlı ve etkin tahmin ediciler elde etmek için FGLSI kullanılması gerektiğini göstermektedir. FGLS'e göre elde edilen sonuçlar ise aşağıda görülmektedir.

Tablo 3.4 Türk Tekstil Sanayi FGLS Panel Veri Analizi Sonuçları

	TOPLAM MALLAR	BİTMİŞ MALLAR	ARA MALLAR
KDF	-0.0000157 (-1.24)	-0.00000373 -0.37	-0.0000197* (-1.11)
EBF	0.0000432** (2.56)	0.0000401** 2.01	0.0000401* (1.6)
U	-0.0008446** (-2.01)	-0.0004369 -1.09	-0.0007146 (-1.33)
PB	0.000073 (1.27)	0.0000259 (0.4)	-0.000072 (1.01)
IO	-0.0000826 (-0.74)	-0.0000669 (-0.6)	0.00000679 (0.05)
DKD	0.0000169 (0.03)	-0.0000149 (-0.24)	0.0000134 (0.16)
ST	0.0007631 (0.29)	-0.0004167 (-0.27)	0.0051923 (0.97)
AB	0.0291126*** (8.61)	0.0202803*** (3.53)	0.0281103*** (5.67)
Sabit	0.0077611** (1.94)	0.0046919 (1.2)	0.0064349 (1.27)
R ²	0	0.068	0
F	(117.68)	21.15	(56.16)
Heteroscedasticity Test(Breush-Pagan)	612.36 (0.000)	1012.61 (0.000)	312.76 (0.000)
Wooldridge Test(Autocorrelation): F(1,168)	0.623	0.076	0.0934

Parantez içinde t değerleri belirtilmiş ve istatistiksel olarak önem dereceleri farklı seviyeler için;
*(%10), ** (%5), ***(%1) olarak gösterilmiştir.

Modelimizde yer alan değişkenlerin beklenen etkileri ve FGLS sonuçlarını karşılaştırsak, ilk olarak kalkınma düzeyini farklılıkları, ara, bitmiş ve toplam ürün grupları için hesaplanan EİT oranlarının düşmesine neden olmaktadır ve beklentimizle uyumludur. 3 ayrı endeks içinde hem beklenen işarete sahip, ara mallar için istatistiksel olarak %10 düzeyinde anlamlıdır. Kalkınma düzeylerindeki artış ve kalkınma düzeylerinin benzerliği EİT'i arttırırken, kalkınma düzeyleri arasındaki farklılıklar EİT oranlarını düşürmektedir. Havrylyshyn, O., Kunzel, P.(1997) tarafından yapılan çalışmada da Arap ülkelerinin endüstri içi ticareti incelenmiş, kalkınma düzeyi benzer olan ülkelerin EİT oranlarının arttığı sonucu çıkarılmıştır.

Ekonomik büyüklük farklılıkları(EBF) modele dâhil edilirken, beklenen etkisi negatifti.Tesadüfi etkiler modeli sonuçlarına göre değerlendirme yapılırsa, ara mallar ve

bütün mallar değerlendirildiğinde beklenen işaret doğrulanmış fakat bitmiş mallarda pozitif etkisi olduğu gözlemlenmiştir. Fakat FGLS yöntemine göre, EİT ile pozitif ilişki içinde olduğu gözlemlenmiştir. Toplam ve bitmiş mallar için, %10 düzeyinde anlamlı olduğu gözlemlenmiştir. Ekonomik büyüklük farklılıklarının EİT arttırmasının nedeni, gelişmiş ülkelerin hammadde yetersizliği, yüksek maliyetler gibi nedenlerle az gelişmiş ülkelere üretimlerini kaydırması olabilir.

Piyasa büyüklüğünün modelimizde beklenen etkisi pozitif, toplam ve bitmiş mallar için hem beklenen işarete sahip olduğu, ara mallar için negatif etkilediği gözlemlenmiştir. Piyasa büyüklüğünün artması ürün çeşitliliğini arttıracak ve endüstri içi ticareti pozitif yönlü etkileyecektir. Loertscher ve Wolter(1980), tarafından çeşitli OECD ülke çiftleri için, 1971-1972 arasındaki yılları baz alan çalışmalarında, ortalama piyasa büyüklüğünün EİT ile pozitif olduğu sonucuna varılmıştır. Piyasa büyüklüğüne bağlı olarak ithacat ve ithalat yapılan ürünlerin çeşitliği değişmektedir, piyasa büyüklüğü arttıkça, bitmiş mal talebinin arttığı ara mallara olan ilginin azaldığı sonucuna varılabilir.

Türkiye'nin ticaret ortaklarıyla aralarındaki uzaklık arttıkça endüstri-içi ticaret azalacaktır varsayımıyla modelimize eklediğimiz U değişkeni beklenen işarete ve istatistiksel olarak bütün mallar için %5, ve ara mallar için %10 düzeyinde anlamlıdır. Taşıma maliyeti ve zaman kaybı gibi önemli parametreleri engellemek amacıyla, fiziksel olarak yakın ülkeler arasında endüstri-içi ticaretin artacağı sonucuna varılabilir. Chan-Hyun Sohn ve Hyun-Hoon Lee(2004) tarafından yapılan çalışmada sonucumuzu destekler nitelikte; Mesafe ile EIT arasında negatif ilişki vardır; Çünkü mesafe arttıkça, gerek taşıma maliyetleri gerekse ticaret yapılacak ülke ile ilgili enformasyon maliyetleri artmaktadır sonucuna varılmıştır.

AB üye olan ülkelerle olan endüstri-içi ticaret incelendiğinde beklenen işarete sahip ve istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlıdır. Balassa tarafından 1986 yılında Amerika Birleşik Devleti için 1976 yılını kapsayan çalışmasında; entegrasyonlara katılımın EİT üzerinde olumlu etki yaptığı sonucuna varmıştır.

Türkiye'nin ticaret ortaklarıyla ortak coğrafi sınıra sahip olmasının beklenen etkisi pozitif, ara mallar ve toplam mallar için beklenen etkiye sahiptir. Bitmiş mallar göz önüne alındığında etkisinin negatif olduğu gözlemlenmiştir. Beklenen etkinin gözlemlenmemesinin nedeni Türkiye'ye sınırı olan ülkelerinin tekstildeki mevcut durumları, farklılaşmış tercihleri de sebep olabilir.

Döviz kuru değişimlerinin modelde beklenen etkisi negatifti, tesaüfi regresyon sonuçlarına göre her üç endeks sonuçlarına göre etkisi negatiftir, bitmiş mallar için %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. FGLS Döviz kuru değişkenliği, bütün ve ara mallar için pozitif, bitmiş mallar için ise negatif etkisi gözlemlenmiştir. Değişkenliğin artması, gelecekteki döviz kurlarındaki belirsizliğe sebep olacaktır. Böylece döviz kurundaki değişkenlik bir risk oluşturacaktır ve ticaret ortağı olan ülkeler arasındaki ticareti azaltacaktır.

Gelişmiş ülkelerde istihdam seviyesi oranı ile endüstri-içi ticaret arasında tersine ilişkisinden ve modelde beklenen etkisinin negatif olduğundan bahsedilmişti. Beklenenin aksine ara mallar için pozitif etkisi olduğu gözlemlenmiştir. Helpman(1981)'ın değerlendirdiği ölçek kavramı, EİT açıklanmasına göre; ülkeler ölçeğe göre artan getiriden faydalanmak için bir malın üretiminde uzmanlaşma eğilimindedir. Bu ise daha büyük ülkeye karşılaştırmalı üstünlük sağlamaktadır. Küçük ülke ise, büyük ülkenin bir tamamlayıcısı olarak bu süreçte yabancı ölçek ekonomilerinden olumlu etkilenebilir. Yurtdışındaki üretim sürecine daha çok ara mal gönderirken, tamamlanmış malları ithal edebilir. Bu ise EIT'ı artırıcı etki yapabilir. Sektörel düzeyde, partner ülkenin istihdam oranı, ilgili ülkenin istihdamına oranlanır. Eğer pozitif bir ilişki söz konusu ise EIT'ın artması beklenir. Bütün ve bitmiş mallar için ise beklendiği gibi etkisi negatif olduğu gözlemlenmiştir.

Ara mallar göz önüne alındığında, analiz sonucuna göre, modelde etkisi en çok hissedilen bağımsız değişkenler uzaklık ve AB üyeliği kukla değişkenidir. R^2 değerine göre modelimizin bağımsız değişkenlerin endüstri-içi ticareti açıklama oranı düşük fakat anlamlıdır. Bitmiş mallar göz önüne alınırsa, analiz sonucuna göre, modelde etkisi en çok hissedilen bağımsız değişkenler uzaklık, sınır ticareti ve AB üyeliği kukla değişkenidir. R^2 değerine göre modelimizin bağımsız değişkenlerin endüstri-içi ticareti açıklama oranı ara mallarla kıyaslırsak daha düşük ve anlamlıdır. Bütün mallar için ise, analiz sonucuna göre, modelde etkisi en çok hissedilen bağımsız değişkenler uzaklık ve AB üyeliği kukla değişkenidir. R^2 değerine göre modelimizin bağımsız değişkenlerin endüstri-içi ticareti açıklama oranı bitmiş ve ara mallarla kıyaslırsak yüksek ve anlamlıdır.

SONUÇ

Türkiye ekonomisinde tekstil-giyim sektörü, gerek sermaye gerekse teknik altyapıyı oluşturarak gelişmekte olan birçok ülke gibi Türkiye'nin de sanayileşmesinde lokomotif görevini yerine getirmekte, ihracat düzeyi ve ileri ve geri bağlantıları ve dünya tekstil üretimi ve ticaretindeki konumu itibariyle önemli bir yer kaplamaktadır. Sektör geçmişte bugünün birçok sanayileşmiş ülkesinde benzer bir gelişme yaşayarak, Türkiye'nin sanayileşip kalkınmasında temel teşkil etmiştir fakat gelişmiş ülkelerden farklı olarak Türkiye'nin tekstil-giyim sektöründe hem hammadde hem de işgücü ve iç tüketim açısından büyük kapasiteye sahip olması, bu sanayi kolunu daha da önemli kılmaktadır. Türkiye'nin tekstil-giyim sektörü, tarımdan ticarete, yarattığı istihdam ve katma değer, ihracat düzeyi bakımından ülke ekonomisini geniş bir yelpazede etkilemiştir.

Bu çalışmada Türk tekstil sanayiinin 1996-2006 yılları arasında 221 ülke ile olan endüstri-içi ticareti incelenmiştir. Endüstri-içi ticaret değerleri hesaplanırken, ara mallar, bitmiş mallar ve toplam olmak üzere üç ana bölümde incelenmiştir. Panel veri ekonometrik teknikleri kullanılmadan önce, endüstri-içi ticaret başlığı altında yeni dış ticaret ve endüstri-içi ticaretin oluşum süreci ve endüstri-içi ticaret için varsayılan modeller incelenmiştir. Genel olarak belirtmek gerekirse, EİT, benzer özelliklere sahip ülkeler arasında aynı endüstriye ait bir ürünün hem ithalatının hem de ihracatının yapılmasıyla ortaya çıkan bir ticaret türüdür. (Rivera Batiz ve Oliva,2003,s.39.) Yeni ticaret modelleri altı farklı ana başlık altında incelenmiş, modellerin ayrımı yapılmak için hem yatay ve dikey farklılaşmadan hem de beklenen piyasa rekabet davranışlarından yararlanılmıştır.

Endüstri-içi ticaretin ölçülmesinde kullanılan ölçme yöntemleri Uyarlanmış Grubel-Lloyd endeksi, Balassa endeksi, Verdoorn Endeksi, Grubel ve Lloyd Endeksi, Michaely Endeksi ve Greenaway ve Milner Endeksi başlıkları altında incelenmiş, panel veri analizinde Uyarlanmış Grubel-Lloyd endeksi kullanılmıştır.

Sektörün geçmiş ve güncel durumunun analizi Türk tekstil sanayi, yapısı ve dış ticareti ana başlığı altında incelenmiştir. Osmanlı devletinden itibaren sanayi sektöründe kendine önemli bir yer edinen Türk tekstil sanayi 1980-2000 yılı toplam ihracat içindeki payı gözlemlendiğinde, 1980 yılından 1995 yılına kadar inişli-çıkışlı bir durum sergilerken, 1995 sonrası düşüş eğilimi göstermiştir. Yakın tarihten örnek vermek gerekirse, sektörün 2011

yılında kaydettiği performans dolayısıyla tekstil ihracatının Türkiye genel ihracatı içindeki payı %5,9'a sanayi ihracatı içindeki payı %7,1'e olmuştur.

Türkiye'de ihracat ve istihdam açısından son derece önemli bir sektör olan tekstil ve hazır giyim sektörü, büyük ölçüde dışa bağımlı bir sektördür. Özellikle İtalya'dan sonra Avrupa'nın en büyük tedarikçisi durumunda olan Türkiye'de, 1996–2000 yılları arasında AB'ye yönelik ihracat % 20 oranında artarken, aynı dönem içinde AB'den gerçekleştirilen tekstil ve hazır giyim ithalatı % 75 oranında artmıştır.

Tekstil ve Giyim Anlaşması'na göre 2005 yılında tüm kotaların kalkmasıyla dünya tekstil giyim ihracatının genel toplamında önemli bir değişme olamamıştır. Hammadde ve işgücünün yanında ileri teknoloji kullanılarak kaliteli ve yeni ürünlerin üretilmesi moda ve markaların yaratılması, pazar şartlarının iyi tanınması, pazarlama ve pazara yakınlık ülkelerin sektördeki rekabet güçlerini etkileyen önemli etmenleri oluşturmaktadır.

Türk tekstil sektörünün mevcut durumunu açıklamak için; iş yeri sayısı, üretim, sanayi üretim endeksi, kapasite kullanım oranı ve istihdam durumu incelenmiştir.

6 basamaklı HS sistemine göre tekstil ve hazır giyim sektörüne ait dış ticaret verileri kullanılmıştır. 967 başlık altında değerlendirilen dış ticaret verileri kullanarak 1996-2006 yılları arasında EİT değerleri hesaplanmıştır. Bitmiş mallarda EİT değerinin rakamsal değerine göre ilk yıllarda uzmanlaşmanın daha çok olduğu ama giderek EAT'e doğru yöneldiği görülmektedir. Toplam EİT, bitmiş mal ticaretine benzer bir evre yaşamış fakat ara mallar için ise tersi durum gözlemlenmiştir.

Tekstil sektörünün mevcut durumu göz önüne alındığında, modelimize eklediğimiz değişkenler; piyasa büyüklüğü, kalkınma düzeyi farklılıkları, uzaklık, sınır ticareti, döviz kuru değişimleri, olası AB üyeliği, istihdam oranı ve ekonomik büyüklük farklılıklarıdır.

Ara mallar, bitmiş mallar ve toplam endüstri için hesaplanan Uyarlanmış Grubel-Lloyd endeksleri üzerinden analiz yapılmadan önce, panel veri modeli seçimi için Chow, Hausman, Breush ve Pagan Testleri uygulanması sonuçlarına göre Tesadüfî etkiler modeli ana kullanılacak panel veri modeli olmuştur. Modelin tahmini öncesinde değişen varyans ve oto korelasyon problemleri de incelenmiş ve Breush-Pagan testi ve Wooldridge otokorelasyon

testi sonuçlarına göre, tutarlı ve etkin tahmin ediciler elde etmek için FGLS kullanılmasına karar verilmiştir.

Modelimizi test etmeden önce literatür çalışmaları doğrultusunda değişkenlerin beklenen işaretleri ile regresyon sonucu elde edilen sonuçların kısmi olarak paralel olduğu gözlemlenmiştir. Ürün gruplarının mevcut piyasa durumlarına göre, döviz kuru değişimleri, sınır ticareti gibi bağımsız değişkenler için bütün mal gruplarından farklı davranış gösterdiği dikkat çekicidir. Ara mallar için yapılan analiz sonuçlarını değerlendirsek, piyasa büyüklüğünden olumsuz, ekonomik büyüklük farklılıklarından olumlu ve döviz kuru değişiminden beklenenin aksine olumlu etkilendiği sonucuna varılmıştır. Bitmiş mallar için yapılan analiz sonucuna göre, beklenenden farklı etkisi gözlemlenen değişkenler ekonomik büyüklük farklılığı ve sınır ticaretidir. Ekonomik büyüklük farklılığının endüstri-içi ticareti azaltması beklenirken arttırdığı gözlemlenmiş, ortak sınır bulunan ülkelerle endüstri-içi ticaretin artması beklenirken ise azalttığı sonucuna varılmıştır. Ara ve bitmiş mal gruplarını içeren toplam mallar için yapılan analiz sonuçlarına göre, modelde ekonomik büyüklük farklılıklarının beklenenin aksine endüstri-içi ticareti arttırdığı sonucuna varılmıştır.

Hızla küreselleşen dünya da endüstri-içi ticaret de hızla gelişmektedir. Bu nedenle ülkemizin geleceğinde endüstri-içi ticaretin önemi açıktır. Endüstri-içi ticaret yapan sanayi dallarının eğitim, enerji ve finansman yönünden desteklenmesi, özelde ihracatın ve genel olarak da ekonominin bütünü için büyük önem arz etmektedir.

Tekstil ticaretinde giderek artan uluslararası rekabet nedeniyle, sahip oldukları pazar paylarını korumak isteyen gelişmiş ülkeler, yeni kapasite artışı yaratmaksızın üretim süreçlerinin modernizasyonuna yönelik yatırımları gerçekleştirmişlerdir. Gelişmiş ülkeler gerçekleştirdikleri yatırımlarla bir taraftan üretim verimliliğinde artış sağlamışlar, diğer taraftan ise Ar-Ge faaliyetleri sonucu tekstil ürünlerinin mukavemet, esneklik, buruşmazlık, yanmazlık, kolay ütülenebilirlik gibi özelliklerini geliştirerek katma değeri yüksek ürünlerin üretimine yönelmişlerdir. Ayrıca, tekno-tekstil, biotekstil, eko-tekstil gibi birim fiyatı çok daha yüksek ürünlerle ürün yelpazelerini zenginleştirerek, pahalı iş gücüne rağmen rekabet edebilirliklerini sürdürmüşlerdir. İşgücü maliyetleri yüksek olmakla birlikte, ileri teknoloji ve yüksek iş gücü verimi ile optimal ölçeklerde üretim yapma, Ar-Ge faaliyetleri sonucu katma değeri yüksek ürünlerin üretimini gerçekleştirme gelişmiş ülkelerin dünya tekstil ticaretinden aldığı yüksek payın gerekçelerinden birkaçıdır.

Ülke ekonomisi açısından imalat sanayi içerisinde yer alan en önemli sektörlerden biri olan tekstil sektörünün dünya ticaretinde gelişen koşullara uyum sağlaması, dünya ticaretindeki yerini koruması, geleneksel tekstil ürünlerine olduğu kadar farklılaştırılmış sanayi ürünlerinin üretimine ve ticaretine önem verilmesi gereklidir.

KAYNAKÇA

- Abraham**, Filip ve J. Van Hove. "Intra-Industry Trade and Technological Innovation: The Case of Belgian Manufacturing", 7th INFER Annual Conference in Economic Research: Regional Economics, New Challenges for Theory, Empirics and Policy, London 2005.
- Aquino A.**, "Intra-Industry Trade and Inter-Industry Specialization as Concurrent Sources of International Trade in Manufactures", *Weltwirtschaftliches Archiv*, vol.114,(1978), 275-296.
- Aydın A.**, "Endüstri-içi Ticaret ve Türkiye: Ülkeye Özgü Belirleyicilerin Tespitine Yönelik Bir Araştırma", *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt XXV, Sayı:2, (2008),881-921.
- Aydın A.**, Endüstri-içi Ticaret: Türkiye Üzerine Bir İnceleme T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı Uluslararası İktisat Bilim Dalı Doktora Tezi,2008
- Balassa B.**, "Tariff Reductions and Trade in Manufactures Among The Industrial Countries", *American Economic Review*, Vol.56, 1966, 466-473. (Herbert G. ve Lloyd(Eds.) P.J., Intra-Industry Trade içinde. Edward Elgar Publishing, Cheltenham,2003,28-35)
- Batiz R.**, Luis A. ve Oliva M. A., *International Trade, Theory, Strategies and Evidence*, Oxford University Press, (2003)
- Bedir A.**, Uluslar arası Ticarete Fiyata Dayalı Rekabet Gücü ile Endüstri-İçi Ticaret Arasındaki İlişki:Türk İmalat Sanayi Örneği,İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü,Ankara,2009
- Bekir Gövdere**, Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Belirleyicilerinin Günümüzdeki Geçerliliği, *Dış Ticaret Dergisi*, Sayı 28,Nisan 2003.
- Birkes D. ve Dodge Y.**, 1993. *Alternative Methods of Regression*. John Wiley Sons, New York,(1993),80-140.
- Brander J.A.**, "Intra-Industry Trade in Identical Commodities", *Journal of International Economics*,11, 1-14, North-Holland Publishing Company, Intra-Industry Trade In Identical Commodities, Canada, 1981
- Çakmak Ö.**, Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler ve Rekabet Gücü: Türkiye Tekstil ve Hazır Giyim Endüstrisi Üzerine Bir Uygulama.
- Çepni E. ve Köse N.**, "Intra-Industry Trade Patterns of Turkey A Panel Study, METU International Conference on Economics IV(2000), Ankara, September:13-16,
- David Greenaway ve Chris Milner**, *The Economics of Intra-Industry Trade*, UK, Basil Blackwell Ltd., USA Basil Blackwell Inc, (1986), s. 76-77.
- Deviren N. ve Karatas M.**, "Türkiye ile Çin Halk Cumhuriyeti Arasındaki Endüstri-içi Ticaret", *İktisat- İşletme ve Finans*, Yıl.22, Sayı.250,(2007),28-29
- DiE**, IV. 5 Yıllık Kalkınma Planı, Dokuma ve Giyim Sektörü Özel İhtisas Komisyon Raporu,

(1978),s.8-12

Doğaner F. G., “Tekstil Sektöründe Endüstri İçi Ticaret”. Dış Ticaret Dergisi, Yıl.6, Sayı.21,(2001),15-30

Don P. Clark D.P ve Rees K., ” Intra-Industry Specialization in Textiles and Apparel, Global Economy Journal, Volume 6, (2006), Issue 4 Education Group, Chicago.

Donghui L., Moshirian F. ve Sim A. “The Determinants Of Intra-Industry Trade in Insurance Services”, Journal of Risk and Insurance, 70, (2003), 269-287

Engin N., Uluslar arası Ticarete Korumacı Eğilimler, İstanbul Ticaret Odası Yay., 1992, İstanbul. (A.Uğur (2004) “Türkiye’nin Dış Ticaretinde Tekstil ve Giyim Sektörünün Yeri ve Yeni Rekabet Dönemi”s.40 içinde)

Erk N. ve Tekgül, Y., “Ekonomik Entegrasyon ve Endüstri-içi Ticaret: Türkiye-AB Ülkeleri arasındaki Endüstri-içi Ticaretin Ölçülmesi ve Ticaret Tipinin Belirlenmesi”, METU International Conference on Economics V, Ankara,10-13 Eylül 2001 .

Erlat G. ve Erlat H., “Measuring Intra-Industry and Marginal Intra- Industry Trade: The Case for Turkey”, Emerging Markets Finance and Trade, Vol. 39, No:6,2003, .5-38.

Falvey R., “Commercial Policy and Intra Industry Trade”. Journal of International Economics, Vol.11, Iss.4, 1981, .495-511.

Grubel and P.J. Lloyd(Eds.), Edward Elgar Publishing, Cheltenham, (2003),143-159

Havrila I. ve Gunawardana P. ,” Australia's Bilateral Intra-Industry Trade in Textiles and Clothing” School of Applied Economics and Centre for Strategic Economic Studies Victoria University,(2006), 1-24.

Havrylyshyn O., Kunzel P., “Intra Industry Trade of Arab Countries: An Indicator of Potential Competitiveness”, IMF Working Paper, (1997),47

Herbert G. Grubel ve P.J. Lloyd. Intra-Industry Trade, Theory and Measurement of International Trade in Differentiated Products. Halsted Press-John Wiley and Sons Ltd, New York, (1975), 20.

James Brander, Paul Krugman(1983), “A Reciprocal Dumping Model of International Trade”, Journal of International Economics, 15, (1983), 313-321.

Jonathan Eaton, Henryk Kierzkowski, “Oligopolistic Competition, Product Variety, and International Trade”, Monopolistic Competition and International Trade, ed. Henryk Kierzkowski, Oxford, Clarendon Press, (1984),70.

Kanoğlu N. ve Öngüt E., Dünya’da ve Türkiye’de Tekstil-Hazır Giyim Sektörleri ve Türkiye’nin Rekabet Gücü, DPT Yay., (2003), Ankara.

Kaya A. A. ve Atış A. G., “Türkiye Kimya Sanayi Endüstri İçi Ticaretinin Statik ve Dinamik Analizi: Avrupa Birliği Üye ve Aday Ülkeleri, Rusya Federasyonu, Ukrayna ve Çin”, Ege

Akademik Bakış, 7 (1),(2007), s.251-291.

Krugman P., “Scale Economies, Product Differentiation, and the Pattern of Trade” The American Economic Review, Vol.70, No:5 (1980), 950-959

Krugman P., “Increasing Returns, Monopolistic Competition, and International Trade”, Journal of International Economics, Vol.9, Iss.4,(1979),470-471.

Küçükahmetoğlu O., “Endüstri-içi Ticaret ve Türkiye”, İktisat İşletme ve Finans, (2002), Yıl: 17, Sayı: 190,34-50.

Lee H.H. & P.J.Lloyd(2002), Intra-Industry Trade in Services, in Frontiers of Research on Intra-Industry Trade. P.J. Lloyd and Hyun-Hoon Lee(eds.), Palgrave-Macmillan, (2002), 159-176

Lindert P.H., Pugel, T.A., , International Economics, Times Mirror Higher Education Group, (1996), Chicago.

Lortscher R., Wolter, F., “Determinants of Intra-Industry Trade:Among Countries and across Industries”, Weltwirtschaftliches Archiv, Vol. 116, (1980), 280-293.

Lovely M. E. ve Douglas R. N.,“Intra-Industry Trade As An Indicator Of Labor Market Adjustment”, Weltwirtschaftliches Archiv/Review of World Economics, Vol.138, (2002)s.179-206

Milgram B. J. ve Moro-Egido A. I. , "Intra-industry trade with emergent countries: what can we learn from spanish data?." Economics Bulletin, Vol. 6, No. 12 ,(2005),s. 1-17

Narayan A. ve Dardis R., "Patterns and Determinants of Intraindustry Trade in Textiles", Journal of the Textile Institute, 85(3), (1994), 406-416

OECD, “Intra-Industry and Intra-Firm Trade and the Internationalization of Production”, Economic Outlook, 71, 2002, Chapter IV

Özkaya M.H., Tekstil Sektöründe Endüstri-içi Ticareti Etkileyen Faktörler Üzerine Ampirik Çalışma, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (2010) 3/2, 136-157

Rahman M.M., “The Determinants of Bangladesh’s Trade:Evidences from the Generalized Gravity Model”, The Economic Society of Australia’s 33rd Conference of Economists 2004: Sydney,(2004),28.

Sachs J. D. and Howard J. S., “Trade and Jobs in US Manufacturing”, Brookings Papers on Economic Activity, 1,(1994) , 1-84.

Schüler M. K.,“The Path of Intra-Industry Trade Expansion:The Cases of Spain and Turkey”, Metu Studies in Development,Vol:22, (1995), No:1, 79- 100

Seyidoğlu H.,Uluslararası İktisat – Teori, Politika ve Uygulama, Geliştirilmiş 15. Baskı, Güzem Can Yayınları No:20, (2003)İstanbul.

Shaked A. ve Sutton J., “Natural Oligopolies and International Trade”, Monopolistic

Competition and International Trade, düz., Henryk Kierzkowski, Oxford, Clarendon Press, (1984), 36-37

Sohn C.H ve **Lee H.H** , “Marginal Intra-Industry Trade, Trade-Induced Adjustment Costs and the Choice of FTA Partners, Kangwon National University,2005

Şimşek N., “Türkiye’nin Yatay ve Dikey Endüstri-içi Dış Ticareti”, D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt 20, (2005)Sayı:1, s.43-62.

Tekstil, Hazır Giyim, Deri ve Deri Ürünleri Sektörleri, Sanayi Genel Müdürlüğü, Mart 2010.

Tekstil Sektörü 2009 Yıllık İhracat Performans Değerlendirmesi, İTKİB Genel Sekreterliği Ar&Ge ve Mevzuat Şubesi, Ocak 2010

Tekstil Sektörü İhracat Performans Değerlendirmesi 2010 Ocak-Aralık, İTKİB Genel Sekreterliği Ar&Ge ve Mevzuat Şubesi, Ocak 2011

Tekstil Sektörü İhracat Performans Değerlendirmesi 2011 Ocak-Aralık, İTKİB Genel Sekreterliği Ar&Ge ve Mevzuat Şubesi, Ocak 2012

Tekstil Sektörünün 2005 Yıllık İhracat Performansı Yıllık Değerlendirmesi, İTKİB Genel Sekreterliği Ar&Ge ve Mevzuat Şubesi, Ocak 2006

Tekstil Sektörünün İhracat Performansı Yıllık Değerlendirme 2006, İTKİB Genel Sekreterliği Ar&Ge ve Mevzuat Şubesi, Ocak 2007

Tekstil Sektörünün İhracat Performansı Yıllık Değerlendirme 2007, İTKİB Genel Sekreterliği Ar&Ge ve Mevzuat Şubesi, Ocak 2008

Tekstil Sektörünün İhracat Performansı Yıllık Değerlendirme 2008, İTKİB Genel Sekreterliği Ar&Ge ve Mevzuat Şubesi, Ocak 2009

Tezeren A., “Uygulanan Verimlilik Modelleri ve Karşılaşılan Sorunlar”, MPM Dergisi, No.2, (1982), 51-74.

Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü, Türkiye İmalat Sanayiinin Analizi, 2012.

Uğur A., “Türkiye’nin Dış Ticaretinde Tekstil ve Giyim Sektörünün Yeri ve Yeni Rekabet Dönemi” A.Ü. Coğrafya Bilimler dergisi,(2004), 37-40

Yenilmez F. ve **Kutlu E.**, “Türkiye ile AB Ülkeleri Arasındaki Endüstri-içi Ticaretin Önemi”, İktisat- İşletme ve Finans, Yıl.20, Sayı.229,(2005),62-63

William J.P ve **Wiley B.P**, Principles of Econometrics, John Wiley and Sons, Inc.,2008.

EKLER

EK 1- NACE Rev. 1.1'e Göre Tekstil-Giyim Sektörü Sınıflandırması

NACE Rev. 1.1'e Göre Tekstil-Giyim Sektörü Sınıflandırması
17 Tekstil ürünleri imalatı
171 Tekstil elyafının hazırlanması ve eğrilmesi
1711 Doğal ve sentetik pamuk elyafının hazırlanması ve eğrilmesi
1712 Doğal ve sentetik yün elyafının hazırlanması ve eğrilmesi
1713 Doğal ve sentetik kamgarn elyafının hazırlanması ve eğrilmesi
1714 Doğal ve sentetik keten elyafının hazırlanması ve eğrilmesi
1715 Tarak döküntüsü dahil, ipek atılması ve işlenmesi; sentetik ya da yapay iplik elyafının atılması ve işlenmesi
1716 Dikiş ipliği imalatı
1717 Diğer tekstil elyaflarının hazırlanması ve eğrilmesi
172 Dokuma
1721 Pamuklu dokuma
1722 Yünlü dokuma
1723 Kamgarn dokuma
1724 İpekli dokuma
1725 Diğer dokumalar
173 Dokumanın aprelenmesi
1730 Dokumanın aprelenmesi
174 Giyim eşyası dışındaki hazır tekstil ürünleri imalatı
1740 Giyim eşyası dışındaki hazır tekstil ürünleri imalatı
175 Diğer tekstil ürünleri imalatı
1751 Halı ve kilim imalatı
1752 Halat, ip, sicim ve ağ imalatı
1753 Giyim eşyası hariç, dokuma olmayan kumaş ile bundan yapılan ürünlerin im.
1754 Başka yerde sınıflandırılmamış diğer tekstil ürünlerinin imalatı
176 Trikotaj (örme) ve tığ-ışi kumaş imalatı
1760 Trikotaj (örme) ve tığ-ışi kumaş imalatı
177 Trikotaj (örme) ve tığ-ışi ürünlerin imalatı
1771 Trikotaj (örme) ve tığ-ışi çorap imalatı
1772 Trikotaj (örme) ve tığ-ışi kazak, hırka vb. imalatı
18 Giyim eşyası imalatı; kürkün işlenmesi ve boyanması
181 Deri giyim eşyası imalatı
1810 Deri giyim eşyası imalatı
182 Diğer giyim eşyası ve aksesuarların imalatı
1821 İş giysisi imalatı
1822 Diğer dış giyim eşyaları imalatı
1823 İç giyim eşyası imalatı
1824 Başka yerde sınıflandırılmamış diğer giyim eşyası ve aksesuarların imalatı
183 Kürkün işlenmesi ve boyanması; kürk mamulleri imalatı
1830 Kürkün işlenmesi ve boyanması; kürk mamulleri imalatı

EK 2 -2002 -2011 Yılları Arası Tekstil ve Konfeksiyon İhracat Rakamları

OCAK-ARALIK 1000\$										
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
AB ÜLKELERİ TOPLAMI	1304887	1662657	2031835	2047577	2482093	3498473	3376011	3376732	3023124	3745201
DİĞER OECD TOPLAMI (ABD,KANADA, İSVİCRE VS)	271475	241239	282994	280586	272682	306875	307674	307578	361119	447793
DİĞER AVRUPA ÜLKELERİ TOPLAMI (MAKEDONYA, KKTC, SİRBİSTAN)	345980	307104	406186	507456	597416	167804	196868	196868	161500	170740
ESKİ S.S.C.B TOPLAMI (RUSYAFED, AZERBEKAN,ÖZBEKİSTAN VS)	156589	246578	350557	510899	636974	874034	1099291	1099224	1318032	1629680
ORTADOĞU TOPLAMI (S.ARABİSTAN, İSRAİL, KUVEYT VS.)	244842	285803	366405	347284	365485	401416	514838	521048	584294	684240
AFRİKA TOPLAMI (MISIR,TUNUS, CEZAİR VS)	131244	173013	262759	285216	349753	433702	518991	519291	653669	705585
DİĞER ASYA ÜLKELERİ TOPLAMI (ÇİN, HİNDİSTAN ,MALEZYA ,TAYVAN VS.)	58874	158210	153257	183590	202107	242748	237920	237562	345560	441793
DİĞER ÜLKELER VE BÖLGELER TOPLAMI	463792	586499	711607	698680	669587	628998	556238	558376	75439	128619
TOPLAM İHRACAT KAYDI	2977682	3661104	4565602	4861288	5576097	6554050	6807831	6816679	6522737	7953651

EK 3 -Türkiye İle Olan Endüstri-içi Ticareti Hesaplanan Ülkeler

(* ile işaretlenen ülkeler veri eksikliği nedeniyle modelde sınınamamıştır.)

1. Avustralya	51. Bermuda	101. Guatemala
2. Avusturya	52. Butan Krallığı	102. Gine *
3. Belçika	53. Bolivya Cumhuriyeti	103. Gine-Bissau
4. Kanada	54. Bosna Hersek	104. Guyana
5. Çek Cumhuriyeti	55. Botsvana	105. Haiti
6. Danimarka	56. Büve Adaları*	106. Heard Adası ve McDonald Adaları *
7. Finlandiya	57. Brezilya	107. Kutsal * bakın
8. Fransa	58. İngiliz Hint Okyanusu Bölgesi*	108. Honduras
9. Almanya	59. İngiliz Virgin Adaları*	109. Hindistan
10. Yunanistan	60. İngiliz Virgin Adaları ve Montserrat*	110. Endonezya
11. Macaristan	61. Brunei Darüsselam Sultanlığı	111. İran İslam Cumhuriyeti
12. İzlanda	62. Bulgaristan	112. Irak
13. İrlanda	63. Burkina Faso	113. İsrail
14. İtalya	64. Burundi	114. Jamaika
15. Japonya	65. Kamboçya	115. Jordon
16. Kore	66. Kamerun	116. Kazakistan
17. Lüksemburg	67. Cape Verde	117. Kenya
18. Meksika	68. Cayman Adaları*	118. Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti
19. Hollanda	69. Merkezi Afrika Cumhuriyeti	119. Kiribati
20. Yeni Zelanda	70. Çad Cumhuriyeti	120. Kuveyt
21. Norveç	71. Çin	121. Loa insanların Demokratik Cumhuriyeti
22. Polonya	72. Christmas Adası*	122. Lübnan
23. Portekiz	73. Cocos Adaları*	123. Lesoto
24. Slovak Cumhuriyeti	74. Kolombiya	124. Liberya
25. İspanya	75. Komor Adaları	125. Libya Arap Halk Sosyalist Cemahiriyesi
26. İsveç	76. Kongo*	126. Liechtenstein
27. İsviçre	77. Cook Adaları*	127. Litvanya
28. İngiltere	78. Kosta Rika	128. Çin Of Macao Özel İdari Bölgesi
29. Amerika	79. Küba*	129. Makedonya, Of Eski Yugoslav Cumhuriyeti
30. Dünya	80. Ayrılmış Bölüm*	130. Madagaskar
31. Afganistan	81. Cibuti	131. Malawi
32. Arnavutluk	82. Dominik	132. Malezya
33. Cezayir	83. Dominik Cumhuriyeti	133. Maldivler
34. Amerikan Samoası*	84. Ekvator	134. Mali
35. Andora	85. Mısır	135. Malta
36. Angola	86. El Salvador	136. Marshall Adaları
37. Anguilla*	87. Ekvator Ginesi Cumhuriyeti	137. Moritanya
38. Antarktika*	88. Estonya	138. Mauritius
39. Antigua and Barbuda	89. Faroe Adaları	139. Mayotte *
40. Arjantin	90. Falkland Adaları*	140. Mikronezya, Federated States Of
41. Ermenistan	91. Fiji	141. Moldova Cumhuriyeti
42. Aruba*	92. Fransız Polinezyası*	142. Moğolistan
43. Azerbaycan	93. Fransız Güney Bölgeler*	143. Montserrat *
44. Bahamalar	94. Gabon	144. Fas
45. Bahreyn	95. Gambiya	145. Mozambik
46. Bangladeş	96. Gana	146. Myanmar *
47. Barbados	97. Cebelitarık *	147. Namibya
48. Belarus	98. Grönland	148. Nauru *
49. Belize	99. Grenada	149. Nepal
50. Benin	100. Guam *	150. Hollanda Antilleri *

151. Yeni Kaledonya	201. Tokelau *
152. Nikaragua	202. Tonga
153. Nijer	203. Trinidad ve Tobago
154. Nijerya	204. Tunus
155. Niue *	205. Türkmenistan
156. Norfolk Adası *	206. Turks ve Caicos Adaları *
157. Kuzey Mariana Adaları *	207. Tuvalu *
158. İşgal Altındaki Filistin Toprakları *	208. Uganda
159. Umman	209. Ukrayna
160. Pakistan	210. Birleşik Arap Emirlikleri
161. Palau	211. Amerika Birleşik Devletleri Küçük Dış Adaları *
162. Panama	212. Uruguay
163. Papua Yeni Gine	213. Özbekistan
164. Paraguay	214. Vanuatu
165. Peru	215. Venezuela
166. Filipinler	216. Viet Nam
167. Pitcairn *	217. Virgin Adaları Amerika Birleşik Devletleri *
168. Katar	218. Wallis ve Futuna Adaları *
169. Romanya	219. Yemen
170. Rusya Federasyonu	220. Zambiya
171. Ruanda	221. Zimbabve
172. Ryukyu Adası *	
173. Saint Helena *	
174. Saint Kitts ve Nevis *	
175. Aziz Luca *	
176. Saint Pierre ve Miquelon *	
177. Saint Vincent ve Grenadinler *	
178. Samoa	
179. San Marino	
180. Sao Tome ve Principe	
181. Suudi Arabistan	
182. Senegal	
183. Seyşeller	
184. Sierra Leone	
185. Singapur	
186. Slovenya	
187. Solomon Adaları	
188. Somali *	
189. Güney Afrika	
190. Güney Georgia ve Güney Sandwich Adaları*	
191. Sri Lanka	
192. Sudan	
193. Surinam	
194. Svaziland	
195. Suriye Arap Cumhuriyeti	
196. Çin Taipei *	
197. Tacikistan	
198. Tanzanya, * Of Birleşik Cumhuriyeti	
199. Tayland	
200. Togo	

EK 4 - Uyumlaştırılmış Mal Tanım ve Kod Sistemine(HS 1996) Göre Tekstil Sektörü Kodları

Kod	Tanım
500100*	İpek böceği kozaları (çekilmeye elverişli)
500200*	İpek; ham (bükülmemiş)
500310*	İpek döküntüleri; karde edilmemiş/taranmamış
500390*	Diğer ipek döküntüleri
500400*	İpek iplik (döküntü ipliği hariç) (toptan)
500500*	İpek iplik; döküntülerden elde edilen (toptan)
500600	İpek iplik; döküntülerinden iplikler (perakende)
500710*	Burettten mensucat
500720*	Diğer mensucat;ipek-döküntüsü=>%85 ağırlık, buret hariç
500790*	Diğer ipek mensucat
510111*	Yapağı; kırkma
510119*	Yapağı; diğerleri
510121*	Yün; kırkma (yıkamış)
510129*	Diğer yünler (yıkamış)
510130*	Yünler (karbonize edilmiş)
510210*	Kaşmir keçisi kılları (kardesiz/taranmamış)
510219	İnce hayvan kılları (kardesiz/taranmamış)
510220*	Kaba hayvan kılları (kardesiz/taranmamış)
510310*	Yün/ince hayvan kıllarının tarama döküntüleri
510320*	Yün/ince hayvan kıllarının diğer döküntüleri
510330*	Kaba hayvan kılı döküntüleri
510400*	Yün, ince/kaba hayvan kıllarının ditme suretiyle elde edilen döküntüleri
510510*	Kardeli yünler
510521*	Yığın halinde taranmış; yün, yün topları
510529*	Diğer şekilde taranmış
510531	Kaşmir keçisi kılı (kardeli/taranmış)
510539	İnce hayvan kılı (kardeli/taranmış)
510540*	Kaba hayvan kılları; kardeli/taranmış
510610*	Yün iplikler;yün=>%85 ağırlık, perakendeye hazır değil
510620*	Yün iplikler;yün<%85 ağırlık, perakendeye hazır değil
510710*	Yün iplikler; taranmış, yün=>%85 (perakende)
510720*	Yün iplikler; yün<%85 ağırlık, perakendeye hazır değil
510810*	İnce kıldan kardeli, taranmış iplikler
510820*	Taranmış ince kıldan iplikler (toptan)
510910	Yün/ince hayvan kılından iplikler;yün+ince kıl=>%85 ağırlık
510990	Yün/ince hayvan kılından iplikler;yün+ince kıl<%85 ağırlık
511000*	Kaba hayvan kıllarından/at kılından iplikler
511111*	Dokunmuş mensucat (m2<=300 gr, kardeli yün/ince kıl=>%85 ağırlık)
511119*	Dokunmuş mensucat (m2>300 gr, kardeli yün/ince kıl=>%85 ağırlık)
511120*	Diğer mensucat (kardeli yün+ince kıl<%85, sentetik, suni filament karışık)
511130*	Sadece suni-sentetik devamsız liflerle yün vb dokumalar
511190*	Diğer kardeli yünlü ince kıllı dokumalar
511211*	Dokunmuş mensucat (m2ağır<=200 gr) yün/ince kıl=>%85 ağırlık
511219*	Dokunmuş mensucat (m2ağır>200 gr) yün/ince kıl=>%85
511220*	Diğer mensucat (taranmış yün+ince kıl<%85, sent.+suni devamsız lifli)
511230*	Suni-sentetik devamsız liflerle karışık yünlü vb dokumalar
511290*	Taranmış yün, ince kıldan diğer dokumalar
511300*	Kaba hayvan kılı/at kılından mensucat
520100*	Pamuk (kardesiz, taranmamış)
520210*	Pamuk ipliği döküntüsü
520291*	Pamuk ditme sonucu döküntü
520299*	Pamuk döküntüleri, diğer

520300*	Pamuk (kardeli/penyeli)
520411*	Pamuktan dikiş ipliği (pamuk =>% 85) (toptan)
520419*	Pamuktan dikiş ipliği (pamuk <% 85) (toptan)
520420	Pamuktan dikiş ipliği (perakende)
520511*	Pamuk ipliği (tek kat, penyesiz, pam=>%85, dtex=>714.29; toptan)
520512*	Pamuk ipliği (tekkat, penyesiz, pam=>%85, 232.56<=dtex<714.29; toptan)
520513*	Pamuk ipliği (tekkat, penysiz, pam=>%85, 192.31<=dtex<232.56; toptan)
520514*	Pamuk ipliği (tekkat, penyesiz, pam=>%85, dtex<192.31; toptan)
520515*	Tek kat ipliği (125 desitekten az, metrik no>80)
520521*	Pamuk ipliği (tekkat, penyeli, pamuk=>%85, dtex=>714.29; toptan)
520522*	Pamuk ipliği (tekkat, penyeli, pam=>%85, 232.56<=dtex<714.29; toptan)
520523*	Pamuk ipliği (tekkat, penyeli, pam=>%85, 192.31<=dtex<232.56; toptan)
520524*	Pamuk ipliği (tekkat, penyeli, pam=>%85, 125<=dtex<192.31; toptan)
520526*	Pamuk ipliği (tekkat, penyeli, pam=>%85, 106.38<=dtex<125; toptan)
520527*	Pamuk ipliği (tekkat, penyeli, pam=>%85, 83.33<=dtex<106.38; toptan)
520528*	Pamuk ipliği (tekkat, penyeli, pamuk=>%85, dtex<83.33; toptan)
520531*	Pamuk ipliği; bükülü (penyesiz, desitex 714, 29 ve fazla, met.no<14)
520532*	Pamuk ipliği (rötar/kable, penyesiz, pamuk=>%85, 232.56<=dtex<714.29)
520533*	pamuk ipliği (rötar/kable, penyesiz, pamuk=>%85, 192.31<=dtex<232.56)
520534*	Pamuk ipliği (rötar/kable, penyesiz, pamuk=>%85, 125<=dtex<192.31)
520535*	Pamuk ipliği (rötar/kable, penyesiz, pamuk=>%85, dtex<125)
520541*	Pamuk ipliği (rotor/kable, penyeli, pamuk=>%85, dtex=>714.29)
520542*	Pamuk ipliği (rötar/kable, penyeli, pamuk=>%85, 232.56<=dtex<714.29)
520543*	Pamuk ipliği (rötar/kable, penyeli, pamuk=>%85, 192.31<=dtex<232.56)
520544*	Pamuk ipliği (rötar/kable, penyeli, pamuk=>%85, 125<=dtex<192.31)
520546*	Pamuk ipliği (rötar/kable, penyeli, pamuk=>%85, 106.38<=dtex<125)
520547*	Pamuk ipliği (rötar/kable, penyeli, pamuk=>%85, 83.33<=dtex<106.38)
520548*	Pamuk ipliği (rötar/kable, penyeli, pamuk=>%85, dtex<83.33)
520611*	Pamuk ipliği (tek kat, penyesiz, pamuk<%85, dtex=>714.29; toptan)
520612*	Pamuk ipliği (tek kat, penyesiz, pamuk<%85, 232.56<=dtex<714.29; toptan)
520613*	Pamuk ipliği (tek kat, penyesiz, pamuk<%85, 192.31<=dtex<232.56; toptan)
520614*	Pamuk ipliği (tek kat, penyesiz, pamuk<%85, 125<=dtex<192.31; toptan)
520615*	Pamuk ipliği (tek kat, penyesiz, pamuk<%85, dtex<125; toptan)
520621*	Pamuk ipliği (tek kat, penyeli, pamuk<%85, dtex=>714.29; toptan)
520622*	Pamuk ipliği (tek kat, penyeli, pamuk<%85, 232.56<=dtex<714.29; toptan)
520623*	Pamuk ipliği (tek kat, penyeli, pamuk<%85, 192.31<=dtex<232.56; toptan)
520624*	Pamuk ipliği (tek kat, penyeli, pamuk<%85, 125<=dtex<192.31; toptan)
520625*	Pamuk ipliği (tek kat, penyeli, pamuk dtex<125; toptan)
520631*	Pamuk ipliği (rötar/kable, penyesiz, pa<%85, dtex=>714.29; toptan)
520632*	Pamuk ipliği (röt/kab, penyelenmiş, pa<%85, 232.56<=dtex<714.29; toptan)
520633*	Pamuk ipliği (röt/kab, penmemiş, pa<%85, 192.31<=dtex<232.56; toptan)
520634*	Pamuk ipliği (rotor/kable, penmemiş, pa<%85, 125<dtex<192.31; toptan)
520635*	Pamuk ipliği (röt/kab, penyesiz, pa<%85, <125; toptan)
520641*	Pamuk ipliği (rotor/kable, penyeli, pam<%85, dtex=>714.29; toptan)
520642*	Pamuk ipliği (röt/kab, penyeli, pam<%85, 232.56<=dtex<714.29; toptan)
520643*	Pamuk ipliği (rotor/kable, penyeli, pam<%85, 192.31<=dtex<232.56; toptan)
520644*	Pamuk ipliği (röt/kab, penyeli, pam<%85, 125<=dtex<192.31; toptan)
520645*	Pamuk ipliği (röt/kab, penyeli, pam<%85, dtex<125; toptan)
520710	Pamuk ipliği (dikiş ipliği hariç) pamuk=>%85 (perakende)
520790	Pamuk ipliği (dikiş ipliği hariç) diğer, pamuk<%85 (perakende)
520811*	Pamuk men (bez ayağı, m2<=100gr, pam=>%85) ağarmamış
520812*	Pamuk men (bez ayağı;ağarmamış, m2>100gr, pamuk=>%85)
520813*	Pamuk men (3lü/4lü dimi, en>165cm, pa=>%85) ağarmamış
520819*	Pamuk men (diğer, en>165cm, pa=>%85) ağarmamış
520821*	Pamuk men (bez a, m2<=100gr, pa=>%85) ağarmış
520822*	Pamuk men (düz dokuma;ağartılmış, m2>100gr, pamuk=>%85)

520823*	Pamuk men (3lü/4lü dimi, pam=>%85) ağartılmış
520829*	Pamuk men (diğer, pamuk=>%85) ağartılmış
520831*	Pamuk men (bez a, boyalı, m2<=100gr, pamuk=>%85)
520832*	Pamuk men (düz dokuma;m2>100gr, pamuk=>%85) boyalı
520833*	Pamuk men (3lü/4lü dimi, boyalı, m2<=200gr, pa=>%85)
520839*	Pamuk men (diğer, boyalı, m2<=200gr, pa=>%85)
520841*	Pamuk men (bez a, renkli ipliklerden, m2<=100gr, pa=>%85)
520842*	Pamuk men (bez a, renkli ipliklerden, 100<m2<=200gr, pa=>%85)
520843*	Pamuk men (3lü/4lü dimi, renkli ipliklerden, m2<=200gr, pa=>%85)
520849*	Pamuk men (diğer, renkli ipliklerden, m2<=200gr, pa=>%85)
520851*	Pamuk men (baskı, bez ayağı, m2<=100gr, pa=>%85)
520852*	Pamuk men (düz dokuma;m2>100gr, pamuk=>%85) baskılı
520853*	Pamuk men (baskı, 3lü/4lü dimi, m2<=200gr, pa=>%85)
520859*	Pamuk men (diğer baskı, diğer, m2<=200gr, pa=>%85)
520911*	Pamuk men (bez ayağı, ağarmamış, m2>200gr, pa=>%85)
520912*	Pamuk men (3lü/4lü dimi ağarmamış, m2>200gr, pa=>%85)
520919*	Pamuk men (diğer, ağarmamış, m2>200gr, pa=>%85)
520921*	Pamuk men (bezayağı, ağartılmış, m2>200gr, pa=>%85)
520922*	Pamuk men (3lü/4lü dimi, ağartılmış, m2>200gr, pa=>%85)
520929*	Pamuk men (diğer, ağartılmış, m2>200gr, pa=>%85)
520931*	Pamuk men (bez ayağı, boyalı, m2>200gr, pa=>%85)
520932*	Pamuk men (3lü/4lü dimi, boyalı, m2>200gr, pa=>%85)
520939*	Pamuk men (diğer, boyalı, m2>200gr, pa=>%85)
520941*	Pamuk men (bezayağı, renkli ipliklerden, m2>200gr, pa=>%85)
520942*	Pamuk men (denim, renkli ipliklerden, m2>200gr, pa=>%85)
520943*	Pamuk men (3lü/4lü dimi, renkli ipliklerden, m2>200gr, pa=>%85)
520949*	Pamuk men (diğer; m2>200gr, pamuk=>%85, renkli iplikten)
520951*	Pamuk men (baskı, diğer dokuma, bez ayağı, m2>200gr, pa=>%85)
520952*	Pamuk men (baskı, diğer dokuma, 3lü/4lü dimi, m2>200gr, pa=>%85)
520959*	Pamuk men (diğer dokuma, diğer, m2>200gr, pa=>%85)
521011*	Pamuk men (bez ayağı;m2<200gr, pamuk<%85 ağarmamış)
521012*	Pamuk men (en>165cm, 3lü/4lü dimi, ağarmamış, +su/sen, m2<=200gr, pa<%85)
521019*	Pamuk men (en>165cm, diğer, ağarmamış, su/sen, m2<=200gr, pa<%85)
521021*	Pamuk men (bez ayağı;m2<200gr, pamuk<%85) ağartılmış
521022*	Pamuk men (en>165cm, 3lü/4lü dimi, ağarmış, su/sen, m2<=200gr, pa<%85)
521029*	Pamuk men (diğer, en>165cm, ağarmış, su/sen, m2<=200gr, pa<%85)
521031*	Pamuk men (bez ayağı;m2<200gr, pamuk<%85, boyanmış)
521032*	Pamuk men (3lü/4lü dimi, boyalı, su/sen, m2<=200gr, pa<%85)
521039*	Pamuk men (diğer, boyalı, su/sen, m2<=200gr, pa<%85)
521041*	Pamuk men (bez ayağı, renkli iplik, +suni/sent, m2<=200gr, pa<%85)
521042*	Pamuk men (3lü/4lü dimi, renkli iplik, +suni/sent, m2<=200gr, pa<%85)
521049*	Pamuk men (diğer, renkli iplik, +suni/sent, m2<=200gr, pa<%85)
521051*	Pamuk men (bez ayağı, baskılı, +suni/sent, m2<=200gr, pa<%85)
521052*	Pamuk men (3lü/4lü dimi, baskılı, +suni/sent, m2<=200gr, pa<%85)
521059*	Pamuk men (diğer, baskılı, +sun/sentetik, m2<=200gr, pa<%85)
521111*	Pamuk men (bezayağı, ağarmamış, +suni/sent, m2>200gr, pa<%85)
521112*	Pamuk men (3lü/4lü dimi ağarmamış, +suni/sent, m2>200gr, pa<%85)
521119*	Pamuk men (diğer ağarmamış, +suni/sentetik, m2>200gr, pa<%85)
521121*	Pamuk men (bezayağı, ağartılmış, +suni/sent, m2>200gr, pa<%85)
521122*	Pamuk men (3lü/4lü dimi, ağarmış, +suni/sent, m2>200gr, pa<%85)
521129*	Pamuk men (diğer, ağartılmış, +suni/sentetik, m2>200gr, pa<%85)
521131*	Pamuk men (bez ayağı, boyalı, +suni/sent, m2>200gr, pa<%85)
521132*	Pamuk men (3lü/4lü dimi, boyalı, +suni/sent, m2>200gr, pa<%85)
521139*	Pamuk men (diğer, +suni/sentetik, m2>200gr, pa<%85)
521141*	Pamuk men (bezayağı, renkli iplik, +suni/sent, m2>200gr, pa<%85)
521142*	Pamuk men (denim, renkli iplikten, +suni/sent, m2>200gr, pa<%85)

521143*	Pamuk men (3lü/4lü dimi, renkli iplik, +suni/sent, m2>200gr, pa<%85)
521149*	Diğer dokuma (m2>200gr, pamuk<%85, suni-sentetik, renkli iplik)
521151*	Pamuk men (fasonesiz, bez ayağı, baskılı, +suni/sent, m2>200gr, pa<%85)
521152*	Pamuk men (3lü/4lü dimi, baskılı, +suni/sent, m2>200gr, pa<%85)
521159*	Pamuk men (diğer, baskılı, +suni/sent, m2>200gr, pa<%85)
521211*	Pamuk men (m2<= 200gr. ağarmamış)
521212*	Pamuk men (m2<200gr, ağartılmış)
521213*	Pamuk men (m2<200gr, boyanmış)
521214*	Pamuk men (m2<200gr, renkli iplikten)
521215*	Pamuk men (m2<200gr, baskılı)
521221*	Pamuk men (m2<200gr ağarmamış)
521222*	Pamuk men (m2>200gr; ağartılmış)
521223*	Pamuk men (m2>200gr, boyanmış)
521224*	Pamuk men (m2>200gr, renkli iplikten)
521225*	Pamuk men (m2>200gr, baskılı)
530110*	Keten; ham/suda ıslatılmış
530121*	Keten; kırılmış/kabukları çıkarılmış
530129*	Keten; diğer
530130*	Keten kırıktık ve döküntüleri
530210*	Kendir; ham/suda ıslatılmış
530290*	Kendir kırıktık ve döküntüleri
530310*	Jüt, bitki iç kabuklarının dokunabilir diğ.lifleri; ham, ıslatılmış
530390*	Jüt, bitki iç kabuğu liflerinin kırıktık, döküntüleri
530410*	Sisal ve agave cinsi dokunabilir diğer lifler (ham)
530490*	Sisal ve agave cinsi liflerinin kırıktık ve döküntüleri
530511*	Hindistan cevizi dokunabilir lif, kırıktık döküntüleri; ham
530519*	Hindistan cevizi dokunabilir lif, kırıktık döküntüleri;diğer
530521*	Abaka dokunabilir lif, kırıktık döküntüleri; ham
530529*	Abaka dokunabilir lif, kırıktık döküntüleri; diğer
530590	Dokumaya elverişli diğer bitkisel lif, kırıktık, döküntüleri
530610*	Keten iplik; tek kat
530620*	Keten iplik; rötör (çok katlı bükülü)/kable (katlı bükülü)
530710*	Jüt ve diğer bitki kabuğu liflerinden tek kat iplikler
530720*	Jüt, bitki iç kabuğu lif iplikleri; rötör/kable
530810*	Hindistan cevizi ipliği (koko)
530820*	Kendir ipliği
530890*	Diğer bitkisel lifden iplikler
530911*	Keten dokuma (keten=>%85 ağırlık)
530919*	Keten mensucat (keten=>%85)
530921*	Keten dokuma (keten<%85 ağırlık)
530929*	Keten mensucat (keten<%85)
531010*	Jüt-bitki iç kabuğundan dokumalar (ağartılmamış)
531090*	Jüt, bitki iç kabuğu lif iplikleri (en>150cm, diğer)
531100*	Dokumaya elverişli diğer bitkisel lifden dokumalar
540110*	Sentetik lifden dikiş ipliği
540120*	Suni lifden dikiş ipliği
540210*	Naylon/poliamidlerden elde edilen dayanıklı iplik
540220*	Poliesterden ipl (dikiş hariç) dtex>660, yük. mukavemetli (toptan)
540231*	Naylon, poliamid esaslı dokunmuş iplikler (katı 50 teks)
540232*	Naylon, diğer poliamid tekstür. ipl (dik.hariç)tekkat (tex>50, yük.muk, toptan)
540233*	Poliesterden tekstürize iplik (dikiş hariç)
540239*	Diğer sentetik lif iplikleri (toptan)
540241*	Naylon, diğer poliamidinden iplik (dikiş hariç) tekkat/m'de en fazla 50 tur bükülmüş
540242*	Poliesterden kısmen çekimli iplik (dikiş hariç) 50tur, toptan
540243*	Poliesterlerden diğer iplikler (dikiş hariç) 50tur (toptan)
540249*	Diğer sentetik lif iplikleri; tek kat, 1m<50 tur

540251*	Naylon, diğer poliamidden iplik (dik.hariç)m'de 50 turdan fazla bükülmüş
540252*	Poliesterlerden iplik (dik.hariç)m'de 50 turdan fazla bükülmüş
540259*	Diğer sentetik lifden tek kat iplikler; 1 m.si 50 tur ve +
540261*	Naylon, diğer poliamidlerden iplik (dik.hariç) rötar/kable diğer iplikler
540262*	Poliesterlerden iplik (dik.hariç) rötar/kable diğer iplikler
540269*	Diğer sentetik elyaftan rötar, kable diğer iplikler
540310*	Viskoz ipeği ipliği (dikiş hariç) mukavemetli (toptan)
540320*	Suni lifden tekstürize iplik (toptan)
540331*	Viskoz ipeğinden (bükülmemiş/metrede en fazla 120 tur)
540332*	Viskoz ipeğinden (metrede 120 turdan fazla bükülmüş)
540333*	Selüloz asetattan tek kat iplik
540339*	Diğer suni filament iplikleri (dikiş hariç) toptan
540341*	Viskoz ipeğinden suni iplik (dikiş hariç) rötar/kable (toptan)
540342*	Selüloz asetattan suni iplik (dikiş hariç) rötar/kable (toptan)
540349*	Diğer suni filament iplik (dikiş hariç) rötar/kable (toptan)
540410*	Monofiller-sentetik maddeden
540490*	Şerit-benzerleri;sentetik maddeden
540500*	Suni monofilamentler (67 desiteks/daha fazla)
540610*	Sentetik filament iplikler (dikiş ipliği hariç); perakende
540620*	Suni filament iplikler (dikiş ipliği hariç) perakende
540710*	Naylon, poliamid, poliester dayanıklı ipliklerinde dokumalar
540720*	Sentetik şerit-benzerlerinden dokumalar
540730*	Sentetik iplikleri yapıştırıcı ile birleştirilmiş dokumalar
540741*	Diğer dokunmuş men; diğer, naylon, poliamid=>%85
540742*	Diğer dokunmuş men; diğer, boyanmış, naylon/poliamid=>%85
540743*	Diğer dokunmuş men; diğer, renkli ipliklerden, naylon/poliamid=>%85
540744*	Diğer dokunmuş men; baskılı, naylon/diğer poliamid=>%85
540751*	Diğer dokunmuş men; tekstürize poliester=>%85
540752*	Diğer dokunmuş men; boyanmış, tekstürize poliester=>%85
540753*	Diğer dokunmuş men; renkli ipliklerden, tekstürize poliester=>%85
540754*	Diğer dokunmuş men; baskılı, tekstürize poliester=>%85
540761*	Diğer dokunmuş men (tekstürize edilmemiş poliester=>%85)
540769*	Dokumalar (tekstrüze edilmiş poliester elyafı >% 85)
540771*	Diğer dokunmuş men; diğer, diğer sentetik filemant =>%85
540772*	Diğer dokunmuş men; boyanmış, sentetik fil=>%85
540773*	Diğer dokunmuş men; renkli ipliklerden, sentetik fil=>%85
540774*	Diğer dokunmuş mensucat; baskılı, sentetik filamentsucatt=>%85
540781*	Diğer dokunmuş mens; sent.fil.<%85, pamuk karışık
540782*	Diğer dokunmuş mens; boyanmış, sent.fil.<%85, pamuk karışık
540783*	Diğer dokunmuş men (renkli ipliklerden, sent.fil.<%85, pamuk karışık)
540784*	Diğer dokunmuş men (baskılı ipliklerden, sent.fil.<%85, pamuk karışık)
540791*	Diğer dokunmuş men; sentetik filament ipliğinden
540792*	Diğer dokunmuş men; boyanmış, sentetik filament ipliğinden
540793*	Diğer dokunmuş mens; renkli ipliklerden, sentetik filament ipliğinden
540794*	Diğer dokunmuş mens; baskılı, sentetik filament ipliğinden
540810*	Viskoz ipeği mukavemetli ipliğinden dokunmuş mensucat
540821*	Diğer dokunmuş mens; suni fil.şerit, vb.=>%85
540822*	Dokumalar (%85 ve fazla suni lif içeren;boyanmış)
540823*	Dokumalar (%85 ve fazla suni iplik içeren; renkli iplikten)
540824*	Diğ dokuma mensucat; baskılı, suni filament şerit vb.=>%85
540831*	Diğer dokunmuş mensucat
540832*	Diğer dokunmuş mensucat; boyanmış
540833*	Diğer dokunmuş mensucat; renkli ipliklerden
540834*	Diğer dokunmuş mensucat; baskılı
550000	Sentetik ve suni devamsız lifler
550110*	Sentetik filament demetleri; naylon/diğer poliamidlerden

550120*	Sentetik filament demetleri; poliesterlerden
550130*	Sentetik filament demetleri; akrilik/modakrilikten
550190*	Sentetik filament demetleri-diğer
550200*	Suni lif demetleri
550310*	Naylon/diğer poliamidlerden devamsız lifler
550320*	Sentetik devamsız lifler; poliesterlerden
550330*	Sentetik devamsız lifler; akrilik/modakrilikten
550340*	Sentetik devamsız lifler; polipropilenden
550390*	Diğer sentetik devamsız lifler (işlem görmemiş)
550410*	Suni devamsız (işlem görmemiş) (viskoz ipeğinden)
550490*	Suni devamsız (işlem görmemiş)
550510*	Sentetik lif döküntü
550520*	Döküntüler (suni lifden)
550610*	Naylon/diğer poliamidlerden lif ve döküntüler
550620*	Poliesterden lif ve döküntü
550630*	Akrilik veya modakrilikten lif ve döküntü
550690*	Diğer sentetik devamsız lifler; ileri işlem görmüş
550700*	Suni devamsız lifler (taranmış, ileri işlem görmüş)
550810*	Sentetik devamsız lifden dikiş ipliği
550820*	Suni devamsız lifden dikiş ipliği
550911*	Sentetik devamsız lif ipl.; tek kat, naylon/diğer poliami=>%85 (toptan)
550912*	Sentetik devamsız lif ipl.; röt/kab, naylon/diğer poliami=>%85 (toptan)
550921*	Ağırlık; %85 fazla poliester tek kat iplik (devamsızdan)
550922*	Ağırlık; %85 fazla poliester;rötar, kable iplik (devamsızdan)
550931*	Ağırlık; %85< akrilik, modakrilik tek kat iplik (devamsızdan)
550932*	Ağırlık; %85< akrilik, modakrilik rötar, kable iplik
550941*	Ağırlık; %85-fazla sentetik devamsız elyaf;tek kat iplik
550942*	Ağırlık; %85< sentetik devamsız elyaf;rötar, kable iplikler
550951*	Devamsız poliester lif diğer ipl.; suni devamsız lif karışık (toptan)
550952*	Devamsız poliester lifleri ile yün/ince kıl karışımı iplikler
550953*	Poliest.devamsız lif ipl.-pamuk karışık. (toptan)
550959*	Poliester devamsız lif iplikler-diğer, toptan
550961*	Devamsız akrilik, modakrilik ile yün, ince kıl karışımı iplik
550962*	Devamsız akrilik/modakrilik lif ipl; pamuk karışık (toptan)
550969*	Devamsız akrilik/modakrilik lif ipl-diğer, toptan
550991*	Devamsız sentetik liflerle yün, ince kıl karışımı iplikler
550992*	Sent.devamsız lif ipl; diğer, pamuk karışık (toptan)
550999*	Sent.devamsız liflerden iplikler; diğer (toptan)
551011*	Diğer iplik; tekkat, suni devamsız lif=>%85 (toptan)
551012*	Diğer iplik-rötar/kable, suni devamsız lif=>%85 (toptan)
551020*	Diğer iplik; yün/kıl karışık, suni devamsız lif=>%85 (toptan)
551030*	Diğer iplik-pamuk karışık, suni devamsız lif=>%85 (toptan)
551090*	Diğer iplik-diğer, suni devamsız lif=>%85 (toptan)
551110	Diğer iplik-diğer, sentetik devamsız lif=>%85, perakende
551120	Diğer iplik-diğer, sentetik devamsız lif<%85, perakende
551130	Diğer iplik; suni devamsız liflerden (perakende)
551211*	Dokunmuş mensucat; poliester lifi=>%85
551219*	Dokunmuş mensucat;poliester=>%85 ağırlık, diğer
551221*	Dokunmuş mensucat;akrilik/modakrilik=>%85
551229*	Dokunmuş mensucat;akrilik/modakrilik=>%85, diğer
551291*	Mensucat; ağartılmamış/ağartılmış, diğer devamsız sent.lif=>%85
551299*	Dokunmuş mensucat;sentetik devamsız lif<%85, baskılı
551311*	Devamsız poliester, pamuk karışımı düz dokuma
551312*	Mensucat-devamsız poliester <%85, 3lü/4lü dimi, a, m2<=170gr
551313*	Mensucat-devamsız poliester <%85, diğer, m2<=170gr
551319*	Mensucat; devamsız sentetik lif<%85, m2<=170gr.

551321*	Devamsız poliester lif, pamuk karışımı bez ayağı;boyanmış
551322*	Mensucat; devamsız poliester <%85, 3lü/4lü dimi, boyanmış, m2<=170gr
551323*	Mensucat; devamsız poliester <%85, diğer, boyanmış, m2<=170gr
551329*	Mensucat; devamsız sent<%85, boyanmış; m2<=170gr.
551331*	Mensucat; bez ayağı, renkli iplik, devamsız poliester<%85, diğer, m2<=170gr
551332*	Mensucat; 3lü/4lü dimi, renkli iplikten, devamsız poliester<%85, m2<=170gr
551333*	Mensucat; renkli iplikten, diğer devamsız sentetik lif<%85, m2<=170gr
551339*	Mensucat; devamsız sentetik lif<%85, renkli iplikten, m2<=170gr.
551341*	Mensucat; bez ayağı, baskılı, devamsız poliester<%85, m2<=170gr
551342*	Mensucat; 3lü/4lü dimi, baskılı, devamsız poliester<%85, m2<=170gr
551343*	Mensucat; baskılı, devamsız sentetik lif<%85, m2<=170gr
551349*	Devamsız lif dok.mensucat.-diğer, sent<%85, baskılı, m2<=170gr.
551411*	Mensucat; bez a, devamsız poliester<%85, m2>170gr
551412*	Mensucat; 3lü/4lü dimi, a.mamış/a.mış, d.msız poliester<%85, m2>170gr
551413*	Mensucat; a.mamış/a.mış, d.msız poliester<%85, m2>170gr
551419*	Mensucat; , diğer devamsız sent.lif<%85, m2>170gr
551421*	Mensucat; bez ayağı, boyanmış, devamsız poliester<%85, m2>170gr
551422*	Mensucat; 3lü/4lü dimi, boyanmış, devamsız poliester<%85, m2>170gr
551423*	Mensucat; boyanmış, devamsız poliester<%85, m2>170gr
551429*	Mensucat; boyanmış, diğer devamsız sent.lif<%85, m2>170gr
551431*	Mensucat; bez ayağı, renkli ipl, devamsız poliester<%85, m2>170gr
551432*	Mensucat; 3lü/4lü dimi, renkli ipl, devamsız poliester<%85, m2>170gr
551433*	Mensucat; renkli ipl, devamsız poliester<%85, m2>170gr
551439*	Mensucat; renkli ipl, diğer devamsız sent.lif<%85, m2>170gr
551441*	Mensucat; bez ayağı, baskılı, devamsız poliester<%85, m2>170gr
551442*	Mensucat; 3lü/4lü dimi, baskılı, devamsız poliester<%85, m2>170gr
551443*	Mensucat; baskılı, devamsız poliester<%85, m2>170gr
551449*	Mensucat; baskılı, diğer devamsız sent.lif<%85, m2>170gr
551511*	Devamsız poliester+viskoz ipeği liflerinden
551512*	Devamsız poliester, suni, sentetik karışımı dokumalar
551513*	Devamsız poliester+yün/ince kıl karışımı dokumalar
551519*	Diğer devamsız poliester karışimli dokumalar
551521*	Devamsız akrilik/modakrilik+sentetik/suni karışımı dokumalar
551522*	Devamsız akrilik/modakrilik+yün/ince kıl karışımı dokumalar
551529*	Devamsız diğer akrilik/modakrilikli karışımlardan dokumalar
551591*	Devamsız sentetik-suni karışımı dokumalar
551592*	Devamsız sentetik elyaf+yün/ince kıl karışımı dokumalar
551599*	Devamsız sentetik elyafın diğer karışımları ile dokumalar
551611*	Diğer mensucat (suni devamsız lif=>%85)
551612*	Diğer mensucat (boyanmış, suni devamsız lif=>%85)
551613*	Diğer mensucat (renkli ipliklerden, suni devamsız lif=>%85)
551614*	Diğer mensucat (baskılı, suni devamsız lif=>%85)
551621*	Diğer mensucat (suni devamsız lif<%85)
551622*	Diğer mensucat (boyanmış, suni devamsız lif<%85)
551623*	Dokunmuş mensucat (devamsız suni lif<%85) renkli iplik
551624*	Diğer mensucat (baskılı, suni devamsız lif<%85)
551631*	Diğer mensucat (suni devamsız lif<%, yün/kıl karışık)
551632*	Diğer mensucat (boyanmış, suni devamsız lif<%, yün/kıl karışık)
551633*	Diğer mensucat (renkli ipliklerden, suni devamsız lif<%, yün/kıl karışık)
551634*	Diğer mensucat (baskılı, suni devamsız lif<%, yün/kıl karışık)
551641*	Diğer mensucat (suni devamsız lif<%, pamuk karışık)
551642*	Diğer mensucat (boyanmış, suni devamsız lif<%, pamuk karışık)
551643*	Diğer mensucat (renkli ipliklerden, suni devamsız lif<%, pamuk karışık)
551644*	Diğer mensucat (baskılı, suni devamsız lif<%, pamuk karışık)
551691*	Diğer mensucat [(suni devamsız lif<% (diğer)]
551692*	Diğer mensucat [(boyanmış, suni devamsız lif<% (diğer)]

551693*	Diğer mensucat [(renkli ipliklerden, suni devamsız lif<%(diğer)]
551694*	Diğer mensucat [(baskılı, suni devamsız lif<%(diğer)]
560110	Vatkadan hijyenik havlu-tampon, bebekler bezleri vb eşya
560121*	Pamuk esaslı votka; vatkadan diğer eşya
560122*	Sentetik-suni elyaf esaslı vatkadan diğer eşya
560129*	Diğer votka ve vatkadan mamul diğer eşya (uzunluğu<=5mm)
560130*	Dokunabilir maddelerin kırıntı, toz ve tarazları
560210*	Keçe (iğne işi, dikiş, trikotaj usulü birleştirilmiş elyaf)
560221*	Keçe (diğer, yün/ince kıldan, emdirilmemiş, sıvanmamış, kaplanmamış/laminesiz)
560229*	Keçe (diğer dokumaya elverişli maddeden)
560290*	Keçe (diğer)
560311*	Dokunmamış mensucat [dokunabilir sentetik/suni lifden (m2 ağır; 25gr. ve az)]
560312*	Dokunmamış mensucat [dokunabilir sentetik/suni lifden (m2 ağır; 25..70gr.)]
560313*	Dokunmamış mensucat [dokunabilir sentetik/suni lifden (m2 ağır; 70..150gr.)]
560314*	Dokunmamış mensucat [dokunabilir sentetik/suni lifden (m2 ağır; 150gr. ve +)]
560391*	Dokunmamış mensucat [diğer (m2 ağır;25gr.ve az)]
560392*	Dokunmamış mensucat [diğer (m2 ağır; 25..70gr.)]
560393*	Dokunmamış mensucat [diğer (m2 ağır;70..150gr.)]
560394*	Dokunmamış mensucat [diğer (m2 ağır; 150gr. ve +)]
560410*	Dokumaya elverişli maddelerle kaplanmış kauçuk ip ve halatlar
560420*	Poliamid, poliester, viskoz ipeğinden mukavemetli iplikler (emdirilmiş/sıvanmış)
560490*	Diğer dokumaya elverişli maddelerle kaplanmış kauçuk ip ve halatlar
560500*	Dokunabilir ipliklerden metalize iplikler
560600*	Gipe iplikler, monofiller, şeritler, tırtıl iplikler vb
560710*	Jütten/bitki iç kabuklarının dokumaya elverişli diğer liflerinden
560721*	Bıçerbağlar ipleri
560729*	Sisal/agaveden ip, halat, kordon
560741*	Polietilen/polipropilenden bıçer, bağlar ipleri
560749*	Polietilen/polipropilenden kordon, ip, halat vd sicimler
560750*	Diğer sentetik lifden sicim, ip, halat vb.
560790*	Diğer liflerden iplik
560811*	Hazır balık ağları;sentetik-suni maddeden
560819*	Diğer hazır ağlar;sentetik-suni maddeden
560890*	Diğer ağ ve fileler
560900*	Tarifenin başka yerinde yeralmayan/belirtilmeyen sicim, iplik, halatlar
570110	Yün/ince kıldan düğümlü sarmalı halılar, yer kaplamaları
570190	Diğer dokumaya elverişli maddeden halılar, yer kaplamaları
570210	Kilim, sumak, karaman ve elde dokunmuş benzeri yer döşemeleri
570220	Yer kaplaması; koko lifinden (tuftte veya floke edilmemiş)
570231	Yün/ince kıldan yer kaplamaları (tuftte veya floke edilmemiş)
570232	Sentetik/suni liften yer kaplamaları (tuftte veya floke edilmemiş)
570239	Diğer maddelerden yer kaplamaları (tuftte veya floke edilmemiş)
570241	Yün/ince kıldan kadife şeklinde dokumalar (hazır eşya halinde)
570242	Sentetik/suni elyaftan kadife şeklinde dokunmuş hazır eşya
570249	Yer kaplamaları (havlı, hazır eşya, tuftte/floke edilmemiş)
570251	Yer kaplaması (yün/ince kıldan, havsız, hazır eşya olma, tufttesiz/flokesiz)
570252	Yer kaplaması (sentetik/suni maddeden, havsız, hazır eşya olma, tufttesiz/flokesiz)
570259	Yer kaplaması (hazır eşya olmayan, tufttesiz/flokesiz)
570291	Yer kaplaması (yün/ince kıldan, havsız, hazır eşya, tufttesiz/flokesiz)
570292	Yer kaplaması (sentetik/suni maddeden, havsız, hazır eşya, tufttesiz/flokesiz)
570299	Yer kaplaması (diğer maddelerden)
570310	Halı ve yer kaplaması (yün/ince kıldan, tuftte edilmiş)
570320	Naylon/diğer poliamidlerden tuftte halı (yer kaplamaları)
570330	Suni/sentetik tuftte halı (yer kaplamaları)
570390	Halı ve yer kaplaması (dokunabilir diğer maddeden)
570410	Yer kaplaması; keçeden halı, [(karo; 0.3 m2 <) tufttesiz/flokesiz]

570490	Keçeden halı, diğer yer kaplamaları (tuftesiz/flokesiz)
570500	Diğer halı ve yer kaplamaları (dokumaya elverişli diğer maddelerden)
580110*	Dokunmuş mensucat (yün/ince kıldan)
580121*	Dokunmuş mensucat (pamuktan, kesilmemiş atkı iplikli kadife, pelüş, fasoneli)
580122*	Dokunmuş mensucat (pamuklu, kesilmiş atkı iplikli (fitilli) kadife ve pelüş)
580123*	Dokunmuş mensucat (pamuklu, atkı iplikli diğer kadife ve pelüş)
580124*	Dokunmuş mensucat (pamuklu, kesilmemiş çözgü iplikli (epengle)kadife ve pelüş)
580125*	Dokunmuş mensucat (pamuklu, kesilmiş çözgü iplikli kadife ve pelüş)
580126*	Dokunmuş tırtıl mensucat (pamuklu)
580131*	Dokunmuş mensucat (suni/sen liften, kesilmemiş atkı iplikli kadife ve pelüş)
580132*	Dokunmuş mensucat (suni/sen liften, kesilmiş atkı iplikli (fitilli)kadife ve pelüş)
580133*	Dokunmuş mensucat (suni/sen liften, atkı iplikli diğer kadife ve pelüş)
580134*	Dokunmuş mensucat (suni/sen liften, kesilmemiş çözgü iplikli (epengle)kadife ve pelüş)
580135*	Dokunmuş mensucat (suni/sen liften, kesilmiş çözgü iplikli kadife ve pelüş)
580136*	Dokunmuş tırtıl mensucat (sentetik/suni liften)
580190*	Diğer dokumaya elverişli maddeden kadife, pelüş, vb.mensucat
580211*	Havlü cinsi bukleli mensucat (pamuktan, ağartılmamış)
580219*	Havlü cinsi bukleli mensucat (pamuktan, diğer)
580220*	Havlü cinsi bukleli mensucat (dokumaya elverişli maddelerden)
580230*	Havlü cinsi tuftedilmiş mensucat (dokumaya elverişli maddelerden)
580310*	Gaz mensucat (pamuklu)
580390*	Gaz mensucat (diğer maddeden)
580410*	Tüller (diğer file mensucat)
580421*	Makinede yapılmış dantelalar;sentetik-suni lifden
580429*	Makinede yapılmış dantelalar;diğer maddeden
580430*	Dantela; el işi, dokunmuş/örme hariç
580500*	Duvar halısı; el dokuması/iğne işlemesi
580610*	Kordela; kadife, pelüş ve tırtıl mensucat, dokunabilir maddelerden
580620*	Kordela; ağırlık itibariyle elastomerik/kauçuk iplik=>%5
580631*	Diğer kordela; pamuklu
580632*	Sentetik-suni lifden dokunmuş kordelalar
580639*	Diğer kordela; dokumaya elverişli maddelerden
580640*	Kordela (boldükler) diğer
580710*	Dokunmuş etiket, marka vb.eşya-parça, şerit, şekilli kesilmiş
580790*	Diğer dokumaya elverişli maddeden etiket, marka vb eşya
580810*	Kordon, saçak, ponpon, işlenmemiş şeritçi eşyası; parça halinde
580890*	Kordon, saçak, ponpon, işlenmemiş şeritçi eşyası
580900*	Metal/metalize ipliklerden mensucat; giyim ve döşemecilikte kullanılan
581010*	Kimyasal işlemler-zemin dokuması kesilerek çıkarılmış işleme
581091*	Pamuktan işlemler (parça, şerit-motifler)
581092*	Sentetik-suni lifden işlemler
581099*	Dokumaya elverişli diğer maddeden işlemler
581100*	Kapitoneli mensucat (parçalı)
590110*	Kitap dış kapağında kullanılan zamb/nişastayla sıvanmış mensucat
590190*	Mühendis muşambası/şeffaf bezler; hazır tualler
590210*	Naylon/poliamid esaslı mensucat;iç-dış lastik için
590220*	Poliester esaslı iç-dış lastiği mensucatı
590290*	Viskoz ipeği vb.maddeden iç-dış lastiği için mensucat
590310*	Polivinil klorür ile sıvanmış, emdirilmiş, kaplanmış mensucat
590320*	Mensucat; poliüretan emdirilmiş, sıvanmış, kaplanmış
590390*	Diğer plastikler emdirilmiş, sıvanmış, kaplanmış mensucat
590410	Linoleum
590490	Diğer yer kaplamaları
590500*	Duvar kaplamaları (dokumaya elverişli maddeden)
590610*	Yapışkan kauçuklu bant (en=<20cm)
590691*	örme kauçuklu mensucat

590699*	Diğer kauçuklu mensucat (nakil vasıtası lastiği için hariç)
590700*	Emdirilmiş, sıvanmış, kaplanmış diğer mensucat; dekorlar, fonlar
590800*	Dokunmuş, örülmüş fitiller, lamba gömlekleri
590900*	Dokumaya elverişli maddeden hortumlar
591000*	Dokumaya elverişli maddelerden taşıyıcı/transmisyon kolonları
591110*	Kard garnitürü için kauçuk, deri vb kaplı, sıvalı, lamineli men, keçeli men.
591120*	Dokumaya elverişli maddelerden elektrikli mensucat ve gaz mensucat
591131*	Ağır keçe, mensucat-makine parçası; m ² <650gr
591132*	Ağır keçe, mensucat-makine parçası; m ² ≥650gr
591140*	Yağ presinde/benzeri işlerde kullanılan tasir torbaları
591190*	Dokumaya elverişli maddelerden diğer teknik eşya
600110*	örme; uzun tüylü mensucat
600121*	örme; tüylü mensucat (pamuktan, bukleli)
600122*	örme; tüylü mensucat (sentetik/suni lifden, bukleli)
600129*	Örme; bukleli, tüylü mensucat (diğer maddeden)
600191*	örme; tüylü mensucat (pamuktan)
600192*	örme; tüylü mensucat (sentetik/suni lifden)
600199*	Örme; tüylü mensucat (diğer maddeden)
600240	Diğer örme mensucat (en≤30cm, elastomerik iplik (kauçuk hariç)≥%5)
600290	Diğer örme mensucat (diğer; en≤30cm, elastomerik/kauçuk iplik≥%5)
600310	Diğer örme mensucat (yün/ince kıl, en≤30cm)
600320	Diğer örme mensucat (pamuktan, en≤30cm)
600330	Diğer örme mensucat (sentetik lifden, en≤30cm)
600340	Diğer örme mensucat (suni lifden, en≤30cm)
600390	Diğer örme mensucat (diğerlerinden, en≤30cm)
600410	Diğer örme mensucat (en>30cm, elastomerik/ (kauçuk hariç)≥%5)
600490	Diğer örme mensucat (diğer; en>30cm, elastomerik/kauçuk iplik≥%5)
600510	Çözümlü tipi örgülü diğer mensucat (yün/ince kıldan)
600521	Çözümlü tipi örgülü diğer mensucat (pamuktan)
600522	Çözümlü tipi örgülü diğer mensucat (pamuktan, boyanmış)
600523	Çözümlü tipi örgülü diğer mensucat (pamuktan, farklı renkli ipliklerden)
600524	Çözümlü tipi örgülü diğer mensucat (pamuktan, baskılı)
600531	Çözümlü tipi örgülü diğer mensucat (sentetik, ağırtılmış/ağırtılmamış)
600532	Çözümlü tipi örgülü diğer mensucat (sentetik, boyanmış)
600533	Çözümlü tipi örgülü diğer mensucat (sentetik, farklı renkteki iplikten)
600534	Çözümlü tipi örgülü diğer mensucat (sentetik, baskılı)
600541	Çözümlü tipi örgülü diğer mensucat (suni liften)
600542	Çözümlü tipi örgülü diğer mensucat (suni liften, boyanmış)
600543	Çözümlü tipi örgülü diğer mensucat (suni liften, farklı renkli iplikten)
600544	Çözümlü tipi örgülü diğer mensucat (suni liften, baskılı)
600590	Çözümlü tipi örgülü diğer mensucat (diğerlerinden)
600610	Diğer örme mensucat (yünde/ince kıldan)
600621	Diğer örme mensucat (pamuktan)
600622	Diğer örme mensucat (pamuktan, boyanmış)
600623	Diğer örme mensucat (pamuktan, farklı renkli iplikten)
600624	Diğer örme mensucat (pamuktan, baskılı)
600631	Diğer örme mensucat (sentetik liften)
600632	Diğer örme mensucat (sentetik liften, boyanmış)
600633	Diğer örme mensucat (sentetik liften, farklı renkteki iplikten)
600634	Diğer örme mensucat (sentetik liften, baskılı)
600641	Diğer örme mensucat (suni liften, ağırtılmış/ağırtılmamış)
600642	Diğer örme mensucat (suni liften, boyanmış)
600643	Diğer örme mensucat (suni liften, farklı renkteki iplikten)
600644	Diğer örme mensucat (suni liften, baskılı)
600690	Diğer örme mensucat (diğer hallerde)
610110	Erkek/erkek çocuk için dış giyim; yün, ince hayvan kıldan (örme)

610120	Erkek/erkek çocuk için dış giyim; pamuktan (örme)
610130	Erkek/erkek çocuk için dış giyim; sentetik/suni lifden (örme)
610190	Erkek/erkek çocuk için dış giyim; dokunabilir diğer maddelerden (örme)
610210	Kadın/kız çocuk için dış giyim; yün, ince hayvan kılından (örme)
610220	Kadın/kız çocuk için dış giyim; pamuktan (örme)
610230	Kadın/kız çocuk için dış giyim; suni/sentetik lifden (örme)
610290	Kadın/kız çocuk için dış giyim; dokunabilir diğer maddelerden (örme)
610311	Erkek/erkek çocuk için takım elbise; yün/ince hayvan kılından (örme)
610312	Erkek/erkek çocuk için takım elbise; sentetik lifden (örme)
610319	Erkek/erkek çocuk için takım elbise; dokunabilir diğer maddeden (örme)
610321	Erkek/erkek çocuk için takım; yün/ince hayvan kılından (örme)
610322	Erkek/erkek çocuk için takım; pamuktan (örme)
610323	Erkek/erkek çocuk için takım; sentetik lifden (örme)
610329	Erkek/erkek çocuk için takım; dokunabilir diğer maddeden (örme)
610331	Erkek/erkek çocuk için ceket/blaze; yün/ince hayvan kılından (örme)
610332	Erkek/erkek çocuk için ceket/blaze; pamuktan (örme)
610333	Erkek/erkek çocuk için ceket/blaze; sentetik lifden (örme)
610339	Erkek/erkek çocuk için ceket/blaze; dokunabilir diğer maddeden (örme)
610341	Erkek/erkek çocuk için pantolon vs. yün/ince hayvan kılından (örme)
610342	Erkek/erkek çocuk için pantolon vs. pamuktan (örme)
610343	Erkek/erkek çocuk için pantolon vs. sentetik lifden (örme)
610349	Erkek/erkek çocuk için pantolon vs. dokunabilir diğer maddelerden (örme)
610411	Kadın/kız çocuk için takım elbise; yün/ince hayvan kılından (örme)
610412	Kadın/kız çocuk için takım elbise; pamuktan (örme)
610413	Kadın/kız çocuk için takım elbise; sentetik lifden (örme)
610419	Kadın/kız çocuk için takım elbise; dokunabilir diğer maddeden (örme)
610421	Kadın/kız çocuk için takım; yün/ince hayvan kılından (örme)
610422	Kadın/kız çocuk için takım; pamuktan (örme)
610423	Kadın/kız çocuk için takım; sentetik lifden (örme)
610429	Kadın/kız çocuk için takım; dokunabilir diğer maddeden (örme)
610431	Kadın/kız çocuk için ceket/blaze; yün/ince hayvan kılından (örme)
610432	Kadın/kız çocuk için ceket/blaze; pamuktan (örme)
610433	Kadın/kız çocuk için ceket/blaze; sentetik lifden (örme)
610439	Kadın/kız çocuk için ceket/blaze; dokunabilir diğer maddelerden (örme)
610441	Kadın/kız çocuk için elbise; yün/ince hayvan kılından (örme)
610442	Kadın/kız çocuk için elbise; pamuktan (örme)
610443	Kadın/kız çocuk için elbise; sentetik lifden (örme)
610444	Kadın/kız çocuk için elbise; suni lifden (örme)
610449	Kadın/kız çocuk için elbise; dokunabilir diğer maddeden (örme)
610451	Kadın/kız çocuk için etek ve pantolon etek; yün/ince hayvan kılından (örme)
610452	Kadın/kız çocuk için etek ve pantolon etek; pamuktan (örme)
610453	Kadın/kız çocuk için etek ve pantolon etek; sentetik lifden (örme)
610459	Kadın/kız çocuk için etek ve pantolon etek; dokunabilir diğer maddeden (örme)
610461	Kadın/kız çocuk için pantolon, şort vs. yün/ince hayvan kılından (örme)
610462	Kadın/kız çocuk için pantolon, şort vs. pamuktan (örme)
610463	Kadın/kız çocuk için pantolon, şort vs. sentetik lifden (örme)
610469	Kadın/kız çocuk için pantolon, şort vs. dokunabilir diğer maddeden (örme)
610510	Erkek/erkek çocuk için gömlek; pamuktan (örme)
610520	Erkek/erkek çocuk için gömlek; sentetik/suni lifden (örme)
610590	Erkek/erkek çocuk için gömlek; dokunabilir maddelerden (örme)
610610	Kadın/kız çocuk için pamuktan bluz, gömlek, gömlek; bluz (örme)
610620	Kadın/kız çocuk için bluz, gömlek, gömlek bluz; sentetik/suni lifden (örme)
610690	Kadın/kız çocuk için bluz, gömlek, gömlek bluz; dokunabilir maddeden (örme)
610711	Erkek/erkek çocuk için külot/silip; pamuktan (örme)
610712	Erkek/erkek çocuk için külot/silip; sentetik/liflerden (örme)
610719	Erkek/erkek çocuk için külot/silip; dokunabilir diğer maddeden (örme)

610721	Erkek/erkek çocuk için gece gömleği ve pijama; pamuktan (örme)
610722	Erkek/erkek çocuk için gece gömleği ve pijama; sentetik/suni lifden (örme)
610729	Erkek/erkek çocuk için gece gömleği ve pijama; dokunabilir diğer maddeden (örme)
610791	Erkek/erkek çocuk için diğer iç ve gece giyim eşyası; pamuktan (örme)
610792	Erkek/erkek çocuk için diğer iç ve gece giyim eşyası; sentetik/suni lifden (örme)
610799	Erkek/erkek çocuk için diğer iç ve gece giyim eşyası; dokunabilir diğer maddeden (örme)
610811	Kadın/kız çocuk için kombinezon, jüpon ve jüp; pamuktan (örme)
610819	Kadın/kız çocuk için kombinezon, jüpon ve jüp; dokunabilir diğer maddeden (örme)
610821	Kadın/kız çocuk için silip ve külot; pamuktan (örme)
610822	Kadın/kız çocuk için silip ve külot; sentetik ve suni lif. (örme)
610829	Kadın/kız çocuk için silip ve külot; dokunabilir diğer maddeden (örme)
610831	Kadın/kız çocuk için gecelik ve pijama; pamuktan (örme)
610832	Kadın/kız çocuk için gecelik ve pijama; sentetik ve suni lif. (örme)
610839	Kadın/kız çocuk için gecelik ve pijama; dokunabilir diğer maddelerden (örme)
610891	Kadın/kız çocuk için diğer iç ve gece giyim eşyası; pamuktan (örme)
610892	Kadın/kız çocuk için diğer iç ve gece giyim eşyası; sentetik/suni lif. (örme)
610899	Kadın/kız çocuk için diğer iç ve gece giyim eşyası; dokunabilir diğer maddeden (örme)
610910	Tişört, fanila, atlet vs. giyim eşyası; pamuktan (örme)
610990	Tişört, fanila, atlet vs. giyim eşyası; diğer maddelerden (örme)
611011	Kazak, süveter, hırka, yelek vb. yünden eşya (örme)
611012	Kazak, süveter, hırka, yelek vb. kaşmir keçisi kılından (örme)
611019	Kazak, süveter, hırka, yelek vb. diğer ince hayvan kılından (örme)
611020	Süveter/kazak/hırka/yelek vs. pamuktan (örme)
611030	Süveter/kazak/hırka/yelek vs. sentetik ve suni lifden (örme)
611090	Süveter/kazak/hırka/yelek vs. dokunabilir diğer maddeden (örme)
611110	Bebek için giyim eşyası; yün/ince kıldan (örme)
611120	Bebek için giyim eşyası; pamuktan (örme)
611130	Bebek için giyim eşyası; sentetik liften (örme)
611190	Bebek için diğer giyim, aksesuarı; dokunabilir diğer maddeden (örme)
611211	Spor kıyafetleri; pamuktan (örme)
611212	Spor kıyafetleri; sentetik lifden (örme)
611219	Spor kıyafetleri; dokunabilir maddelerden (örme)
611220	Kayak kıyafetleri; dokumaya elverişli maddelerden (örme)
611231	Erkek/erkek çocuk için yüzme kıyafeti; sentetik liften (örme)
611239	Erkek/erkek çocuk için yüzme kıyafeti; diğer maddeden (örme)
611241	Kadın/kız çocuk için yüzme kıyafeti; sentetik lifden (örme)
611249	Kadın/kız çocuk için yüzme kıyafeti; dokunabilir maddeden (örme)
611300	Emdirilmiş, sıvanmış mensucattan örülmüş giyim eşyası (örme)
611410	Diğer giyim eşyası; yün/ince hayvan kıllarından (örme)
611420	Diğer giyim eşyası; pamuktan (örme)
611430	Diğer giyim eşyası; suni/sentetik lifden (örme)
611490	Diğer giyim eşyası; dokunabilir diğer maddelerden (örme)
611511	Külotlu çorap; sentetik lifden (tek katı<67 dtex) (örme)
611512	Külotlu çorap; sentetik lifden (tek katı=>67 dtex) (örme)
611519	Külotlu çorap; dokunabilir diğer maddeden (örme)
611520	Kadınlar için uzun/dizaltı çorap; tek kat<67desitex (örme)
611591	Diğer çoraplar; yün/ince hayvan kıllarından (örme)
611592	Diğer çoraplar; pamuktan (örme)
611593	Diğer çoraplar; sentetik lifden (örme)
611599	Diğer çoraplar; dokunabilir diğer maddeden (örme)
611610	Eldiven; kauçuk ve plastik emdirilmiş, sıvanmış/kaplanmış (örme)
611691	Eldiven; yün/ince hayvan kıllarından (örme)
611692	Eldiven; pamuktan (örme)
611693	Eldiven; sentetik lifden (örme)
611699	Eldiven; dokunabilir diğer maddeden (örme)
611710	Şal, eşarp, atkı, kaşkol, peçe, duvak vb. dokunabilir maddeden (örme)

611720	Boyun bağı, papyon ve kravat; dokunabilir maddeden (örme)
611780	Diğer aksesuarlar; dokunabilir maddeden (örme)
611790	Parçalar; dokunabilir maddeden (örme)
620111	Erkek/erkek çocuk için palto, kaban vb. giysi; yün/ince kıldan
620112	Erkek/erkek çocuk için palto, kaban vb. giysi; pamuktan
620113	Erkek/erkek çocuk için palto, kaban vb. giysi; sentetik/suni lif.
620119	Erkek/erkek çocuk için palto, kaban vb. giysi; dokunabilir diğer maddelerden
620191	Erkek/erkek çocuk için anorak, rüzgarlık benzeri; yün/ince kıldan
620192	Erkek/erkek çocuk için anorak, rüzgarlık benzeri; pamuktan
620193	Erkek/erkek çocuk için anorak, rüzgarlık benzeri; sentetik ve suni lifden
620199	Erkek/erkek çocuk için anorak, rüzgarlık benzeri; dokunabilir diğer maddelerden
620211	Kadın/kız çocuk için palto, kaban vb. giysi; yün/ince kıldan
620212	Kadın/kız çocuk için palto, kaban vb. giysi; pamuktan
620213	Kadın/kız çocuk için palto, kaban vb. giysi; sentetik/suni lif.
620219	Kadın/kız çocuk için palto, kaban vb. giysi; dokunabilir diğer maddeden
620291	Kadın/kız çocuk için anorak/rüzgarlık vb; yün/ince kıldan
620292	Kadın/kız çocuk için anorak/rüzgarlık vb; pamuktan
620293	Kadın/kız çocuk için anorak/rüzgarlık vb; sentetik ve suni lifden
620299	Kadın/kız çocuk için anorak/rüzgarlık vb; dokunabilir diğer maddeden
620311	Erkek/erkek çocuk için takım elbise; yün/ince kıldan
620312	Erkek/erkek çocuk için takım elbise; sentetik lifden
620319	Erkek/erkek çocuk için takım elbise; dokunabilir diğer maddeden
620321	Erkek/erkek çocuk için takım halinde kıyafet; yün/ince kıldan
620322	Erkek/erkek çocuk için takım halinde kıyafet; pamuktan
620323	Erkek/erkek çocuk için takım halinde kıyafet; sentetik lifden
620329	Erkek/erkek çocuk için takım halinde kıyafet; dokunabilir diğer maddeden
620331	Erkek/erkek çocuk için ceket/blaze; yün/ince hayvan kıllarından
620332	Erkek/erkek çocuk için ceket/blaze; pamuktan
620333	Erkek/erkek çocuk için ceket/blaze; sentetik lifden
620339	Erkek/erkek çocuk için ceket/blaze; dokunabilir diğer maddeden
620341	Erkek/erkek çocuk için kısa pantolon, şort vs. yün/ince hayvan kılından
620342	Erkek/erkek çocuk için kısa pantolon, şort vs. pamuktan
620343	Erkek/erkek çocuk için kısa pantolon, şort vs. sentetik lif
620349	Erkek/erkek çocuk için kısa pantolon, şort vs. dokunabilir diğer maddeden
620411	Kadın/kız çocuk için takım elbise; yün/ince kıldan
620412	Kadın/kız çocuk için takım elbise; pamuktan
620413	Kadın/kız çocuk için takım elbise; sentetik lifden
620419	Kadın/kız çocuk için takım elbise; dokunabilir diğer maddeden
620421	Kadın/kız çocuk için takım; yün/ince kıldan
620422	Kadın/kız çocuk için takım; pamuktan
620423	Kadın/kız çocuk için takım; sentetik lifden
620429	Kadın/kız çocuk için takım; dokunabilir diğer maddeden
620431	Kadın/kız çocuk için ceket/blazer; yün/kıldan
620432	Kadın/kız çocuk için ceket/blaze; pamuktan
620433	Kadın/kız çocuk için ceket/blaze; sentetik lifden
620439	Kadın/kız çocuk için ceket/blaze; dokunabilir diğer maddeden
620441	Kadın/kız çocuk için elbise; yün/kıldan
620442	Kadın/kız çocuk için elbise; pamuktan
620443	Kadın/kız çocuk için elbise; sentetik lif.
620444	Kadın/kız çocuk için elbise; suni lif.
620449	Kadın/kız çocuk için elbise; dokunabilir diğer maddeden
620451	Kadın/kız çocuk için etek ve pantolon etek; yün/ince kıldan
620452	Kadın/kız çocuk için etek ve pantolon etek; pamuktan
620453	Kadın/kız çocuk için etek ve pantolon etek; sentetik lif.
620459	Kadın/kız çocuk için etek ve pantolon etek; dokunabilir diğer maddeden
620461	Kadın/kız çocuk için pantolon, şort vs. yün ve hayvan kılı

620462	Kadın/kız çocuk için pantolon, şort vs. pamuktan
620463	Kadın/kız çocuk için pantolon, şort vs. sentetik lif.
620469	Kadın/kız çocuk için pantolon, şort vs. dokunabilir diğer maddeden
620510	Erkek/erkek çocuk için gömlek; yün/ince kıldan
620520	Erkek/erkek çocuk için gömlek; pamuktan
620530	Erkek/erkek çocuk için gömlek; sentetik/suni lifden
620590	Erkek/erkek çocuk için gömlek; dokunabilir diğer maddeden
620610	Kadın/kız çocuk için gömlek, bluz, vs, ipek ve ipek döküntü.
620620	Kadın/kız çocuk için gömlek, bluz, vs, yün/ince kıldan
620630	Kadın/kız çocuk için gömlek, bluz, vs, pamuktan
620640	Kadın/kız çocuk için gömlek, bluz, vs, sentetik/suni lif.
620690	Kadın/kız çocuk için gömlek, bluz, vs, dokunabilir diğer maddeden
620711	Erkek/erkek çocuk için külot/silip; pamuktan
620719	Erkek/erkek çocuk için külot/silip; dokunabilir diğer maddeler
620721	Erkek/erkek çocuk için gece gömlek ve pijama; pamuktan
620722	Erkek/erkek çocuk için gece gömlek ve pijama; sentetik/suni lif.
620729	Erkek/erkek çocuk için gece gömlek ve pijama; dokunabilir diğer maddeden
620791	Erkek/erkek çocuk için diğer iç ve gece giyim eşyası; pamuktan
620792	Erkek/erkek çocuk için diğer iç ve gece giyim eşyası; sentetik/suni lif.
620799	Erkek/erkek çocuk için diğer iç ve gece giyim eşyası; dokunur diğer maddeden
620811	Kadın/kız çocuk için kombinezon, jüp/jüpon; sentetik/suni lifden
620819	Kadın/kız çocuk için kombinezon, jüp/jüpon; dokunabilir diğer maddeden
620821	Kadın/kız çocuk için gecelik ve pijama; pamuktan
620822	Kadın/kız çocuk için gecelik ve pijama; sentetik/suni lif.
620829	Kadın/kız çocuk için gecelik ve pijama; dokunabilir diğer maddeden
620891	Kadın/kız çocuk için diğer iç giyim eşyası; pamuktan
620892	Kadın/kız çocuk için diğer iç giyim, sentetik/suni lifden
620899	Kadın/kız çocuk için diğer iç giyim eşyası; dokunabilir diğer maddeden
620910	Bebek için giyim eşyası ve aksesuar; yün/ince kıldan
620920	Bebek için giyim eşyası ve aksesuar; pamuktan
620930	Bebek için giyim eşyası ve aksesuar; sentetik lifden.
620990	Bebek için giyim eşyası ve aksesuar; dokunabilir diğer maddeden
621010	Keçe, dokunmamış, sıvanmış mensucattan giyim eşyası
621020	Erkek/erkek çocuk için yağmurluk, kaban, pelerin vb. giyim eşyası; kaplanmış
621030	Kadın/kız çocuk için yağmurluk, kaban, pelerin vb. giyim eşyası; kaplanmış
621040	Erkek/erkek çocuk için diğer giyim eşyası; kaplanmış, sıvanmış, emdirilmiş
621050	Kadın/kız çocuk için diğer giyim eşyası; kaplanmış, sıvanmış, emdirilmiş
621111	Erkek/erkek çocuk için yüzme kıyafetleri
621112	Kadın/kız çocuk için yüzme kıyafetleri
621120	Kayak kıyafetleri
621131	Erkek/erkek çocuk için diğer giyim eşyası; yün/ince kıldan
621132	Erkek/erkek çocuk için diğer giyim eşyası; pamuktan
621133	Erkek/erkek çocuk için diğer giyim eşyası; sentetik/suni lifden
621139	Erkek/erkek çocuk için diğer giyim eşyası; dokunabilir diğer maddeden
621141	Kadın/kız çocuk için diğer giyim eşyası; yün/ince kıldan
621142	Kadın/kız çocuk için diğer giyim eşyası; pamuktan
621143	Kadın/kız çocuk için diğer giyim eşyası; sentetik/suni lifden
621149	Kadın/kız çocuk için diğer giyim eşyası; dokunabilir diğer maddeden
621210	Sütyenler
621220	Korse ve korse pantolonlar
621230	Sütyenli korseler
621290	Pantolon askısı, çorap bağı, jartiyer vb. eşya ile bunların parçaları
621310	Mendil; ipekten/ipek döküntülerinden
621320	Mendil; pamuktan
621390	Mendil; dokunabilir diğer maddelerden
621410	Şal; ipek/ipek döküntüsünden

621420	Şal; yün/ince kıldan
621430	Şal; sentetik lifden
621440	Şal; suni lifden
621490	Şal; dokunabilir diğer maddelerden
621510	Kravat, papyon, boyunbağları; ipek/döküntüsünden
621520	Kravat, papyon, boyunbağları; sentetik/suni lifden
621590	Papyon, boyunbağları vs. dokunabilir diğer maddelerden
621600	Eldiven
621710	Giyim eşyası aksesuarları
621790	Giyim eşyasının diğer parça ve aksesuarları
630110	Battaniye (elektrikli)
630120	Battaniye (yün/ince kıldan) (elektrili hariç)
630130	Battaniye (pamuktan) elektrili hariç
630140	Battaniye ve diz battanisi (sentetik lifden) elektrikli hariç
630190	Diğer battaniye ve diz battanileri elektrikli hariç
630210	Yatak çarşafı (örme)
630221	Yatak çarşafı [(pamuktan (baskılı))]
630222	Yatak çarşafı (sentetik/suni lifden (baskılı))
630229	Yatak çarşafı (dokunabilir diğer madde (baskılı))
630231	Yatak çarşafı (pamuktan, diğer hallerde)]
630232	Yatak çarşafı (sentetik/suni lifden (diğer hallerde))
630239	Yatak çarşafı (dokunabilir diğer madde (diğer hallerde))
630240	Masa örtüleri (örme)
630251	Masa örtüleri [pamuktan (diğer hallerde)]
630252	Masa örtüleri [ketenden (diğer hallerde)]
630253	Masa örtüleri [sentetik/suni elyaftan (diğer hallerde)]
630259	Masa örtüleri [dokunabilir diğer maddeden (diğer hallerde)]
630260	Tuvalet ve mutfak bezleri [pamuktan (havlu mensucattan)]
630291	Tuvalet ve mutfak bezleri (pamuktan)
630292	Tuvalet ve mutfak bezleri (ketenden)
630293	Tuvalet ve mutfak bezleri (sentetik/suni lifden)
630299	Tuvalet ve mutfak bezleri (dokunabilir diğer maddeden)
630311	Perde ve iç stor, perde ve yatak farbalaları [(pamuktan (örme))]
630312	Perde ve iç stor, perde ve yatak farbalaları [(sentetik lifden (örme))]
630319	Perde ve iç stor, perde ve yatak farbalaları [(dokunur diğer maddeden liflerden (örme))]
630391	Perde ve iç stor, perde ve yatak farbalaları [(pamuktan (diğer hallerde))]
630392	Perde, iç stor, perde ve yatak farbalaları [(sentetik lifden (diğer hallerde))]
630399	Perde, iç stor, perde ve yatak farbalaları [(dokunur diğer maddeden (diğer hallerde))]
630411	Yatak örtüleri (örme)
630419	Yatak örtüleri (diğer hallerde)
630491	Diğer mefruşat eşyası [(örme) diğer maddelerden]
630492	Diğer mefruşat eşyası [(örülmemiş) pamuktan]
630493	Diğer mefruşat eşyası [(örülmemiş) sentetik lifden]
630499	Diğer mefruşat eşyası [(örülmemiş) dokunabilir diğer maddeden]
630510*	Ambalaj için torba ve çuval (jütten, bitki iç kabuğundan)
630520*	Ambalaj için torba ve çuval (pamuktan)
630532*	Ambalaj için torba ve çuval [(sentetik suni) dökme maddeler için esnek mahfaza.]
630533*	Ambalaj için torba ve çuval (polietilen, poliropilen vs.) dökme maddeler için esnek mahfaza.
630539*	Ambalaj için torba ve çuval (diğer)
630590*	Ambalaj için torba ve çuval (diğer maddelerden)
630611*	Vagon, mavna örtüleri, tenteler, dış storlar (pamuktan)
630612*	Vagon, mavna örtüleri, tenteler, dış storlar (sentetik liften)
630619*	Vagon, mavna örtüleri, tenteler, dış storlar (dokunabilir diğer maddeden)
630621	Çadırlar (pamuktan)
630622	Çadırlar (sentetik lifden)
630629	Çadırlar (dokumaya elverişli diğer maddelerden)

630631	Yelkenler (sentetik lifden)
630639	Yelkenler (dokumaya elverişli diğer maddelerden)
630641	Şişme yataklar (pamuktan)
630649	Şişme yataklar (dokumaya elverişli diğer maddelerden)
630691	Diğer kamp eşyası (pamuktan)
630699	Diğer kamp eşyası (dokumaya elverişli diğer maddelerden)
630710	Yer, bulaşık, toz bezi vb. temizlik bezleri
630720	Cankurtaran yelekleri ve kemerleri
630790	Diğer hazır eşya
630800	Kilim, halı, masa örtüsü vb. için mensucat ve iplik takımı
630900*	Kullanılmış giyim eşyası ve kullanılmış diğer eşya
631010*	Ayıklanmış, kullanılmış paçavra, sicim, vb. eşya
631090*	Paçavra, sicim, ip, halat döküntüsü; diğer

*Bitmiş Malları Temsil Etmektedir.

EK 5 -Ara Mallar İçin Regresyon Sonuçları

ARA MALLAR

	Birleştirilmiş EKK	Sabit	Tesadüfî	FGLS
KDF	-0.0003355*** (-5.25)	-0.0004662** (-2.37)	-0.0003701** (-2.35)	-0.0000197 (-1.11)
EBF	-0.000022 (-0.43)	-0.0005246 (-1.41)	-0.0001271 (-1.28)	0.0000401 (1.6)
U	-0.010284*** (-5.03)	0.012605 (0.7)	-0.0093021** (-2.74)	-0.0007146 (-1.33)
PB	0.0010832*** (6.25)	0.0002891* (1.93)	0.0006241 (1.44)	-0.000072 (1.01)
IO	0.0004551 (0.59)	-0.0034138 (-0.89)	0.0015313 (0.73)	0.0000679 (0.05)
DKD	0.0003287 (0.74)	-0.0018706 (-0.78)	-0.0005891 (-0.79)	0.0000134 (0.16)
ST	0.0043279 (0.61)	(omitted)	0.0061134 (0.45)	0.0051923 (0.97)
AB	0.041804*** (5.41)	0.0604557*** (3.74)	0.0509757*** (6.73)	0.0281103*** (5.67)
Sabit	0.078223*** (4.27)	-0.0655359 (-0.44)	0.0807684*** (2.56)	0.0064349 (1.27)
R²	0.144	0.0067	0.1381	0
F	27.04***	3.49***	94.78***	(56.16)
Chow test (FE vs. OLS)		5.44***		
Breush-Pagan test (RE vs OLS)			1137.04***	
Hausman test(FE vs RE)			12.49	
Heteroscedasticity Test(Breush-Pagan)				312.76 (0.000)
Wooldridge Test(Autocorrelation): F(1,168)				0.0934
Gözlem sayısı	1859	1859	1859	1859

Parantez içinde t değerleri belirtilmiş ve istatistiksel olarak önem dereceleri farklı seviyeler için; *(%10), ** (%5), ***(%1) olarak gösterilmiştir.

EK 6 -Bitmiş Mallar İçin Regresyon Sonuçları

BİTMİŞ MALLAR				
	Birleştirilmiş EKK	Sabit	Tesadüfî	FGLS
KDF	-0.0002125*** (-4.15)	-0.0000989 (-1.55)	-0.0001953* (-1.86)	-0.00000373 (-0.37)
EBF	-0.0000729 (-1.59)	-0.000197 (-1.42)	0.000051 (0.7)	0.0000401** (2.01)
U	-0.0068612*** (-6.61)	0.0103376 (0.72)	-0.0108962*** (-3.75)	-0.0004369 (-1.09)
PB	0.0017122*** (8.03)	0.0001018* (1.76)	0.0005188** (1.98)	0.0000259 (0.4)
IO	-0.0000145 (-0.04)	-0.0042458*** (-4.2)	0.0005985 (0.36)	-0.0000669 (-0.6)
DKD	-0.0004882* (-1.65)	-0.0008593 (-1.05)	-0.0010578** (-2.19)	-0.0000149 (-0.24)
ST	-0.0088208** (-2.44)	(omitted)	-0.0123094 (-1.04)	-0.0004167 (-0.27)
AB	0.0677519*** (9.99)	0.0021063 (0.61)	0.0275907*** (5.47)	0.0202803*** (3.53)
Sabit	0.0356793*** (3.7)	-0.0488719 (-0.4)	0.0972757*** (3.66)	0.0046919 (1.2)
R ²	0.3526	0.0621	0.3045	0.068
F	47.32***	4.68***	88.58***	21.15
Chow test (FE vs. OLS)		17.36***		
Breush-Pagan test (RE vs OLS)			3142.87***	
Hausman test(FE vs RE)			73.18	
Heteroscedasticity Test(Breush-Pagan)				1012.61 (0.000)
Wooldridge Test(Autocorrelation): F(1,168)				0.076
Gözlem sayısı	1859	1859	1859	1859
Parantez içinde t değerleri belirtilmiş ve istatistiksel olarak önem dereceleri farklı seviyeler için; *(%10), ** (%5), ***(%1) olarak gösterilmiştir.				

EK 7 - Toplam Mallar İçin Regresyon Sonuçları

TOPLAM MALLAR

	Birleştirilmiş EKK	Sabit	Tesadüfî	FGLS
KDF	-0.0001778*** (-3.39)	-0.0001818** (-1.91)	-0.0002** (-1.9)	-0.0000157 (-1.24)
EBF	-0.0000381 (-1.13)	-0.0002781** (-2)	-0.0000439 (-0.64)	0.0000432** (2.56)
U	-0.0079002*** (-6.04)	0.0102539 (0.72)	-0.008363*** (-3.38)	-0.0008446** (-2.01)
PB	0.0012331*** (7.74)	0.0001293** (1.93)	0.0005187* (1.87)	0.000073 (1.27)
IO	-0.0004579 (-0.65)	-0.0042141 (-1.73)	0.0003069 (0.21)	-0.0000826 (-0.74)
DKD	-0.0001278 (-0.43)	-0.0007456 (-0.82)	-0.0005653 (-1.15)	0.000169 (0.03)
ST	-0.002759 (-0.73)	(omitted)	-0.0026659 (-0.27)	0.0007631 (0.29)
AB	0.0383205*** (7.24)	0.0248922*** (5.31)	0.0333214*** (6.59)	0.0291126*** (8.61)
Sabit	0.0547076*** (4.49)	-0.0513741 (-0.43)	0.0741241*** (3.24)	0.0077611* (1.94)
R²	0.2138	0.0022	0.2071	0
F	35.49***	6.04***	96.57***	(117.68)
Chow test (FE vs. OLS)		11.31***		
Breush-Pagan test (RE vs OLS)			1859.67***	
Hausman test(FE vs RE)			14.52	
Heteroscedasticity Test(Breush-Pagan)				612.36 (0.000)
Wooldridge Test(Autocorrelation): F(1,168)				0.623
Gözlem sayısı	1859	1859	1859	1859

Parantez içinde t değerleri belirtilmiş ve istatistiksel olarak önem dereceleri farklı seviyeler için; *(%10), ** (%5), ***(%1) olarak gösterilmiştir.

EK 8- EİT Endeksleri

		1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
AVUSTURALYA	EİTara mallar	0.000316	0.0051868	0.0134524	0.0185122	0.021018	0.0034257	0.0163355	0.0143793	0.0278425	0.023706	0.0010418
	EİTtoplamlar	0.0000248	0.0043611	0.0025186	0.0046302	0.0054251	0.0005015	0.0037721	0.0074568	0.0120107	0.010128	0.0003975
	EİTbitmiş mallar	0	0.0043072	0.0018769	0.0021392	0.0033631	0.0000418	0.0006288	0.0061369	0.0074482	0.004627	0
AVUSTURYA	EİTara mallar	0.0146983	0.0189996	0.0216165	0.013973	0.017137	0.0117442	0.0119306	0.012545	0.0117964	0.011774	0.0015353
	EİTtoplamlar	0.0217686	0.0318437	0.0343472	0.0267894	0.0361187	0.0432568	0.0493138	0.0463767	0.0305772	0.04114	0.0012575
	EİTbitmiş mallar	0.0348018	0.054075	0.0547228	0.0456206	0.0616161	0.079669	0.0898909	0.0899275	0.0470031	0.074591	0.0008056
BELÇİKA	EİTara mallar	0	0	0	0	0	0	0.0165193	0.0178196	0.0467998	0.048943	0.0341265
	EİTtoplamlar	0	0	0	0	0	0	0.0599352	0.0567559	0.0775681	0.088999	0.0498692
	EİTbitmiş mallar	0	0	0	0	0	0	0.1425482	0.1420282	0.1471073	0.167559	0.1082766
CANADA	EİTara mallar	0.001374	0.000718	0.0045864	0.0032229	0.004803	0.0008251	0.0117496	0.002122	0.0072072	0.011579	0
	EİTtoplamlar	0.0032047	0.023051	0.0151971	0.0299542	0.0155755	0.0038921	0.0110008	0.0047468	0.0062624	0.012782	0.0000788
	EİTbitmiş mallar	0.0040405	0.0361873	0.0205401	0.0613155	0.0316233	0.012083	0.0090498	0.0148694	0.0026038	0.017136	0.0008902
ÇEK CUMHURİYETİ	EİTara mallar	0.0002682	0.0012093	0.0030365	0.0109099	0.0604483	0.0208127	0.0262547	0.0305821	0.0760941	0.017593	0.0408436
	EİTtoplamlar	0.0042004	0.0371218	0.0054429	0.0177861	0.0402401	0.0369316	0.0602542	0.0649304	0.0686061	0.049145	0.0169637
	EİTbitmiş mallar	0.0098454	0.0851434	0.0071847	0.0204136	0.0358848	0.0423503	0.0697352	0.0769502	0.0654831	0.068981	0
DANİMARKA	EİTara mallar	0.0061169	0.0050992	0.0076059	0.0064457	0.0075941	0.0058346	0.0063832	0.0064146	0.0074181	0.012728	0.0049799
	EİTtoplamlar	0.0099795	0.0102475	0.0136515	0.0253574	0.0278077	0.0166288	0.0177698	0.0181977	0.0161767	0.023137	0.0073411
	EİTbitmiş mallar	0.0253945	0.03274	0.044083	0.1250501	0.1129101	0.0656748	0.1024075	0.1142362	0.0969098	0.115625	0.049749
FİNLANDA	EİTara mallar	0.0225438	0.0039245	0.0058341	0.0044846	0.0363562	0.0006854	0.0059885	0.0083542	0.0077045	0.001618	0.0010141
	EİTtoplamlar	0.0111695	0.0036735	0.0032302	0.0055059	0.0286421	0.0003962	0.0049087	0.0053684	0.0045614	0.005314	0.000566
	EİTbitmiş mallar	0.004837	0.0035504	0.0016262	0.0063031	0.0183688	0.0000899	0.0031996	0.0014062	0.0005229	0.009191	0
FRANSA	EİTara mallar	0.0828316	0.0829872	0.0769848	0.0577856	0.0663943	0.0461503	0.048335	0.0448823	0.0448268	0.043353	0.0273277
	EİTtoplamlar	0.116597	0.1326243	0.1339216	0.1134769	0.1217109	0.0977373	0.100106	0.0883537	0.0954669	0.093945	0.0539225
	EİTbitmiş mallar	0.1799214	0.2272937	0.2403947	0.228737	0.2391691	0.226765	0.2383416	0.2268133	0.2590805	0.267271	0.1722052
ALMANYA	EİTara mallar	0.0238938	0.0199993	0.0183802	0.0175331	0.0169473	0.0105775	0.0139419	0.0152608	0.0157318	0.017269	0.0197078
	EİTtoplamlar	0.056604	0.0536108	0.046327	0.0492174	0.0470619	0.0420331	0.0446359	0.0420504	0.0464106	0.046877	0.0324847
	EİTbitmiş mallar	0.2307663	0.2115359	0.1876653	0.199096	0.192823	0.1959914	0.1945857	0.1834899	0.1959814	0.193475	0.109993
YUNANİSTAN	EİTara mallar	0.3837514	0.1401115	0.0354352	0.048516	0.107789	0.1282468	0.1401761	0.136152	0.1089423	0.102087	0.0750321

	EİTtoplam	0.0878313	0.0447188	0.0532506	0.0535562	0.0410918	0.0735377	0.077559	0.0968594	0.0986191	0.092297	0.0372646
	EİTbitmiş mallar	0.04044	0.0338542	0.0563557	0.0544716	0.0306955	0.062425	0.059257	0.0837546	0.0946446	0.087409	0.0191163
MACARİSTAN	EİTara mallar	0.00468	0.0033839	0.0075717	0.0149447	0.0640826	0.0466037	0.0360621	0.0915033	0.1220345	0.093105	0.0069816
	EİTtoplam	0.0171068	0.0045233	0.0086948	0.0110027	0.0427914	0.0205975	0.0281442	0.0490771	0.0681117	0.058134	0.0053032
	EİTbitmiş mallar	0.0408095	0.0077041	0.0109409	0.0060191	0.0289792	0.0111656	0.0244109	0.0259757	0.0379081	0.038628	0.0030929
İZLANDA	EİTara mallar	0	0	0	0	0	7.66E-06	0.0007618	0.0169736	0.0137996	0.000364	0
	EİTtoplam	0	0	0	0	0	4.79E-06	0.0006326	0.012169	0.0123463	0.009621	0
	EİTbitmiş mallar	0	0	0	0	0	0	0	0	0.0043593	0.028147	0
İRLANDA	EİTara mallar	0.0329517	0.0433773	0.0467158	0.0053581	0.0584329	0.0464515	0.0185693	0.0199456	0.0110961	0.004962	0
	EİTtoplam	0.0052982	0.0068715	0.0091162	0.0048086	0.0069812	0.0244747	0.0034759	0.0114011	0.0065223	0.00783	0
	EİTbitmiş mallar	0.000267	0.0005567	0.0003768	0.0047196	0.0024095	0.0202723	0.0002048	0.0073582	0.0019436	0.015594	0
İTALYA	EİTara mallar	0.3087781	0.2292892	0.2542576	0.227865	0.2598242	0.2290494	0.2330353	0.2290061	0.2048368	0	0.1790024
	EİTtoplam	0.235003	0.2357199	0.2615219	0.2788899	0.288418	0.2694526	0.2891383	0.2841875	0.2591619	0	0.2037915
	EİTbitmiş mallar	0.2137505	0.237671	0.2643129	0.2956968	0.297976	0.2825612	0.3092326	0.3065212	0.2837621	0	0.2212522
JAPONYA	EİTara mallar	0.0072835	0.0101917	0.0213733	0.0104159	0.0100948	0.0032775	0.0050928	0.0530967	0.0336045	0.029834	0.0184388
	EİTtoplam	0.0190394	0.0161403	0.0412978	0.0139308	0.0166612	0.0123055	0.0197077	0.0430865	0.0584139	0.057363	0.0392439
	EİTbitmiş mallar	0.0275137	0.0197299	0.0470871	0.0149043	0.0194438	0.016551	0.0255903	0.0388454	0.0661936	0.066337	0.0471424
HOLLANDA	EİTara mallar	0.0285426	0.0366352	0.0309426	0.0215001	0.0230017	0.0133495	0.013927	0.0131986	0.0092283	0.008303	0.0042204
	EİTtoplam	0.0418101	0.0478694	0.0452233	0.0372892	0.0337364	0.0245031	0.0303095	0.0245104	0.0200621	0.020019	0.0072637
	EİTbitmiş mallar	0.0923379	0.0845017	0.0902431	0.0842256	0.0633266	0.0554293	0.0791279	0.0728949	0.0659857	0.08627	0.0382292
İSPANYA	EİTara mallar	0.0641903	0.176037	0.2169008	0.2086648	0.2096511	0.1945701	0.2165207	0.1765979	0.1619587	0.088697	0.0212443
	EİTtoplam	0.082939	0.1578618	0.1644042	0.1818185	0.2089172	0.192155	0.2151511	0.1927947	0.170927	0.114903	0.043123
	EİTbitmiş mallar	0.0904105	0.1501984	0.1278341	0.159817	0.2083353	0.1906182	0.2138576	0.216519	0.1878025	0.1703	0.1249339
İNGİLTERE	EİTara mallar	0.0612201	0.095461	0.0602216	0.0522563	0.0672319	0.0416473	0.0312997	0.0355055	0.0156625	0.014087	0.0152882
	EİTtoplam	0.0764079	0.1048315	0.0874251	0.0894563	0.0986438	0.0815418	0.0681594	0.0662127	0.0435756	0.034195	0.0242294
	EİTbitmiş mallar	0.0959212	0.1186337	0.133967	0.1684188	0.1839254	0.2135169	0.2400743	0.2242125	0.1987324	0.164777	0.0968933
ABD	EİTara mallar	0.0115797	0.0125103	0.0140631	0.0101422	0.0076793	0.0072318	0.0072932	0.0082043	0.0076461	0.013163	0.0148701
	EİTtoplam	0.0340954	0.0371017	0.0337189	0.0339559	0.0263563	0.0234746	0.0220523	0.0192153	0.0150966	0.01899	0.0124125
	EİTbitmiş mallar	0.0942487	0.0798954	0.0664661	0.1038363	0.0725458	0.066961	0.0623204	0.0461795	0.0305101	0.029045	0.0087684
ÇİN	EİTara mallar	0.0422867	0.0129624	0.0141581	0.0637677	0.0436512	0.0508377	0.0073532	0.0231447	0.0276317	0.026909	0.050717
	EİTtoplam	0.0080916	0.0033769	0.0073793	0.0214322	0.0203555	0.0376965	0.026513	0.0319229	0.0470267	0.033578	0.0397814
	EİTbitmiş mallar	0.0058019	0.0023539	0.0064074	0.0130766	0.0150587	0.0337401	0.0311633	0.0338969	0.0536064	0.035802	0.0370441
MISIR	EİTara mallar	0.0006224	0.0007225	0.0018571	0.0025398	0.0024993	0.000846	0.0151461	0.0609391	0.1363007	0.167695	0.263878
	EİTtoplam	0.027314	0.0104551	0.0064151	0.0229989	0.0177558	0.0080697	0.0506411	0.079047	0.0732235	0.068856	0.0917079
	EİTbitmiş mallar	0.0317171	0.0168	0.0115736	0.0428464	0.0250595	0.0113189	0.0580069	0.0807947	0.0614395	0.050475	0.051555
HİNDİSTAN	EİTara mallar	0.000887	0.0020081	0.0087758	0.0022686	0.0112221	0.0242998	0.0094639	0.0056928	0.0278885	0.043231	0.0226076

	EİTtoplam	0.0088206	0.006402	0.0165058	0.0227046	0.0283149	0.0242414	0.0085405	0.0135231	0.0330081	0.041453	0.0415027
	EİTbitmiş mallar	0.0089419	0.0065172	0.0167196	0.0233971	0.0290458	0.0242388	0.0085018	0.0140852	0.0336056	0.041094	0.0475641
ENDONESYA	EİTara mallar	0	0.0561731	0.0041086	0.0199284	0.0115355	0.0005354	0.0245479	0.0022545	0.0027482	0.033402	0.0014333
	EİTtoplam	0.0001154	0.0014944	0.0041626	0.015254	0.0044303	0.0320459	0.0089393	0.0067295	0.0040716	0.005501	0.0164076
	EİTbitmiş mallar	0.0001163	0.0001911	0.0041636	0.014951	0.0037923	0.0338089	0.0080829	0.0070628	0.0042082	0.003617	0.0182405
İRAN	EİTara mallar	0.0309171	0.0086792	0	0.001046	0.0081625	0.0091307	0.022562	0.045515	0.077442	0.045233	0.0531148
	EİTtoplam	0.0017818	0.0013661	0.0098412	0.0031873	0.0049308	0.0208249	0.0338999	0.0565909	0.0401189	0.057973	0.0372268
	EİTbitmiş mallar	0.0007612	0.0010251	0.01014	0.0032618	0.0043925	0.0220817	0.0349625	0.0576644	0.0344399	0.061605	0.0339399
IRAK	EİTara mallar	0	0	0	0	0	0	0	0	0.0006749	0.000576	0.0012266
	EİTtoplam	0	0	0	0	0	0	0	0.0004621	0.0025731	0.001226	0.0012967
	EİTbitmiş mallar	0	0	0	0	0	0	0	0.0017606	0.0103643	0.005923	0.0017679
İSRAİL	EİTara mallar	0.0077007	0.0266439	0.0380209	0.0235623	0.0237682	0.0284906	0.0240929	0.0181996	0.0458752	0.040331	0.0429079
	EİTtoplam	0.0646606	0.0612047	0.0568787	0.0580102	0.061958	0.0777221	0.0741947	0.0564653	0.080236	0.059819	0.0577573
	EİTbitmiş mallar	0.068159	0.0636705	0.0600007	0.0701334	0.0845527	0.1251259	0.1252301	0.092245	0.1064704	0.075536	0.0716066
KAZAKİSTAN	EİTara mallar	0.0202045	0	0.0000593	0.0058084	0.0006933	0.0140458	0.0043022	0.0023896	0.0023304	0.00247	0.0140856
	EİTtoplam	0.017864	0.0008639	0.0001656	0.0056154	0.0012017	0.0125683	0.0036242	0.0020665	0.0018457	0.002945	0.0149093
	EİTbitmiş mallar	0.0051892	0.0068775	0.0005432	0.0048616	0.0053621	0	0	0	0	0.005292	0.0191126
MAKEDONYA	EİTara mallar	0.002454	0.0001141	0.0018409	0.0066541	0.0063652	0.0022162	0.0084096	0.0050279	0.0298049	0.02613	0.0535454
	EİTtoplam	0.0290432	0.0115384	0.0029349	0.008225	0.0177933	0.0405459	0.0084064	0.0336125	0.0502449	0.024882	0.0704486
	EİTbitmiş mallar	0.0322276	0.0126875	0.0030569	0.0085913	0.020534	0.0510271	0.0084052	0.0508059	0.0602393	0.024148	0.0849498
MALESYA	EİTara mallar	0.0004705	0.0112049	0.0248923	0.0000559	0.0214614	0.0051394	0.0055199	0.0081048	0.0111689	0.013143	0.0221334
	EİTtoplam	0.0057871	0.0113136	0.0077383	0.0121684	0.01861	0.025931	0.0204705	0.0084655	0.0123332	0.007082	0.0102824
	EİTbitmiş mallar	0.0065299	0.0113344	0.0060982	0.0130164	0.0183948	0.0279763	0.0219226	0.0085426	0.0126613	0.005521	0.0062832
PAKİSTAN	EİTara mallar	0.0264181	0.0278766	0.000673	0	0.0032635	0.0024958	0.0006666	0.0016556	0.0021211	0.018602	0.0278395
	EİTtoplam	0.0003431	0.0007092	0.0010571	0.0028767	0.0007709	0.0002588	0.0035826	0.0056653	0.0056293	0.012186	0.015901
	EİTbitmiş mallar	0.0000195	0.0000596	0.0010767	0.0031586	0.0005992	0.000012	0.0037348	0.0057998	0.0058129	0.011571	0.0143803
AZERBEYCAN	EİTara mallar	0.0077578	0.0005428	0.019633	0.0120136	0.001929	0.0110752	0.0076382	0.0093156	0.0132576	0.001589	0
	EİTtoplam	0.0041572	0.0015616	0.0082214	0.0062905	0.0049247	0.0063084	0.0018539	0.0112736	0.0079052	0.002567	0
	EİTbitmiş mallar	0.0027603	0.0022325	0.0037701	0.0010901	0.0068141	0.0049752	0.0000264	0.0124164	0.0043277	0.003844	0
BULGARİSTAN	EİTara mallar	0.0064058	0.0154484	0.011739	0.0229419	0.1149815	0.1944467	0.1357678	0.1569795	0.2313892	0.200157	0.0762824
	EİTtoplam	0.0192569	0.036859	0.0200098	0.04009	0.0879521	0.1062251	0.113234	0.1015662	0.1370389	0.105192	0.0412568
	EİTbitmiş mallar	0.0284285	0.0504894	0.0318362	0.0574136	0.0819072	0.0763065	0.1058844	0.0849988	0.1054713	0.073829	0.0150596
ESTONYA	EİTara mallar	0	0	0	0.1290835	0.0006546	0	0.0022518	0.0018772	0.0160163	0.004754	0.0210297

	EİTtoplam	0	0	0	0.0234395	0.0000916	0.0031486	0.0010505	0.0129028	0.0209518	0.007063	0.0135738
	EİTbitmiş mallar	0	0	0	0	0	0.0038626	0.0001482	0.0194044	0.0236838	0.009016	0.0015031
ROMANYA	EİTara mallar	0.0180509	0.0045539	0.0128263	0.0221006	0.058091	0.0731443	0.0926544	0.1617827	0.2383879	0.22599	0.2146868
	EİTtoplam	0.0157072	0.0123254	0.0179524	0.0370404	0.0633563	0.0905496	0.0613581	0.0648377	0.0776118	0.122474	0.1150759
	EİTbitmiş mallar	0.0148663	0.0184706	0.0296251	0.0549342	0.0662845	0.0956206	0.0527618	0.044473	0.0438982	0.091504	0.0699028
RUSYA	EİTara mallar	0.0013777	0.0001554	0.0066028	0.0083372	0.0072347	0.0103345	0.0011603	0.008781	0.0024274	0.01072	0.0071969
	EİTtoplam	0.0047993	0.0009507	0.0075326	0.0071252	0.0047281	0.0066299	0.0082565	0.0184517	0.0032607	0.006396	0.0053016
	EİTbitmiş mallar	0.0199584	0.0053342	0.0109036	0.0049845	0.0017803	0.0044447	0.0116691	0.0235205	0.0036826	0.004426	0.0044095
SUUDİ ARABİSTAN	EİTara mallar	0.0005849	0.0013786	0.0030495	0.0020331	0.0015479	0.000925	0.0055432	0.0018011	0.0125779	0.010496	0.0089412
	EİTtoplam	0.0013111	0.0015786	0.0051221	0.0029186	0.0028083	0.0032203	0.0065208	0.0078567	0.017853	0.014614	0.0118639
	EİTbitmiş mallar	0.003696	0.0022065	0.0097832	0.0058046	0.0060811	0.0080329	0.0088704	0.0198048	0.0288517	0.021088	0.0188918
GÜNEY AFRİKA	EİTara mallar	0.0006663	0.01943	0.0003489	0.0000227	0.0296745	0.036225	0.0178118	0.0037935	0.0286505	0.017581	0.0099356
	EİTtoplam	0.0328713	0.0183068	0.0079354	0.0056117	0.0247016	0.0279398	0.081202	0.0369227	0.0513779	0.067413	0.0088028
	EİTbitmiş mallar	0.0937965	0.0171207	0.0128512	0.0076105	0.0233101	0.0264987	0.0929064	0.0429482	0.0547762	0.078353	0.0084319
TUNUS	EİTara mallar	0.0049454	0.0085721	0.0017798	0.0138132	0.1790207	0.1944891	0.2913059	0.1425114	0.1707779	0.442063	0.4681474
	EİTtoplam	0.0135359	0.022413	0.0017341	0.0198135	0.1146926	0.1622258	0.2817611	0.2786624	0.2817634	0.260438	0.2288422
	EİTbitmiş mallar	0.0250489	0.084028	0.0007835	0.0480776	0.0843681	0.1453993	0.2763878	0.3417974	0.3219791	0.172324	0.132678
TÜRKMENİSTAN	EİTara mallar	0.0098968	0.0265335	0.0084678	0.0441959	1.58E-02	0.0077044	0.0277317	0.0397994	0.0385954	0.062296	0.0393241
	EİTtoplam	0.0193176	0.0580054	0.0122863	0.0173638	0.0131468	0.0005107	0.0016451	0.0044348	0.0060539	0.004042	0.0034117
	EİTbitmiş mallar	0.0196586	0.0608531	0.013105	0.0153068	0.012987	8.56E-06	0.0001269	0.0022768	0.0045604	0.000301	0.0012905
UKRAYNA	EİTara mallar	0.0219857	0.001946	0.0000469	0.0000408	0.0084562	0.0124218	0.0078752	0.0072288	0.0229917	0.020239	0.0351691
	EİTtoplam	0.0368331	0.0004056	0.0061511	0.0025452	0.0295188	0.0054296	0.0054273	0.0035304	0.0101963	0.01079	0.0198901
	EİTbitmiş mallar	0.039155	0.0001583	0.00737	0.0031181	0.0324798	0.0031077	0.0043309	0.0017174	0.0036037	0.004107	0.0086028
BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ	EİTara mallar	0.0083132	0.0040006	0.0175552	0.0297117	0.0143652	0.0041895	0.0097996	0.0141451	0.1001873	0.032893	0.0495594
	EİTtoplam	0.049509	0.0258156	0.0261354	0.0531646	0.0493668	0.0361907	0.0284798	0.0281853	0.0644765	0.025788	0.037808
	EİTbitmiş mallar	0.1362126	0.0613085	0.0481705	0.0911778	0.1122396	0.0709372	0.0437228	0.0371263	0.0342704	0.014844	0.0080527

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI :Esin ÖZEL

Doğum Tarihi ve Yeri :11/09/1985-ESKİŞEHİR

Medeni Durumu :Bekâr

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise :Antalya Aldemir Atilla Konuk Anadolu Lisesi

Lisans Diploması :Gaziantep Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Tekstil Mühendisliği
Bölümü

Yabancı Dil / Diller : İngilizce-İtalyanca

İş Deneyimi

Stajlar

Gürteks Group /GAZİANTEP

Ataç Holding /ANTALYA

Sentefil Tekstil San. Ve. Tic. A.Ş. / GAZİANTEP

Alara Group /Alara Tekstil San ve Dış Tic. Ltd. Şti./ ANTALYA

S&L Konfeksiyon San. Ve Tic. A.Ş/ GAZİANTEP

Kardeşler Konfeksiyon Boya ve Örmeye San. Tic. Ltd. Şti./ GAZİANTEP

Fıstık Tekstil San. Ve Tic. A. Ş./ GAZİANTEP

Çalıştığı Kurumlar :Alara Tekstil San ve Dış Tic. Ltd. Şti./ ANTALYA

E-Mail :esinozel@hotmail.com.tr